

ISSN 1339-3995 | VOLUME 11.2023 | No. 2
EV 219/23/EPP

UNIVERZITA
P. J. ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Právnická fakulta

STUDIA IURIDICA *Cassoviensia*

Editor-in-Chief:

assoc. prof. JUDr. Radomír Jakab, PhD.

Managing Editor:

Ing. Slavka Sedláková, PhD.

Editorial Committee:

assoc. prof. JUDr. Radomír Jakab, PhD.

JUDr. Anna Vartašová, PhD.

assoc. prof. JUDr. Diana Treščáková, PhD.

Editorial Board:

assoc. prof. JUDr. Miroslav Štrkolec, PhD. – Head of the Editorial Board
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
Dr. h.c., prof. JUDr. Vladimír Babčák, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
assoc. prof. JUDr. Milena Barinková, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
prof. JUDr. Alexander Brössl, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.

Comenius University in Bratislava, Faculty of Law, Slovak Republic
prof. dr. sc. Dario Đerđa

University in Rijeka, Faculty of Law, Croatia
prof. JUDr. Gabriela Dobrovičová, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic
prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic
prof. Dr. Nóra Jakab.

University in Miskolc, Faculty of Law, Hungary
prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

Charles University in Prague, Faculty of Law, Czech Republic
prof. JUDr. Ján Kľučka, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
prof. Dr. Marijan Pavčnik

University of Ljubljana, Faculty of Law, Republic of Slovenia
Francesco de Santis, PhD.

University of Naples Federico II, Department of Law, Italian Republic
dr. hab. Elżbieta Feret, prof. UR

University of Rzeszów, Faculty of Law and Administration, Republic of Poland
prof. JUDr. Peter Vojčík, CSc.

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic

Publisher:

Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law,
Šrobárova 2, 041 80 Košice, Slovak Republic, Org ID: 00397768

Address of the Editorial Office:

SIC Editorial Office, Kováčska 26, P. O. Box A-45, 040 75 Košice, Slovak Republic,
e-mail: redakcia_sic@upjs.sk

Journal is issued periodically twice a year. It is freely available at the web page
<http://sic.pravo.upjs.sk> (open access journal). All the submitted articles are peer-reviewed
in double-blind form by two reviewers anonymous to the author.

Vol 11.2023, No 2 / Publication date: 29 September 2023

© Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic
ISSN 1339-3995, EV 219/23/EPP

OBSAH / TABLE OF CONTENTS

Obsah / Table of Contents	2
Jaroslav Dolný Testovanie úpadku a hroziaceho úpadku dlžníka z pohľadu slovenského právneho poriadku <i>Testing of insolvency and imminent insolvency of the debtor from the point of view of the slovak legal order</i>	3
Andrej Krištofik K virtualizácii právnych predpisov prostredníctvom pripravovanej esbírky <i>On the virtualisation of legislation via the ecollection</i>	14
Dávid Pandý Vojenské vyzvedačstvo a Trianon <i>Military espionage and Trianon</i>	27
Jana Pištejová Podpis a ratifikácia trianonskej mierovej zmluvy <i>The signature and ratification of the treaty of Trianon</i>	38
Domik Šoltys Čo je queer/kvír teória práva? 2.časť <i>The queer theory of law – what does it mean? (2nd part)</i>	50
Éva Török Aspekty manželskej majetkovej zmluvy v niektorých európskych krajinách <i>Aspects of the matrimonial property contract in some european countries</i>	64
Jana Žul'ová – Marek Švec Uprázdnené miesto vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce a možnosti jeho obsadzovania <i>Vacant position of head (director) of the budgetary or contributory organization of the municipality and possibilities of its filling</i>	79
Lukáš Tomáš Recenzia: Molnár, P. – Sudzina, M. – Čollák, J.: Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve.....	88

TESTOVANIE ÚPADKU A HROZIACEHO ÚPADKU DLŽNÍKA Z POHLĀDU SLOVENSKEHO PRÁVNEHO PORIADKU

TESTING OF INSOLVENCY AND IMMINENT INSOLVENCY OF THE DEBTOR FROM THE POINT OF VIEW OF THE SLOVAK LEGAL ORDER

Jaroslav Dolný¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-01>

ABSTRAKT

Článok² sa zaoberá spôsobmi testovania úpadku vo forme predĺženia a platobnej neschopnosti ako aj hrozby úpadku z pohľadu slovenského právneho poriadku. Slovenská právna úprava vymedzenia úpadku a hroziaceho úpadku prešla v nedávnom čase zmenami v dôsledku transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady o preventívnej reštrukturalizácii, o oddlžení a diskvalifikácii a o opatreniach na zvýšenie účinnosti reštrukturalizačných, konkurzných a oddlžovacích konaní a o zmene smernice (EÚ) 2017/1132. Predmetom analýzy v článku je vymedzenie zákonných podmienok pre určenie hrozby úpadku a úpadku dlžníka a identifikovanie problémových častí právnej úpravy. Článok poskytuje teoretickú ako aj praktickú analýzu aktuálnej právnej úpravy podmienok úpadku a jeho hrozby ako aj aktuálnej judikatúry v tejto oblasti. V závere článok zhrňuje výsledky analýzy a navrhuje možné aplikačné a legislatívne riešenia pri testovaní úpadku a hroziaceho úpadku.

ABSTRACT

The article deals with ways of testing insolvency in the form of over-indebtedness and illiquidity as well as the imminent insolvency from the perspective of the Slovak legal order. Slovak legislation on the definition of bankruptcy and impending bankruptcy has recently undergone changes as a result of the transposition of the Directive of the European Parliament and the Council on preventive restructuring, on debt relief and disqualification and on measures to increase the effectiveness of restructuring, bankruptcy and debt discharge proceedings and on the amendment of Directive (EU) 2017/1132. The subject of the analysis in the article is the definition of the legal conditions for determining imminent insolvency and insolvency of the debtor and identifying problematic parts of the legislation. The article provides a theoretical as well as a practical analysis of the current legal regulation of insolvency conditions and imminent insolvency, as well as current jurisprudence in this area. In the end, the article summarizes the results of the analysis and suggests possible application and legislative solutions for insolvency and imminent insolvency testing.

I. ÚVOD

V priebehu fungovania podniku sa môže podnikateľ stretnúť s viacerými situáciami, ktoré majú negatívne finančné dopady na jeho fungovanie. Nie je neobvyklé, že tieto finančné dopady

¹ doc. JUDr. Ing., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika. Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

² Tento článok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0424 a VEGA č. 1/0259/22.

spôsobia samotný úpadok podnikateľa. Podnikateľovi však už pred samotným nastatím úpadku vznikajú *ex lege* viaceré predinsolvenčné³ povinnosti⁴, ktorými by mal úpadok odvrátiť. Tento stav v podobe úpadku sa však podnikateľovi nemusí podariť odvrátiť a v takomto prípade prirodzene prechádza do režimu konkurzu.

Ukončenie podnikateľskej činnosti vyhlásením konkurzu na podnikateľa má nepriaznivý vplyv nielen na veriteľov problémovej spoločnosti, ale aj na odberateľov, ktorí s uvedenou spoločnosťou obchodujú.⁵ Preto právny poriadok upravuje aj zákonom upravené možnosti riešenia hroziaceho úpadku a úpadku ako preventívna reštrukturalizácia a formálna reštrukturalizácia, ktoré majú za cieľ ktoré majú za cieľ predovšetkým zachrániť životaschopné podniky a vyhnúť sa vyhláseniu konkurzu na podnikateľa.

Význam v správnom a objektívnom vymedzení úpadku možno vidieť vo viacerých smeroch ako pri určovaní objektívnej zodpovednosti osôb za oneskorené podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu⁶, pri skúmaní podmienok odporovateľnosti právnym úkonom dlžníka⁷ ako aj v možnosti riešenia úpadku prostredníctvom zákonnej reštrukturalizácie. Aj keď tieto oblasti úzko súvisia s úpadkom dlžníka, príspevok sa bližšie zaoberá podmienkami, ktoré musia byť splnené, aby sa dlžník nachádzal v úpadku prípadne mu úpadok hrozil.

Do slovenského právneho poriadku bol v marci 2022 prijatý zákon č. 111/2022 Z. z. o riešení hroziaceho úpadku (ďalej aj „zákon o riešení hroziaceho úpadku“), ktorého účelom je transpozícia smernice⁸ o konkurze a reštrukturalizácii. Okrem vytvorenia nových inštitútov preventívnych konaní do slovenského poriadku⁹, zásadným spôsobom pozmenila definíciu platobnej neschopnosti podnikateľa a jej testovanie pre účely určenia úpadku a hroziaceho úpadku. Zároveň naviazala úpadok vo forme platobnej neschopnosti na povinnosť dlžníka podať návrh na vyhlásenie konkurzu.¹⁰

Dôvodová správa k zákonu o riešení hroziaceho úpadku odkazuje na viaceré ekonomické modely, ktoré sú využiteľné a spoľahlivé pre predikovanie úpadku ako Altmanovo Z-score¹¹, avšak od ich prevzatia do právnej úpravy upúšťa z dôvodu adekvátnosti a nepoužiteľnosti na všetky podnikateľské činnosti. Samozrejme to má aj svoje ekonomické ratio, pretože daný model bol skonštruovaný v podmienkach zahraničného podnikateľského prostredia a nemusí zohľadňovať slovenské špecifiká¹². Namiesto toho zákonodarca hrozbu úpadku naväzuje na hroziacu platobnú neschopnosť v nasledujúcich 12-tich kalendárnych mesiacoch. Upúšťa tak

³ Dlžník je povinný bez zbytočného odkladu prijať vhodné a primerané opatrenia na odvrátenie úpadku (ust. § 4a zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii (ďalej aj „ZKR“).

⁴ CSACH, K. Predinsolvenčné povinnosti štatutárnych orgánov. *Karlovarské právnické dny*, 2017. s.398-415.

⁵ SANFORD U. Mba. *New Financing for Distressed Business in the Context of Business Restructuring Law*. Budapest: Springer. 2019. s. 20.

⁶ DOLNÝ, J. Zodpovednosť štatutárneho orgánu spoločnosti za nepodanie návrhu na vyhlásenie konkurzu: komparácia slovenského a nemeckého právneho poriadku In: SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., HUČKOVÁ, R. (eds.): *Právo, obchod, ekonomika IX*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2019, s.111 – 118; MAŠUROVÁ, A. Zodpovednosť štatutárov, faktických štatutárov a tieňových štatutárov kapitálových spoločností voči veriteľom spoločnosti podľa novej úpravy obchodného zákonníka a zákona o konkurze a reštrukturalizácii. In: *Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2018*, Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018. s. 169-181.

⁷ K tomu bližšie DOLNÝ, J. *Odporovateľnosť právnych úkonov v konkurznom práve*, Bratislava: C.H.BECK, 2021.

⁸ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1023 z 20. júna 2019 o rámcoch preventívnej reštrukturalizácie, o oddlžení a diskvalifikácii a o opatreniach na zvýšenie účinnosti reštrukturalizačných, konkurzných a oddlžovacích konaní a o zmene smernice (EÚ) 2017/1132 (ďalej aj „Smernica“).

⁹ K tomu pozri Havel, B., Žitňanská, L.: Hranice využiteľnosti preventívnej reštrukturalizácie a insolvenčnej governance – český a slovenský pohľad. *Právni rozhledy*, roč. 30, č. 1/2022, s. 1-6.

¹⁰ Ust. § 11 ods. 2 ZKR.

¹¹ K opačnému názoru pozri HEATON, J.B. The Altman Z Score Does Not Predict Bankruptcy. *AIRA Journal*, 2020, č. 3, s. 32-34.

¹² K tomu pozri bližšie GULKA, M. Model predikcie úpadku obchodných spoločností podnikajúcich v podmienkach SR. *FORUM STATISTICUM SLOVACUM*, 2016, č. 1, s. 16-22.

od konceptu hrozby úpadku, ktorá bola naviadaná na tzv. súvahový test a vymedzená Obchodným zákonníkom¹³.

Základné vymedzenie úpadku stanovuje ZKR na predĺženie, ktoré spravidla testujeme prostredníctvom súvahového testu a platobnú neschopnosť, ktorú skúma testom likvidity.¹⁴ Testovanie hrozby úpadku, ako bolo vyššie uvedené, naviadaná na hroziacu platobnú neschopnosť, ktorú môžeme testovať viacerými spôsobmi.

II. SÚVAHOVÝ TEST

Hneď na úvod je potrebné povedať, že súvahový test sa okrem posudzovania úpadku vo forme predĺženia podľa pravidiel ZKR, používa aj v prípade podmienok pre rozdelenie vlastných zdrojov kapitálových obchodných spoločností. Svojou podstatou však obidva testovania smerujú k rovnakému záveru, a to k pomerovaniu hodnoty majetku a záväzkov a ochrane veriteľov či už z pohľadu obchodného práva alebo konkurzného práva.¹⁵

Podľa ZKR je predĺžený ten, kto je povinný viesť účtovníctvo podľa osobitného predpisu, má viac ako jedného veriteľa¹⁶ a hodnota jeho záväzkov presahuje hodnotu jeho majetku. Do celkovej výšky záväzkov sa však nezapočítavajú záväzky, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti¹⁷. Tento koncept je logický vzhľadom na subordináciu týchto záväzkov v konkurze.¹⁸ Z uvedeného zákonného vymedzenia vyplýva, že základom pre určovanie predĺženia je podľa ZKR účtovníctvo a sledovanie výšky vlastného imania, ako položky vyjadrujúcej účtovnú hodnotu spoločnosti. Všetky tieto účtovné veličiny ako majetok, záväzky, vlastné imanie sú zachytené v rámci účtovnej závierky¹⁹, ktorá by mala poskytovať verný a pravdivý obraz o majetku a záväzkoch podnikateľa, ak je účtovníctvo vedené riadne.

Avšak zostavenie riadnej účtovnej závierky ku koncu účtovného obdobia podnikateľa nespĺňa zákonnú povinnosť sústavného sledovania finančnej situácie podnikateľa²⁰. Ako uvádza Ústavný súd SR²¹, „je potrebné vnímať, že účtovná závierka nie je plnohodnotným výrazom reálnej likvidity spoločnosti, ale principiálne štruktúrovaným súborom údajov podávajúcim prehľad o účtovných prípadoch spoločnosti (§ 17 ods. 1 zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov). Suma zisku vykázaná v účtovnej závierke je tak sama osebe účtovnou veličinou, navyše určenou k určitému dňu (koncu účtovného obdobia,

¹³ Do prijatia zákona o riešení hroziaceho úpadku bol hroziaci úpadok vymedzený ako stav, kedy pomer vlastného imania a záväzkov je menej ako 8:100 (ust. § 67a OBZ). K tomu bližšie pozri KUBINEC, M. *Obchodná spoločnosť v kríze*. Bratislava: C.H.BECK, 2022.

¹⁴ K rozdeleniu testov solventnosti pozri bližšie HEATON, J.B. Solvency tests. *Business Lawyer*. 2007, roč. 62, č. 3, s. 983.

¹⁵ K súvahovému testu a ochrane veriteľov pozri KUBLER, F. In LUTTER, M. *Legal Capital in Europe*. Bonn: Walter de Gruyter, 2006, s. 14 a nasl. Ku kritike súvahového testu pozri RICKFORD, J. Legal Approaches to Restricting Distributions to Shareholders: Balance Sheet Tests and Solvency Tests. *European Business Organization Law Review*. 2006, roč. 7, č. 1, s. 135-179.

¹⁶ Plurita veriteľov je podmienkou pre všetky formy úpadku. V praxi občas identifikácia druhého veriteľa spôsobuje inému veriteľovi problémy. K tomu bližšie Kubinec, M. Hľadáme ďalších veriteľov. *Bulletin slovenskej advokácie*, 2005, č. 6 - 7, s. 4 a nasl.

¹⁷ Podľa § 95 ods. 2 a 3 ZKR tvoria podriadené pohľadávky veriteľov spojené so záväzkom podriadenosti, zmluvné pokuty a pohľadávky, ktoré patria alebo patrili veriteľovi, ktorý je alebo kedykoľvek od vzniku pohľadávok bol spriaznený s úpadcom. V Slovenskej judikatúre však v súčasnosti rezonuje rozsudok Krajského súdu Košice sp. zn. 4 CoKR 27/2018 z 27. 2. 2019, pri ktorom bolo odmietnuté dovolanie Najvyšším súdom SR sp. zn. 2 Obdo 37/2020 z 30. 11. 2021 a Ústavný súd SRa v uznesení sp. zn. II. ÚS 317/2022-28 z 29. 6. 2022 taktiež zaoberal len otázkou prípustnosti dovolania a podľa ktorého, za určitých okolností je potrebné za spriazneného veriteľa považovať aj bankového veriteľa. Ku kritike daného rozhodnutia pozri JANOTOVÁ, P., VOLNÝ, M. Rozsudok Krajského súdu Košice sp. zn. 4 CoKR 27/2018 z 27. 2. 2019 (spriaznenosť bankového veriteľa) In *Súkromné právo*, č. 1, 2023.

¹⁸ K subordinácii záväzkov dlžníka pozri bližšie DOLNÝ, J. Doktrína prekvalifikovania cudzích zdrojov na vlastné zdroje. *Justičná revue*, 2016, č.10, s. 1034 – 1053; GELTER, M. The subordination of shareholder loans in bankruptcy. *International Review of Law and Economics*. 2006, č. 4, s. 478-502.

¹⁹ K účtovnej hodnote spoločnosti pozri bližšie FARKAŠ, R. *Vlastné imanie obchodných spoločností*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2018.

²⁰ Ust. § 4a ods. 1 ZKR.

²¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 16. decembra 2015, sp. zn. II. ÚS 273/2012-85.

resp. minulých období), pričom skutočná likvidita spoločnosti (schopnosť reálne zabezpečiť výplatu tejto veličiny akcionárom) jej vôbec nemusí zodpovedať. To, samozrejme, neznamená, že účtovná závierka je nesprávna alebo nehodnoverná. Ide len o prirodzený dôsledok rozdielu medzi spôsobom tvorby účtovnej závierky, ktorá sa v záujme prehľadnosti a výpovednej hodnoty zostavuje v unifikovaných merných jednotkách – peniazoch, a realite spoločnosti, ktorá v skutočnosti jednotlivé aktíva nemusí mať (a veľmi často ani nemá) v peniazoch, ale v tovare, pohľadávkach, iných nehmotných statkoch a pod.“ To znamená, že z pohľadu podnikateľa je potrebné si nastaviť procesy sledovania účtovníctva tak, aby vedel v primeranej lehote vyhodnotiť svoje predĺženie vyplývajúce z účtovníctva. Sústavnosť sledovania nebude splnená, ak podnikateľ svoje predĺženie vyhodnotí z riadnej účtovnej závierky zostavenej ku koncu účtovného obdobia. Podľa Csacha má štatutárny orgán, samozrejme, povinnosť zaviesť monitorovací systém na sledovanie finančného stavu spoločnosti pre účely uistenia, či sa spoločnosť už nenachádza v úpadku a čím je ekonomická situácia horšia, tým častejšie a dôkladnejšie má štatutárny orgán sledovať finančnú situáciu a periodicita kontroly by nemala presahovať lehotu, v ktorej je člen orgánu povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu. Aj s ohľadom na povinné sledovanie finančnej situácie podnikateľa je možné určiť moment úpadku ako konkrétny deň, čo nadväzuje na teóriu Jacksona²², že ak by bolo možné určiť úpadok ako konkrétny bod v čase, tak by veritelia nečelili problémom súvisiacim s uspokojením ich pohľadávok.

Hlavným problémom pri predĺžení je určovanie a sledovanie hodnoty majetku a záväzkov osôb, ktoré sú povinné viesť účtovníctvo²³. V praxi sa stáva, že podnikateľovo účtovníctvo nezodpovedá skutočnosti. Podľa uznávaného autora v oblasti skúmania účtovných podvodov Howarda M. Schilita²⁴ medzi najčastejšie typy účtovných mechanizmov, na spáchanie podvodu s finančnými výkazmi patria napr. zaúčtovanie príjmov predčasne, zaúčtovanie falošných príjmov, nevykázanie všetkých záväzkov, nesprávne ohodnotenie aktív spoločnosti a pod, teda samostatné skúmanie aktív spoločnosti nemusí priniesť želaný výsledok. Ak sa určuje úpadok dlžníka, je veľmi dôležitou otázkou, čím je tvorený majetok spoločnosti.²⁵ Nie každá zložka majetku (alebo účtovná položka) je premeniteľná na peňažné prostriedky.²⁶ Napr. pôjde často krát o nehmotný majetok ako goodwill, softvér alebo aktivované položky na vývoj²⁷.

Na riešenie vyššie uvedenej situácie je inšpiratívny návrh testu čistých aktív²⁸ ako náhrada súvahovo testu podľa FEE²⁹. Podľa návrhu by mal súvahový test vychádzať z údajov z účtovnej závierky zostavenej podľa medzinárodných štandardov IFRS alebo GAAP, ktoré sú spoľahlivé široko akceptované. Hodnoty z takto zostavenej súvahy zabezpečujú dostatočnú objektivitu a porovnateľnosť medzi spoločnosťami. Test čistých aktív je podľa návrhu širší ako súvahový test. Vyžaduje aby štatutárny orgán spoločnosti potvrdil, že spoločnosť bude schopná uhradiť svoje dlhy a to porovnaním hodnoty aktív a záväzkov spoločnosti k určitému dátumu. Štatutárny orgán spoločnosti by tak mal zobrať do úvahy reálnu hodnotu majetku a záväzkov,

²² JACKSON, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge : Harvard University Press, 1986, s. 125.

²³ Účtovníctvo majú povinnosť viesť právnické a fyzické osoby, ktoré sú považované za účtovné jednotky podľa zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve.

²⁴ SCHILIT, M.H. *Financial Shenanigans: How to Detect Accounting Gimmicks & Fraud in Financial Reports*, McGraw Hill Professional, 2002, s. 3.

²⁵ MARGRET, J.E. *Insolvency and Tests of Insolvency: An analysis of the „Balance Sheet“ and „Cash Flow Tests“*. Australian Accounting Review, 2002, roč. 12, č. 2, s. 59.

²⁶ CARTER, R.N., *Advanced Accounts*, London: Pitman, 1923, s. 43.

²⁷ Uvedené účtovné položky tvoria aktíva súvahy.

²⁸ FEDERATION DES EXPERTS COMPTABLES EUROPEENS. *FEE discussion paper on alternatives to capital maintenance regimes*: výskumná správa. Brusel: FEE, 2007. s. 25 a nasl.

²⁹ FEE alebo the Federation des Experts Comptables Europeens je organizácia reprezentujúca účtovníkov v Európe. Členovia FEE pozostávajú zo 44 profesionálnych účtovníckych organizácií z 32 krajín.

kde do majetku spoločnosti môže zarátať aj jej existujúci goodwill v súlade s účtovnými štandardmi.

Aj z uvedeného dôvodu ZKR³⁰ síce vychádza zo sledovania majetku a záväzkov v účtovníctve, ale znalecký posudok má prednosť pred účtovníctvom, ak existuje. Prakticky je však takmer nemožné vypracovať znalecký posudok spätne s odstupom určitého času pre potreby určenia úpadku.³¹

Ďalšou výnimkou pri posudzovaní predĺženia, okrem nezapočítavania podriadených záväzkov do celkovej výšky záväzkov, je že podnikateľ zároveň prihliadne aj na očakávateľné výsledky ďalšej správy majetku, prípadne očakávateľné výsledky ďalšieho prevádzkovania podniku, ak možno so zreteľom na všetky okolnosti odôvodnene predpokladať, že bude možné v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku pokračovať. Tu zákonodarca stanovuje určité subjektívne kritérium, ktoré je založené na budúcom podnikaní a toto budúce podnikanie musí priniesť pozitívny merateľný výsledok v podobe zisku. V tomto prípade nebude postačovať, že podnikanie vygeneruje pozitívny cash flow alebo musí to podľa nášho názoru smerovať k vygenerovaniu zisku. Vyplýva to predovšetkým z vymedzenia samotného predĺženia, kde úlohou ďalšieho podnikania má byť zvýšenie majetku a zníženie záväzkov za účelom odstránenia stavu predĺženia.

Krajský súd v Bratislave³² vo svojom rozhodnutí uvádza, že *uvedené ustanovenie znamená to, že ak sa štatutárny orgán aktívne snaží vyriešiť úpadok iným spôsobom ako konkurzom, ak úspešnosť takéhoto riešenia možno dôvodne predpokladať a postupuje pritom podľa pravidiel „best practice“, takéto konanie treba považovať za konanie s odbornou starostlivosťou, ktorá ho zbavuje zodpovednosti za oneskorené podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu. Zákon ukladá dlžníkovi, ktorému hrozí úpadok, prijať bez zbytočného odkladu vhodné a primerané opatrenia na jeho odvrátenie, len čo hrozba úpadku nastane. Vhodnosť a včasnosť prijatých opatrení vždy závisí najmä od informovanosti dlžníka. Ako tu súd ďalej uvádza, za konanie s odbornou starostlivosťou môžeme považovať také konanie, ktorého cieľom je vyriešiť úpadok iným spôsobom ako konkurzom, ak je možné dôvodne predpokladať, že sa úpadok týmto spôsobom podarí vyriešiť*

Je zrejmé, že s testovaním predĺženia sú spojené viaceré komplikácie vyplývajúce najmä z podstaty a spôsobu vedenia účtovníctva podnikateľa a často krát aj jeho chybovosti. Napriek uvedenej chybovosti slovenský zákonodarca sčasti upúšťa od klasickej zodpovednosti³³ za oneskorené podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu v prípade tzv. malého konkurzu. Základným kritériom pre uloženie sankcie v podobe pokuty je kumulatívne splnenie dvoch podmienok a to vykázané záporné vlastné imanie³⁴ v poslednej účtovnej závierke a neuspokojená výška pohľadávok veriteľov presahujúcich 50 tisíc eur. Podmienka včasnosti³⁵ v tomto prípade už skúmaná nie je.

III. TEST PLATOBNEJ SCHOPNOSTI

Podstatnou platobnej neschopnosti je neschopnosť dlžníka splatiť svoje splatné peňažné pohľadávky svojím likvidným majetkom. Pri platobnej neschopnosti pôjde predovšetkým

³⁰ Ust. § 3 ods. 3 ZKR.

³¹ Napr. časť majetku už nemusí existovať pre potreby ocenenia.

³² Uznesenie Krajského súdu v Bratislave zo dňa 16. septembra 2014, sp. zn. 2 CoKR 128/2014, ktoré bolo potvrdené uznesením Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 04. februára 2015, sp. zn. I. ÚS 109/2015.

³³ V klasickej konkurze podľa 2. časti ZKR je oneskorené podanie návrhu na vyhlásenie konkurzu dlžníkom sankcionované zákonnou zmluvnou pokutou.

³⁴ V záväzkoch spoločnosti môžu byť aj záväzky spojené so záväzkovom podriadenosti alebo ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradi ako podriadené záväzky alebo zaúčtovaný majetok bol ocenený historickými cenami, ktoré v súčasnosti nemusia zodpovedať realnej hodnote majetku prípadne ako bolo vyššie uvedené zaúčtuje sa neexistujúce výnosy a príjmy a pod.

³⁵ Pod pojmom včasnosť rozumieme 30 dní odo dňa objektívneho vzniku úpadku.

o problém s likviditou dlžníka.³⁶ Pri posudzovaní platobnej schopnosti ZKR vychádza zo základného pravidla, podľa ktorého je právnická osoba platobne neschopná, ak nie je schopná plniť 90 dní po lehote splatnosti aspoň dva peňažné záväzky³⁷ viac ako jednému veriteľovi, ktoré je doplnené o vyvrátiteľné domnienky o existencii platobnej schopnosti ako aj o neexistencii platobnej schopnosti.³⁸ Základom pre posúdenie existencie platobnej neschopnosti je teda existencia akýkoľvek dvoch peňažných záväzkov (nemusia byť vo forme exekučného titulu) u dvoch rôznych veriteľoch, pričom pri oboch uplynula objektívna lehota 90 dní odo dňa ich splatnosti. Za platobnú neschopnosť sa nepovažuje stav, keď dlžník odmieta uhrádzať niektoré finančné záväzky, pretože ich neuznáva alebo ich odmieta uhradiť z iných dôvodov.^{39,40} To znamená, že v prípade ak sú záväzky medzi veriteľom a dlžníkom sporné (napr. vedie sa o ich existencii spor), takýto záväzok nie je možné zaradiť medzi záväzky objektívne spôsobujúce platobnú neschopnosť⁴¹. Pri posudzovaní platobnej neschopnosti je dôležité skúmať iba tú skutočnosť, či dlžník naozaj nie je schopný uhrádzať jeho splatné peňažné záväzky a je úplne irelevantné skúmať celkovú hodnotu jeho majetku. Dlžník nemusí byť predĺžený a môže byť platobne neschopný. Uvedené podporuje aj uznesenie⁴² Najvyššieho súdu, podľa ktorého dlžník je v úpadku ak má viac veriteľov a po dlhšiu dobu nie je schopný plniť svoje splatné záväzky i keď hodnota jeho majetku prevyšuje pohľadávky všetkých jeho veriteľov.

Pri úpadku vo forme platobnej neschopnosti môže nastať a často krát aj nastáva situácia, že síce dlžník má dostatočné množstvo majetku na úhradu všetkých svojich pohľadávok avšak tento majetok je nelikvidný a nedokáže uhradiť svoje splatné záväzky včas. V tomto prípade dlžník o ktorého platobnej neschopnosti nie je pochýb, nemá žiadny problém s tým, aby preklenul nedostatok likvidných aktív novým úverom⁴³ prípadne vyjednal s veriteľmi odklad splatnosti ich pohľadávku aj za cenu ich zabezpečenia jeho majetkom. Tu však z pohľadu veriteľa hrozí, že následne zabezpečenie veriteľovej pohľadávky bude naplňovať predpoklady odporovateľného právneho úkonu podľa § 57 ZKR a nasl. V tomto konkrétnom prípade to bude závisieť od naplnenia podmienky ukrátenia veriteľa, čo môže už byť pre veriteľa viac rizikové riešenie.⁴⁴

³⁶ K tomu bližšie CONT-KOTLICKI-VALDERRAMA Liquidity at risk: Joint stress testing of solvency and liquidity. Journal of Banking & Finance, 2020, roč. 118, september, článok 105871. s. 1-16.

³⁷ Za jednu pohľadávku pri posudzovaní platobnej schopnosti dlžníka sa považujú všetky pohľadávky, ktoré počas 90 dní pred podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu pôvodne patrili len jednému veriteľovi. To znamená, že napr. v prípade postúpenia pohľadávky veriteľa alebo jej časti týmto veriteľom na inú osobu, sa táto pohľadávka bude považovať za pohľadávku jedného veriteľa až do uplynutia 90 dní odo dňa jej postúpenia. V prípade podania veriteľského návrhu na vyhlásenie konkurzu v prípade ak sa postúpi pohľadávka na inú osobu sa môže tento návrh považovať aj za šikanózný výkon práva, aj keď to právna úprava umožňuje. Pozri napr. Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn. 43CoKR/31/2014, zo dňa 27.08.2014. Umelé vytvorenie veriteľov za účelom podania návrhu na vyhlásenie konkurzu nepodporuje ani Najvyššie súd Českej republiky, sp.zn.29 NSCR 14/2012, z dňa 28.03.2013 (R 76/2013).

³⁸ § 3 ods. 2 ZKR.

³⁹ ĐURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 4. vyd. Bratislava: C.H.Beck, 2021. s. 10.

⁴⁰ Aj podľa stanoviska občianskoprávneho a obchodného kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. Cpjn 19/98 z dňa 17.06.1998, Ak je dlžník, objektívne vzaté, schopný zaplatiť splatnú pohľadávku veriteľa, nie je to však ochotný urobiť, nie sú splnené podmienky úpadku v zmysle § 1 ods. 2 prvá veta ZKV.

⁴¹ Podľa Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 2 CoKR 26/2012, z dňa 24.05.2012, *účelom konkurzného konania nie je zisťovať existenciu sporných pohľadávok. Konkurzný súd rozsiahlejšie dokazovanie vykonáva len v súvislosti so skutočnosťami, ktoré sú rozhodujúce pre posúdenie splnenia hmotnoprávnych podmienok upravených v §3 ods. 2 a 3 ZKR (t.j. či je dlžník v úpadku)*.

⁴² R 95/2000, Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 12.6.2000, sp.zn. 4 Obo 335/99 cit. podľa ĐURICA, M. *Konkurzné právo na Slovensku a v Európskej únii*. Bratislava: Eurokódex, 2006. s. 117.

⁴³ RICHTER, T. *Insolvenčné právo*, Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 235.

⁴⁴ V prípade ak by po vzniku následného zabezpečenia pohľadávky veriteľa majetkom dlžníka ostalo dostatočné množstvo majetku na úhradu všetkých ostatných veriteľov, predpoklad ukrátenia veriteľov by naplnený nebol a nejednalo by sa o odporovateľný právny úkon. Bližšie k tomu DOLNÝ, J. *Odporovateľnosť právnych úkonov v konkurznom práve*, Bratislava: C.H.BECK, 2021, s. 18 a nasl.

1. Vyvrátiteľná domnienka o existencii platobnej schopnosti

Zákonodarca však v rámci jednej z posledných novelizácií ZKR⁴⁵ stanovil novú vyvrátiteľnú domnienku o existencii platobnej schopnosti. Vyvrátiteľná domnienka pozostáva z 2 predpokladov, ktoré musia byť splnené kumulatívne. Po prvé so zreteľom na všetky okolnosti možno odôvodnene predpokladať, že v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku je možné pokračovať. Teda podobná podmienka, aká bola skúmaná v rámci predĺženia. A po druhé, rozdiel medzi výškou jej splatných peňažných záväzkov a peňažného majetku (ďalej len „medzera krytia“) je menej ako desatina výšky jej splatných peňažných záväzkov, alebo v dobe nie dlhšej ako 60 dní medzera krytia pod takúto hranicu klesne. Skúmanie okamžitej likvidity (v nadväznosti na platobnú schopnosť) podnikateľa by pre tohto podnikateľa nemalo predstavovať výraznejší problém. Vyhláška určuje výpočet medzery krytia⁴⁶ a taktiež presne určuje, ktoré peňažné záväzky a peňažný majetok⁴⁷ je potrebné pomerovať pre jej výpočet. To znamená, že na základe finančných výkazov vie podnikateľ prostredníctvom tejto vyvrátiteľnej právnej domnienky preukázať, že je platobne schopný, napriek existencii dvoch splatných záväzkov voči dvom veriteľom viac ako 90 dní po lehote splatnosti (t.j. spĺňa podmienky platobnej neschopnosti). Využitelnosť tejto vyvrátiteľnej právnej domnienky je predovšetkým pri veriteľskom návrhu na vyhlásenie konkurzu na dlžníka.⁴⁸ Praktickejší problém bude pre podnikateľa preukázať, že medzera krytia klesne pod zákonom ustanovenú výšku v dobe nie dlhšej ako 60 dní, teda dlžník v tejto lehote získa finančný majetok a bude schopný uhradiť svoje splatné peňažné záväzky. V tomto prípade bude musieť podnikateľ na základe jemu známych skutočností vedieť nasimulovať stav na nasledujúcich 60 dní, z ktorého bude vyplývať dostatočná výška medzery krytia. Výpočet medzery krytia resp. jej určenie bude teda vyplývať z plánovaného stavu peňažného majetku a peňažných záväzkov v lehote nie dlhšej ako 60 dní odo dňa ku ktorému sa vypočítava prognóza.

Hlavnými problémami, ktoré pri tejto vyvrátiteľnej domnienke vidíme sú akým spôsobom podnikateľ zadeklaruje svoju solventnosť a zabezpečenie reálnej objektívnosti takéhoto deklarovania splnenia podmienok testu. To znamená, akým spôsobom bude preukázaná jednak medzera krytia a jej porovnanie s výškou splatných záväzkov ako aj prognóza výšky tejto medzery krytia na nasledujúcich 60 dní. Tu je podľa nášho názoru dôležitý nielen samotný výstup, t.j. konkrétna číselná hodnota preukazujúca platobnú schopnosť vrátane určenia čiastkových hodnôt (výška peňažných záväzkov a peňažného majetku pre určenie medzery krytia), ale aj preukázanie podkladov, z ktorých uvedená skutočnosť vychádza. Aktuálna súdna prax pri posudzovaní platobnej neschopnosti v prípade veriteľského návrhu na vyhlásenie konkurzu vychádza iba z vyhlásenia dlžníka o platobnej schopnosti (bez doloženia konkrétnych podkladov k účtovným údajom) okrem prípadov, keď sú dôvodné pochybnosti o jeho pravdivosti. To však neumožňuje preskúmateľnosť takéhoto vyhlásenie dlžníka.

⁴⁵ Zákon o riešení hroziaceho úpadku.

⁴⁶ Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 197/2022 Z. z, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe určenia platobnej neschopnosti, medzere krytia a hroziacej platobnej neschopnosti.

⁴⁷ V prípade peňažného majetku ide o výlučne majetok, ktorý je bezodkladne speňažiteľný a je ho možné použiť na úhradu splatných záväzkov. Napr. pri pohľadávkach je to lehota najneskôr 30 dní do dňa ich splatnosti. Na rozdiel od Českej judikatúry, nehnuteľnosti sa do peňažného majetku pre účely určenia platobnej schopnosti započítavať nebudú. K tomu pozri Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky z dňa 30.01.2014, sp. zn. 29 NSČR 40/2013 alebo Najvyššieho súdu Českej republiky z dňa 15.12.2014, sp. zn. 29 NSČR 119/2014.

⁴⁸ Podľa Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. januára 2020, sp. zn. IV. ÚS 20/2020: „Posudzovaním platobnej (ne)schopnosti dlžníka (definovanej v § 3 ods. 2 zákona o konkurze a reštrukturalizácii) sa v procese po začatí konkurzného konania zaoberá konkurzný súd a hodnotí ju podľa kritérií ustanovených zákonom o konkurze a reštrukturalizácii, resp. príslušnými vykonávacími predpismi (ide najmä o tzv. test platobnej schopnosti). Ak chce dlžník odvrátiť vyhlásenie veriteľského konkurzu na svoj majetok, musí svoju platobnú schopnosť aspoň osvedčiť. Ak sa to dlžníkovi podarí, je vylúčené, aby súd na jeho majetok vyhlásil konkurz.“

2. Vyvrátiteľné domnienky o existencii platobnej neschopnosti

Prvá vyvrátiteľná domnienka predstavuje situáciu, že ak peňažnú pohľadávku nemožno voči dlžníkovi vymôcť exekúciou, predpokladá sa že je platobne neschopný. Dôvodová správa k zákonu konštatuje, že ak je na majetok dlžníka vedená exekúcia pre nesplnenie peňažnej pohľadávky a ak zo súpisu majetku, resp. vyhlásenia o majetku nemožno zistiť žiaden majetok postihnuteľný exekúciou, bude sa predpokladať, že dlžník je platobne neschopný. Táto domnienka je použiteľná predovšetkým pri veriteľských návrhoch ako obsahová náležitosť návrhu na vyhlásenie konkurzu, pričom dlžník má možnosť preukazovať dôkazom opaku, že je platobne schopný, alebo môže priamo pohľadávku veriteľa zaplatiť, a tak svoj záväzok splniť.⁴⁹ Z pohľadu veriteľa táto vyvrátiteľná podmienka posilňuje postavenia veriteľa pri podaní návrhu na vyhlásenie konkurzu na dlžníka. To však neznamená, že ak pohľadávku je možné vymôcť v exekúcii dlžník nie je platobne neschopný.⁵⁰

Druhou vyvrátiteľnou domnienkou je pasivita dlžník a nesplnenie jeho povinnosti uloženej mu výzvou súdu, aby osvedčil svoju platobnú schopnosť. Uvedené ustanovenie, je však nesystémové pretože v prípade ak dlžník neosvedčí svoju platobnú schopnosť, má sa za to, že svoju platobnú schopnosť neosvedčil čo už predstavuje fikciu, pri ktorej dlžník nemôže uplatniť dôkaz opaku.

IV. TESTOVANIE HROZIACEHO ÚPADKU

Prijatím zákona o riešení hroziaceho úpadku došlo k zmene vymedzenia hroziaceho úpadku⁵¹. Do prijatia tohto zákona bol hroziaci úpadok vymedzený v OBZ ako pomer vlastného imania a záväzkov menší ako 8 ku 100. Hrozba úpadku bola predovšetkým naviazaná na hrozbu blížiaceho sa predĺženia. Tento koncept bol z dlhodobého hľadiska neefektívny jednak z pohľadu dlžníka ako aj veriteľov. Po prijatí zákona o riešení hroziaceho úpadku bol hroziaci úpadok vymedzený v rámci ZKR. Podľa §4 ods. 1 a 2 ZKR je *dlžník v hroziacom úpadku najmä ak mu hrozí platobná neschopnosť. Dlžníkovi hrozí platobná neschopnosť, ak s prihliadnutím na všetky okolnosti možno dôvodne predpokladať, že v priebehu 12 kalendárnych mesiacov nastane jeho platobná neschopnosť.* Uvedená zmena nastala v dôsledku transpozície Smernice. Ako Smernica v úvode uvádza časový rámec relevantný pre určenie hrozby úpadku môže byť niekoľko mesiacov alebo aj dlhší pred tým ako dôjde k samotnému úpadku. Z uvedeného vyplýva, že Smernica preferuje viac testovanie solventnosti založenom na cash-flow⁵² teste pred súvahovým testom solventnosti a jeho následnom indikovaní ako hrozby úpadku no napriek tomu má v úmysle oba tieto testy ponechať. Slovenský zákonodarca sa však pri transpozícii Smernice rozhodol pri formulácii hroziaceho úpadku predovšetkým pre využitie hrozby platobnej neschopnosti, najmä v kontexte možnosti využitia inštitútov verejnej a neverejnej preventívnej reštrukturalizácie.

Právna úprava vymedzila lehotu v rámci ktorej je možné identifikovať hroziacu platobnú neschopnosť na 12 kalendárnych mesiacov pred vznikom platobnej neschopnosti. Tu sa hneď naskytá otázka, aká by mala byť optimálna doba predvídateľnosti schopnosti spoločnosti uhrádzať svoje záväzky pri výkone bežnej podnikateľskej činnosti. Zo štúdie uskutočniteľnosti k prístupu k alternatívnym možnostiam tvorby kapitálu⁵³ vyplýva, že maximálna dĺžka

⁴⁹ ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 4. vyd. Bratislava: C.H.Beck, 2021. s. 14.

⁵⁰ K nemožnosti použitia dôkazu a contrario pozri Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp.zn. 4Obdo/7/2022 z 28.02.2022.

⁵¹ K právnej úprave hroziaceho úpadku do prijatia zákona o hroziacom úpadku pozri KUBINEC, M. *Obchodná spoločnosť v kríze*. Bratislava: C.H.BECK, 2022; GRAMBLIČKOVÁ, B., KAČALJAK, M.: Sprisnenie pravidiel chrániacich veriteľov slovenských spoločností v kontexte základných slobôd EÚ In *Cofola 2016*, Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 1593-1607.

⁵² K rozdeleniu testov solventnosti pozri bližšie HEATON, J.B. Solvency tests. *Business Lawyer*. 2007, roč. 62, č. 3, s. 983.

⁵³ LANFERMANN, G. a kol. *Feasibility study on an alternative to the capital maintenance regime established by the Second Company Law Directive* : štúdia. Berlín: KPMG, 2006, 424 s.

predvídateľnosti, na ktorý by dá reálne spoľahnúť neprekračuje 5 rokov. My taktiež zastávame názor, že určitá flexibilita spoločnosti pri určení tejto lehoty je odôvodnená. Základom pre umožnenie flexibility pri uplatňovaní predvídateľnosti schopnosti splácať svoje budúce splatné záväzky je prepojenie ochrany veriteľov poskytovanej obchodnoprávnymi normami s ustanoveniami konkurzného práva, a to predovšetkým s ustanoveniami chrániacimi veriteľov pred ukracujúcimi právnymi úkonmi, čo by v danom prípade pri zneužití takejto flexibility spoločnosť splňať mala. To znamená, že lehota pre určovania hroziaceho úpadku bola v tomto prípade zvolená optimálne.

Samotné určovanie a prognóza hroziacej platobnej neschopnosti sa môže uskutočniť prostredníctvom projekcie mesačného vývoja medzery krytia zostavenej na obdobie najbližších 12 mesiacov alebo iného obdobného dokladu, na základe ktorého je možné porovnateľným spôsobom posudzovať hroziacu platobnú neschopnosť.⁵⁴ Pričom projekciu medzery krytia je možné uskutočniť 4 spôsobmi

- a) projekciou priebežných účtovných závierok,
- b) výpočtom peňažných tokov priamou metódou,
- c) výkazom prehľadu peňažných tokov alebo
- d) zjednodušeným formulárom projekcie mesačného vývoja medzery krytia zverejnenom na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky⁵⁵.

Základom prognózy podnikateľa pre určenie medzery krytia musia byť vhodné dáta a podobne ako pri určovaní platobnej schopnosti prostredníctvom medzery krytia musia byť tieto dáta overiteľné. Táto overiteľnosť dát bude nevyhnutná v situáciách ako napr. podanie návrh na povolenie verejnej alebo neverejnej preventívnej reštrukturalizácie, kedy túto obligatórnu podmienku a to existenciu hroziaceho úpadku, musí preskúmať súd. Z pohľadu veriteľov sa podľa nášho názoru zabezpečuje aj istá ochrana ich záujmov a to v tom, že veritelia sú oprávnení spochybniť uvedené predkladané výkazy, napr. ak je zjavné že údaje o splatných záväzkoch nebudú pravdivé a pod.

V. ZÁVER

Povinnosť sústavného sledovania účtovníctva dlžníkom je spätá aj s jeho v povinnosťou skúmania dlžníkovho úpadku. Čím skôr bude odhalený úpadok dlžníka prípadne jeho hrozba, môže dlžník využiť aj iné spôsoby riešenia úpadku a jeho odvrátenia ako vyhlásením konkurzu. Úpadok môžeme v súčasnosti považovať za objektívny stav, ktoré je určiteľný za predpokladu, že dlžník vedie svoje účtovníctvo riadne.

Z pohľadu preukazovania platobnej schopnosti a za účelom väčšej ochrany veriteľov by podľa nášho názoru malo byť nevyhnutné preukazovať aj dáta z ktorých dlžník vychádzal a nie len samotnú výšku položiek ako splatné peňažné pohľadávky, záväzky a pod. ale aj ich presnú identifikáciu. Uvedený záver by bolo potrebné uplatniť aj vo vzťahu prognózy budúcej výšky medzery krytia, aby bola daná prognóza overiteľná a tak nedošlo k zneužitiu práva zo strany dlžníka pri preukazovaní jeho platobnej schopnosti.

Taktiež by bolo vhodné v prípade spornosti predložených výkazov, aby mal súd možnosť o predložených výkazoch sám rozhodnúť, a to či sú splnené podmienky platobnej schopnosti. Toto by však bolo možné len za predpokladu, že súčasťou predložených výkazov budú aj dáta z ktorých boli dané výkazy zostavené a tak v zabezpečená transparentnosť uvedených výkazov.

⁵⁴ Ust. § 4 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 197/2022 Z. z, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe určenia platobnej neschopnosti, medzere krytia a hroziacej platobnej neschopnosti.

⁵⁵ <https://www.justice.gov.sk/sluzby/vzory-a-formulare/vzory-pre-fo-a-po/> Uvedený výkaz však v súčasnosti obsahuje chyby, pretože prepočítava hodnoty medzery krytia v rozpore s ustanoveniami vyhlášky.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

platobná neschopnosť, predĺženie, hrozba platobnej neschopnosti, konkurz, testy solventnosti

KEY WORDS

insolvency, over-indebtedness, imminent insolvency, bankruptcy, solvency tests

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. CARTER, R.N., *Advanced Accounts*, London: Pitman, 1923, ISBN: 9780273010265
2. CONT-KOTLICKI-VALDERRAMA Liquidity at risk: Joint stress testing of solvency and liquidity. In: *Journal of Banking & Finance*, 2020, roč. 118, september, č.článku 105871. s. 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2020.105871>
3. CSACH, K. Predinsolvenčné povinnosti štatutárnych orgánov. *Karlovarské právnické dny*, 2017, s.398-415
4. DOLNÝ, J. *Odporovateľnosť právnych úkonov v konkurznom práve*, Bratislava: C.H.BECK, 2021. ISBN 978-80-8232-002-5
5. DOLNÝ, J. Zodpovednosť štatutárneho orgánu spoločnosti za nepodanie návrhu na vyhlásenie konkurzu: komparácia slovenského a nemeckého právneho poriadku In: SUCHOŽA, J., HUSÁR, J., HUČKOVÁ, R. (eds.): *Právo, obchod, ekonomika IX*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, 2019, s.111 – 118. ISBN 978-80-574-0036-3. <https://doi.org/10.33542/POE2021-0036-3>
6. DOLNÝ, J. Doktrína prekvalifikovania cudzích zdrojov na vlastné zdroje. *Justičná revue*, 2016, č.10, s. 1034 – 1053. ISSN 1335-6461
7. ĎURICA, M. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár*. 4. vyd. Bratislava: C.H.Beck, 2021. s. 10. ISBN 978-80-7400-846-7
8. ĎURICA, M. *Konkurzné právo na Slovensku a v Európskej Únii*. Bratislava: Eurokódex, 2006. s. 117. ISBN 9788089447312
9. FARKAŠ, R. *Vlastné imanie obchodných spoločností*, Bratislava: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 9788081689512
10. GELTER, M. The subordination of shareholder loans in bankruptcy. *International Review of Law and Economics*. 2006, č. 4, s. 478-502. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.654222>
11. GULKA, M. Model predikcie úpadku obchodných spoločností podnikajúcich v podmienkach SR. *FORUM STATISTICUM SLOVACUM*, 2016, č. 1, s. 16-22. ISSN 1335 – 0900
12. FINCH, V. *Corporate insolvency law: perspectives and principles*. Cambridge: Cambridge University Press 2009, ISBN 9780521878104. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139175395>
13. HAVEL, B., ŽITŇANSKÁ, L.: Hranice využiteľnosti preventívnej reštrukturalizácie a insolvenčnej governance – český a slovenský pohľad. *Právni rozhledy*, roč. 30, č. 1/2022, s. 1-6. ISSN 1210-6410
14. JANOTOVÁ, P., VOLNÝ, M. Rozsudok Krajského súdu Košice sp. zn. 4 CoKR 27/2018 z 27. 2. 2019 (spriaznenosť bankového veriteľa) In *Súkromné právo*, č. 1, 2023. ISSN 1339-8652
15. JACKSON, T. H. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge : Harvard University Press, 1986, s. 125. ISBN 9781587981142
16. KAČALJAK, M.: Sprísnenie pravidiel chrániacich veriteľov slovenských spoločností v kontexte základných slobôd EÚ In *Cofola 2016*, Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 1593-1607. ISBN 978-80-210-8363-9

17. KUBINEC, M. *Obchodná spoločnosť v kríze*. Bratislava: C.H.BECK, 2022. ISBN 9788074008702
18. KUBINEC, M. Hľadáme ďalších veriteľov. *Bulletin slovenskej advokácie*, 2005, č. 6 - 7, s. 56-59. ISSN 1335-1079
19. LANFERMANN, G. a kol. *Feasibility study on an alternative to the capital maintenance regime established by the Second Company Law Directive : štúdia*. Berlín: KPMG, 2006, 424 s.
20. LUTTER, M. *Legal Capital in Europe*. Bonn: Walter de Gruyter, 2006. 701 s. ISBN 978-3899493399. <https://doi.org/10.1515/9783110926583>
21. HEATON, J.B. The Altman Z Score Does Not Predict Bankruptcy. *AIRA Journal*, 2020, č. 3, s. 32-34. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3570149>
22. MAJEROVÁ, J., Kliestik, T. Towards the European Insolvency Law Harmonisation in the Context of Cluster Analysis. In: 10th international scientific conference International Days of Statistics and Economics, Prague, Czech Republic, 2016, pp. 1141-1150. ISBN 978-80-87990-10-0
23. MARGRET, J.E. Insolvency and Tests of Insolvency: An analysis of the „Balance Sheet“ and „Cash Flow Tests“ . *Australian Accounting Review*, 2002, roč. 12, č. 2, 278s. ISBN 9780203129685. <https://doi.org/10.4324/9780203129685>
24. MAŠUROVÁ, A. Zodpovednosť štatutárov, faktických štatutárov a tieňových štatutárov kapitálových spoločností voči veriteľom spoločnosti podľa novej úpravy obchodného zákonníka a zákona o konkurze a reštrukturalizácii. In: *Mílniky práva v stredo európskom priestore 2018*, Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018. s. 169-181. ISBN 978-80-7160-526-3
25. RICKFORD, J. Legal Approaches to Restricting Distributions to Shareholders: Balance Sheet Tests and Solvency Tests. *European Business Organization Law Review*. 2006, roč. 7, č. 1, s. 135-179. <https://doi.org/10.1017/S1566752906001352>
26. RICHTER, T. *Insolvenční právo*, Praha: Wolters Kluwer, 2017, 624 s. ISBN 9788075524447
27. SANFORD U. Mba. *New Financing for Distressed Business in the Context of Business Restructuring Law*. Budapest: Springer. 2019. s. 20. ISBN 978-3030197483. https://doi.org/10.1007/978-3-030-19749-0_1
28. SCHILIT, M.H. *Financial Shenanigans: How to Detect Accounting Gimmicks & Fraud in Financial Reports*, McGraw Hill Professional, 2002, 318 s. ISBN 9780071703079
29. SVABOVA, L., DURICA, M. Being an outlier: a company non-prosperity sign? In: *EQUILIBRIUM-QUARTERLY JOURNAL OF ECONOMICS AND ECONOMIC POLICY*, roč. 14, č. 2, s. 359-375. <https://doi.org/10.24136/eq.2019.017>
30. VODA – DOBROTA- TIRCA – DUMITRASCU. Corporate bankruptcy and insolvency prediction model In: *Technological and Economic Development of Economy*, 2021, roč. 27, č. 5, s. 1039-1056. <https://doi.org/10.3846/tede.2021.15106>

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

doc. JUDr. Ing. Jaroslav Dolný, PhD.

vysokoškolský učiteľ, docent

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Katedra obchodného práva

a hospodárskeho práva

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 55 2344153

E-mail: jaroslav.dolny@upjs.sk

K VIRTUALIZÁCIÍ PRÁVNÝCH PREDPISOV PROSTREDNÍCTVOM ESBÍRKY¹

ON THE VIRTUALISATION OF LEGISLATION VIA THE ECOLLECTION

Andrej Krištofik²

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-02>

ABSTRAKT

Proces virtualizácie opisuje takú zmenu v predmetnom fenoméne, pri ktorej dochádza k odstraňovaniu, či inej zmene formálnych znakov, za súbežného zachovania podstaty tohto fenoménu. Pre tento proces poskytujú vhodné prostredie najmä informačno-komunikačné technológie, i keď nepredstavujú jeho definičný znak. S ich využitím je možné virtualizovať mnohé fenomény „aktuálneho“ sveta a s týmto oslobodením od formálnych znakov ho v nejakom smere zlepšiť. To je v určitej rovine i myšlienka navrhovanej elektronickej promulgácie práva v Českej republike, resp. navrhovaného projektu eSbírka, ktorá by mala práve vďaka odstránením formálnym znakom posilniť mnohé iné znaky tvoriace podstatu promulgácie a normotvorby, ako je aktuálny jazyk a prístupnosť a prehľadnosť platného práva, či dokonca umožniť platnému právu „kyberneticky“ reagovať na zmeny regulovaného prostredia.

ABSTRACT

The process of virtualization describes a change in the phenomenon in question in which the formal features are removed or otherwise altered, while preserving the essence of the phenomenon. Information and communication technologies, in particular, provide a suitable environment for this process, although they do not constitute its defining feature. Using them, it is possible to virtualise many phenomena of the 'actual' world and, with this freedom from their formal features, to improve upon them. This is, in a way, also the idea of the proposed electronic promulgation of law in the Czech Republic, or the proposed eCollection project, which should, precisely by removing formal features, strengthen many other features that constitute the essence of promulgation and law making, such as actual language and the accessibility and clarity of the applicable law, or even enable the applicable law to "cybernetically" respond to changes in the regulated environment.

I. ÚVOD

Postupný rozvoj informačných technológií a obecnej informatizácie našej spoločnosti so sebou často prináša úvahy o nových výzvach, ktoré právu kyberpriestor (údajne) prináša. Naproti tomu však stoja hlasy tvrdiace pravý opak, teda že súčasné právo je dostatočne vybavené na to znášať výzvy kyberpriestoru a v skutočnosti ich za nové nemožno označovať.³ Je však jasné, že

¹ Tento článok vznikol na Masarykovej univerzite v rámci projektu "Právo a technológie XI" číslo MUNI/A/1293/2022 podporeného z účelovej podpory na špecifický vysokoškolský výskum poskytovanej Ministerstvom školstva ČR v roku 2023.

² Mgr., Masarykova univerzita, Brno, Právnická fakulta, Česká republika
Masaryk University, Brno, Faculty of Law, Czech republic.

³ POLČÁK, R. et al.: Virtualizace právních vztahů a nové regulatorní metody v pozitivním právu. *Právník*. 2019, č. 1, s. 86.

informatizácia spoločnosti prináša minimálne nové možnosti, a to aj pre právo, resp. v prípade tejto eseje pre právne predpisy.

Jednou z týchto možností, ktorá je vhodne zabezpečená prostriedkami informačnej spoločnosti, i keď na ne nemusí byť nutne naviazaná je aj virtualizácia právnych predpisov. Právne predpisy, ako vyjadrenie a komunikácia normy, disponujú celým rádom formálnych znakov, ktoré by virtualizáciou mohli byť odstránené.

Prvá časť práce sa bude zaoberať definíciami, teda opisom procesu virtualizácie ako formy abstrakcie ako aj vydefinovaním pojmových znakov právneho predpisu, nakoľko práve ich naplnením sa právny predpis stáva dokonalou komunikáciou normy. Následne bude rozobratá možnosť virtualizácie týchto znakov, ktorá by mala viesť k určeniu záveru, či je virtualizácia týchto pojmových znakov schopná viesť k zdokonaleniu komunikácie normy jej adresátom prostredníctvom (virtualizovanej) promulgácie, a ak áno, určiť či sa jedná o všetky definičné prvky, ktoré budú benefitovať z vlastnej virtualizácie, alebo sa jedná len o niektoré z nich, prípadne načrtnúť postup akým by k tomu malo dochádzať. Tento postup, ako aj demonštrácia virtualizácie vybraných znakov bude následne overená a demonštrovaná na príklade pripravovaného projektu eSbírky, ako procesu virtualizácie právneho predpisu, a budú predstavené niektoré aspekty tohto projektu a možné benefity vyplývajúce z jeho virtuálnej povahy. S ohľadom na demonštráciu na príklade českej eSbírky, ktorá sa stále nachádza v prípravnej fáze, bude k upresneniu niektorých zákonných požiadaviek využívaný český právny rámec. Ten sa však v relevantných ohľadoch príliš nelíši od toho slovenského.

II. POJMY

1. K pojmu virtualizácia

Jedným z dvoch hlavných pojmov tézy tejto práce je pojem virtualizácie. Virtualizácia, resp. slovo virtuálny, je často v hovorovej reči vnímané v inom význame, než toto slovo má, a aké mu je možno prisudzovať na základe jeho etymológie, a ako bude chápané v tejto práci.

Je to nielen hovorová reč, ktorá tento pojem spája s počítačovými technológiami a niečím čo existuje výhradne v ich digitálnom priestore, ale aj výkladový slovník českého jazyka, ktorý si slovo "virtuální" vysvetľuje ako "zdanlivý, neskutočný, (doposiaľ) neexistujúci"⁴. Prípadne sa môžeme často stretnúť s tým, že je tento pojem (nesprávne) definovaný ako opak reálneho a skutočného.

Zhora spomenutá definícia virtuálneho ako doposiaľ neexistujúceho je vo svojej podstate správna, no jej strohosť môže viesť práve k nevhodnému pochopeniu, aké momentálne v hovorovej reči prevláda. S definíciou „doposiaľ neexistujúceho“ pracuje aj Lévy, ten ju však (podstatne) rozširuje o dôvetok, kedy virtuálny predstavuje možný (teda doposiaľ neexistujúci), ktorý je zároveň zhodný s reálnym a ich rozdiel leží v (ne)existencii. Realizácia možnosti, obsiahnutej vo virtuálnom, potom nie je vytváraním v pravom slova zmysle.⁵

Takáto definícia, ako na to upozorňuje aj Lévy, sa zameriava na presun od virtuálneho k reálnemu.⁶ V kontexte tohto príspevku, resp. v kontexte virtualizácie (tvorby) právnych predpisov, je však omnoho podstatnejší proces opačný, teda presun od reálneho k virtuálnemu. V tomto smere plynutia procesu poskytuje vhodnú definíciu Polčák, ktorý virtualizáciu opisuje ako proces zásadnej zmeny formálnych znakov za súčasného zachovania podstaty virtualizovaného

⁴ Slovník cizích slov. Vyd. 2. Praha: Baronet, 2005. ISBN 80-7214-797-8. s. 358.

⁵ LÉVY, P.: *Becoming Virtual, Reality in the Digital Age*. New York: Plenum Trade. 1998, s. 24.

⁶ *Ibid.*, s. 16 – 17.

fenoménu.⁷ Dôvod súčasnej zámery významu slova s pojmom digitalizácie, či iných konceptov súvisiacich s informačnými technológiami potom vníma ako dôsledok, takmer výhradnej, vhodnosti takýchto technológií k procesu virtualizácie.

Informačné technológie sú zrejme vhodným prostriedkom k virtualizácii právnych predpisov a ich využitie v tomto procese bude zvažované aj ďalej v príspevku, no naďalej platí, že sa jedná len o najvhodnejší prostriedok, nie definičný prvok, pričom nezávislosť virtualizácie na (informačných) technológiách je obecné zrejme už len zo skutočnosti, že virtualizácia ako forma abstrakcie fenoménu bola známa už antickým grékom.⁸

Lévy o virtualizácii uvažuje ako o oprostí javu od jeho zakotvenia v priestore a čase.⁹ K tomu, a obecné ako vhodný príklad virtualizácie (v práve), možno uviesť *virtuálne* súdy. Tie odstraňujú niektoré zo svojich formálnych prvkov, akými je napríklad upustenie od, často súdnou symbolikou opradeného, miesta konania, či dokonca od časovej synchronicity prístupu strán, tie sa teda fakticky naraz nikdy nestretnú ani virtuálne. Zároveň však zachovávajú podstatu súdneho procesu, ktorou je autoritatívna aplikácia práva, ktorej výsledok je rovnaký bez ohľadu na virtuálnosť procesu.

2. K pojmu právneho predpisu

Druhým z pojmov podstatných pre túto prácu je pojem právneho predpisu. Právny predpis, teda obecné záväzný písaný normatívny právny akt legislatívneho orgánu, ktorému bola k takému zverená právomoc ústavou,¹⁰ môžeme za dokonalý považovať vtedy, ak dokonale naplní všetky svoje definičné znaky. Právna norma disponuje vlastnými definičnými znakmi, za ktoré sa v českom prostredí zvyknú označovať najmä hypotéza, dispozícia a sankcia (prípadne ich negácie).¹¹ Takáto definícia je však často označovaná za nevhodnú, či zastaralú¹² a štrukturálna definícia pracuje s termínami podmieňujúcej a podmienenej časti normy.¹³ Právny akt, nie je možné zamieňať s pojmom právnej normy, tá je ním len komunikovaná.¹⁴

Z takejto definície vzťahu právnej normy a právneho aktu (predpisu), je zjavný aj jej účel - teda komunikácia normy. Tá je zaisťovaná formou promulgácie, ktorej bližším účelom je komunikácia normy, ktorá je chápaná nie len ako jednoduché "prinesenie" textu, ale najmä ako komunikácia normatívnych požiadaviek, ktoré na adresáta normy kladie suverén - teda jej pôvodca.¹⁵

Šín tiež radí promulgáciu, resp. náležitú zákonnú publikáciu, medzi definičné znaky právneho predpisu. Ďalej k nim radí tiež (zákonnú) formu; zákonnú procedúru prijatia; skutočnosť, že pôvodcom je orgán, ktorý je k takému oprávnený; a posledne obecnú záväznosť, oficiálnosť a formálnosť dokumentu, ktorý normu obsahuje, resp. popisuje pravidlá chovania, ktoré predmetní norma po adresátovi požaduje.¹⁶

Otázka virtualizácie právneho predpisu neleží výhradne vo finálnej konštrukcii predpisu ale aj v procese jeho tvorby. Proces tvorby (dokonalého) právneho predpisu má potom podľa Šína vlastné definičné prvky, resp. podmienky. Mnohé z nich sa prekrývajú s definičnými prvkami právneho

⁷ POLČÁK, R.: *Pojem a metoda práva informačních technologií*. In: Polčák, R. et al. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 9.

⁸ *Ibid.*, s. 7.

⁹ LÉVY, P.: *Becoming Virtual*. s. 72- 74.

¹⁰ ŠÍN, Z.: *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 14.

¹¹ *Ibid.*, s. 11.

¹² KNAPP, V. et al.: *Tvorba práva a její současné problémy*. Praha: Linde, 1998, s. 105.

¹³ ŠÍN, Z.: *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika.*, s. 11.

¹⁴ *Ibid.*, s. 14.

¹⁵ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012, s. 209.

¹⁶ ŠÍN, Z.: *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. s. 14.

predpisu, teda v podstate tento (ideálny) postup má následne viesť k (ideálnemu) predpisu. Tieto metodické predpoklady tvorby sú najmä a) obecná záväznosť a stabilita, b) zrozumiteľnosť, c) jednota a súlad, d) jazyk a e) reálnosť a racionalita¹⁷ vytváraného právneho predpisu.

III. VIRTUALIZÁCIA PRÁVNÝCH PREDPISOV

Nakoľko bol v predchádzajúcich častiach čitateľovi poskytnutý krátky prehľad o právnom predpise a jeho definičných znakoch, ako aj o procese virtualizácie, nasledovať by mala syntéza, teda posúdenie, aké z jednotlivých opísaných elementov by mohli z procesu virtualizácie benefitovať.

Medzi jednotlivými definičnými prvkami normy môžeme teda v zásade rozlíšiť tie, ktorých súčasný stav je natoľko abstraktný, že ich ďalšia transformácia v podobe virtualizácie by nebola prínosná, ako je tomu napríklad u podmienky záväznosti právneho predpisu, či podmienky zmocnenia telesa, ktoré má právomoc právny predpis vydať.

Naproti tomu potom stoja definičné prvky, ktoré sú zložené aj z určitých formálnych prvkov, a teda sú u nich na mieste úvahy o *transformácii jedného módu bytia v mód iný*.¹⁸ Zhora naznačeným vhodným znakom (ideálneho) právneho predpisu je napríklad promulgácia.

1. Virtualizácia promulgácie

Pri úvahe o promulgácii a jej virtualizácii je vhodné sa pozrieť na jej aktuálny stav, teda ten ležiaci v opozícii stavu virtuálneho a na zmysel, či podstatu promulgácie, nakoľko je to tá časť ktorá by mala byť v procese virtualizácie zachovaná. V podstate by sme teda mali vykonať určité dekonštruktivistické cvičenie, ako takúto úvahu nad virtualizáciou označuje Polčák.¹⁹

Verejnnosť nie je len definičným znakom právneho predpisu, no Ústava stanovuje vyhlásenie zákona ako podmienku jeho platnosti.²⁰ Šín vníma účel promulgácie na dvoch úrovniach. Jednako sa má jednať o naplnenie ústavnej podmienky platnosti a jednako sa má jednať o oznámenie (obsahu) predpisu širokej verejnosti, čím sa stáva predpis známy (a ako Šín ďalej upozorňuje, zakladá to nemožnosť obrany neznalosťou zákona).²¹

Toľko k podstate virtualizovaného fenoménu, teda k časti ktorú je potrebné pri procese virtualizácie zachovať. K formálnym znakom, teda tým ktoré v tomto procese odstraňujeme, prípadne nahrádzame, sa najprv vyjadruje Ústava v článku 52. Tento článok je následne prevedený zákonom o č. 545/1992, o Sbírcе zákonů. Účelom zákona, a obzvlášť potom Zbierky zákonov, je zverejnenie ("otištění") textu zákona v oficiálnej úradnej zbierke. Zákon tiež obsahuje rôzne pravidlá vydávania samotnej Zbierky a k jej publikácii zmocňuje redakciu Zbierky zákonov.²² Hlavným formálnym znakom, ktorý by mohol byť (k lepšiemu výsledku) virtualizáciou odstránený je teda vyhlásenie prostredníctvom oficiálnej tlačenej Zbierky zákonov.

V momentálnom stave existujú určité indície k prínosu virtualizácie. Jednako je to sám zákon, ktorý sa odkazuje na možnosť a vhodnosť voľby iných informačných kanálov na oboznamovanie verejnosti, ako napríklad služby Twitter ako tomu bolo pri oznamovaní vládnych nariadení počas pandémie, ktoré však nemôžu nahradiť publikáciu v Zbierke. O krok ďalej je potom reálna situácia narábania s právnymi informáciami, kedy pemzum právnych predpisov a roztrieštenosť ich

¹⁷ ŠÍN, Z.: *Metodické a technické otázky tvorby právnych predpisů*. In.: Knapp, V. et al. *Tvorba práva a její současné problémy*. s. 102 - 104.

¹⁸ LÉVY, P.: *Becoming Virtual, Reality in the Digital Age*. s. 16.

¹⁹ POLČÁK, R. et al.: *Právo informačních technologií*. s. 9.

²⁰ ŠÍN, Z.: *Právní regulace vyhlášení právnych předpisů*. In.: Knapp, V. et al. *Tvorba práva a její současné problémy*. s. 236.

²¹ ŠÍN, Z.: *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. s. 7.

²² ŠÍN, Z.: *Právní regulace vyhlášení právnych předpisů*. In.: Knapp, V. et al. *Tvorba práva a její současné problémy*. s. 239.

čiastkovej publikácie, či obecne neprehľadnosť "analogovej" publikácie vedie k situácii v ktorej sú primárnym zdrojom komunikácie noriem rôzne súkromné promulgácie.²³ Tie samozrejme majú rôzne formy, buďto rovnako tlačené, tzv. "Úztká", ktoré v podstate riešia problém s roztrieštenosťou promulgácie noviel zákonov, alebo čo je v našom prípade zaujímavejšie, rôzne elektronické zdroje ako právne informačné systémy typu Beck, či ASPI.

Od takéhoto spôsobu súkromnej promulgácie, resp. spôsobu komunikácie obsahu noriem, k (oficiálnej) promulgácii je potom už len, aspoň technicky, jednoduchý krok spočívajúci v zákonnom prepožičaní promulgačných účinkov aj takémuto spôsobu, resp. obdobnému, ktorý bude štátom garantovaný v podobe eZbierky. Prínos virtualizácie pre ideálny právny predpis v tomto prípade teda spočíva najmä vo väčšej prehľadnosti platného práva a jeho lepšej dohľadateľnosti adresátmi noriem, ktoré komunikuje. Takýto záver je priamo podporený práve spomínanou popularnosťou alternatívnych informačných zdrojov práva, prípadne komparatívnym pohľadom na iné národné eZbierky, ktoré majú promulgačný účinok a čo do štruktúry a funkcionality vlastného informačného systému často čerpajú práve z obdobných súkromných informačných systémov. Takáto virtualizácia v podobe určitej eZbierky môže ešte prinášať aj ďalšie výhody, o ktorých bolo pojednané pri rozbere pojmu ideálneho predpisu, v podobe lepšej aktualizovateľnosti.²⁴

2. Virtualizácia a aktualizácia

Ďalšími vlastnosťami, ktoré by mal ideálny právny predpis mať, a u ktorých dáva zmysel sa o nejakej ďalšej forme abstrakcie baviť je jazyk, resp. zrozumiteľnosť, jednota a vzájomný súlad všetkých noriem (ktoré z časti súvisia s predchádzajúcou časťou).

Tieto kategórie v zásade samé vyjadrujú svoju podstatu, teda to čo na konci procesu virtualizácie musí zostať zachované, ideálne vo vhodnejšej forme, teda tak aby proces virtualizácie neexistoval „sám pre seba“.²⁵ Podstatu požiadavky na jazyk Šín stotožňuje s požiadavkou na zrozumiteľnosť predpisu. Ďalej potom nad ich ideálnou formou uvažuje jednako ako nad jazykom ktorý je moderný a vyvaruje sa archaizmom a výrazom s nejasným významom, a jednak ako nad presnou formuláciou prostou zložitých súvetí, či rôznych viacvýznamových formulácií.²⁶

Otázkou k posúdeniu teda je, či je možné zlepšiť tieto (informačné) vlastnosti jazyka pomocou nejakej formy virtualizácie. Každá z vlastností, ktoré podľa Šína má jazyk mať nás najprv vedie k úvahe o inom druhu virtualizácie, resp. inom výsledku. Úvahy o presnom vyjadrení účelu normy nás vedú k formalizovanému (symbolickému) jazyku, ako je to časté napríklad v prostredí logiky.²⁷ Pokusy o vytvorenie presného a znakovito formalizovaného (obecného) jazyka nie sú rozhodne ničím novým.²⁸ Ak tieto pokusy nestroskotali skôr, veľkú prietž im neskôr učinil Gödel so svojím teorémom neúplnosti.²⁹ Tento záver však ešte nutne nemusí byť úplne nepriechným pre právo.

²³ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. s. 207 - 208.

²⁴ Aktualizovateľnosti v zmysle rýchlejšieho uverejňovania a narábania s práve platnou úpravou.

²⁵ K tomu viz napr. Susskindovu úvahu o virtualizácii súdov, ku ktorej by malo dochádzať len za predpokladu, že jej výsledkom bude zlepšenie niektorého z, v súčasnosti nedostačujúcich, faktorov, ako napríklad lepšia prístupnosť spravodlivosti a podobne. SUSSKIND, R.: *Online courts and the future of justice*. Oxford: Oxford University Press, 2019. DOI: 10.1093/oso/9780198838364.001.0001.

²⁶ ŠÍN, Z.: Metodické a technické otázky tvorby právnych predpisů, in.: Knapp, V. et al.: *Tvorba práva a její současné problémy*. s. 104.

²⁷ K tomu viz napr. WITTGENSTEIN, L.: *Tractatus logico-philosophicus*. Praha: Oikoymenh, 2007. v ktorom sa Wittgenstein snaží predložiť, a vyriešiť, tézu, že všetky filozofické problémy sú v podstate „iba“ problémom jazyka, čo sa snaží prekonať využitím umelého symbolického jazyka v ktorom sú predstavené všetky úvahy v diele. Prípadne cf. spôsob komunikovania informácií vo Wittgensteinovom formalizovanom jazyku LOPES, F.: *Information Theory and Logical Analysis in the Tractatus Logico-Philosophicus*. Philosophia, roč. 51, č. 1, s. 217 – 253. DOI: 10.1007/s11406-022-00516-w.

²⁸ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. s. 166 - 171.

²⁹ BULDT, B.: *The Scope of Gödel's First Incompleteness Theorem*. LOGICA UNIVERSALIS, roč. 8, č. 3 – 4, s. 499 – 552. DOI: 10.1007/s11787-014-0107-3.

Jednako je tu rozdiel medzi absolútnou virtualizáciou jazyka, a funkčnou virtualizáciou, teda takou ktorá síce nepredstavuje komplexný uzavretý systém no pre potreby práva je postačujúca.³⁰ A jednako rôzne prekážky ktoré stáli v ceste absolútnej virtualizácii jazyka jednoducho nie sú problém pre právo, ako napríklad problém metafory.

Aj za vzdialeného predpokladu, žeby sa podarilo takýto formálne (takmer) dokonalý systém vytvoriť, je jednako otázne či by sa len otázka zákonnej neurčitosti nepresunula na orgán aplikujúci právo v predmetnom prípade, a jednako či by v konečnom dôsledku neurobilo právo o to horšie poznateľné pre širokú verejnosť, a jeho znalosť by bola výsost'ou výhradne ľudí k tomu formálne vzdelaných.³¹ V takom prípade sa však ešte ponúka druhý variant virtualizácie jazyka a to zameraný nie na jeho čo možno najväčšiu mieru určitosti ale na jeho čo najširšiu zrozumiteľnosť. Už teraz sú niektoré normatívne požiadavky verejnosti komunikované vo forme piktogramov, práve pre ich väčšiu zrozumiteľnosť, na miestach ako napríklad rôzne azylové domy, kde je možné aj navzdory jazykovým bariéram takýmto spôsobom komunikovať všetko od denného režimu zariadenia až po možnosť právneho poradenstva. Ani takýto druh virtualizácie však nemožno považovať za dokonalý, či dokonca ani za vhodný s výnimkou niektorých špecifických prípadov, a to pre jeho informačnú stratovosť. Komunikovať zákaz vstupu so zmrzlinou je predsa len niečo iné ako zaknihovávanie cenných papierov.

Ďalšou z požiadaviek na jazyk, ktorý je čiastočne vyjadrený aj v jeho zrozumiteľnosti je jeho aktuálnosť a prostosť archaizmov. Možnosti aktualizácie nielen jazyka, ale obecné právneho textu ako takého sú potom ďalšou z výhod virtualizácie právnych predpisov, napríklad práve prostredníctvom eZbierky. Virtualizovaný právny predpis odbremený od nárokov formálnych znakov môže mať bližšie k prostrediu ktoré reguluje a potom kyberneticky reagovať na jeho zmeny a potreby, podobne ako elektronická rýchlostná tabuľa na diaľnici, ktorá svoju hodnotu mení podľa aktuálneho stavu vozovky.³² Takáto "kybernetizácia"³³, vytvorenie systému ktorý zbiera podnety svojho "okolia" na základe ktorých upravuje a koriguje svoju činnosť, je možné len za odstránenia súčasných formálnych prvkov právnych predpisov.

IV. PROJEKT ESBÍRKA

S určitou mierou nadhľadu sa dá povedať, že projekt vytvorenia eSbírky a elektronickej promulgácie práva sa v Českej republike stáva nikdy nekončiacim evergreenom. K schváleniu vecného zámeru došlo ešte v roku 2010³⁴ a po niekoľkých predchádzajúcich odsunutíach, je momentálny plán implementácie stanovený na rok 2024³⁵ (zatiaľ)³⁶, resp. účinnosť úpravy implementujúcej pravidlá pre eLegislativu je pre zatiaľ posunutá na začiatok roku 2024.³⁷ Zatiaľ posledným podstatným krokom k jeho dokončeniu bolo prijatie vládnej novely zákona o Sbírce

³⁰ Ibid.

³¹ K tomu zrovňaj napríklad vyššie spomínané Wittgensteinovo dielo ktoré je prakticky nečitateľné pre „bežného“ laika.

³² POLČÁK, R.: Pojem a metoda práva informačních technologií. In: POLČÁK, R. et al. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 7 - 11.

³³ WIENER, N.: *Cybernetics or control and communication in the animal and the machine*. Massachusetts: MIT Press, 1985. 231 s. DOI: 10.7551/mitpress/11810.001.0001.

³⁴ Uznesením zo 4. augusta č. 554.

³⁵ Štorkán, M. „Jako vyvíjet jeden kus bugatti.“ *Legislativa online se opět odkládá, eSbírka se rozjede nejdřív v roce 2024. iRozhlas*, 2022. https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-esbirka-egovernment-vlada-ministerstvo-vnitra-vit-rakusan_2202140500_sto.

³⁶ K neustálemu posúvaniu termínu viz napr. Predchádzajúci "odsunutý" deadline: Ministerstvo vnútra nezvládlo včas zrealizovať projekty e-Sbírka a e-Legislativa. Digitálna tvorba zákonov sa už podruhé odsúva [online]. <https://www.piratskelisty.cz/clanek-3682-ministerstvo-vnitra-nezvladlo-vcas-zrealizovat-projekty-e-sbirka-a-e-legislativa-digitalni-tvorba-zakonu-se-uz-podruhe-odsouva>.

³⁷ eSbírka a eLegislativa - Ministerstvo vnútra České republiky [online]. <https://www.mvcr.cz/clanek/esbirka-a-elegislativa.aspx>.

zákonů a mezinárodních smluv. Pritom účelom elektronickej zbierky zákonov má byť (vhodnejšie) naplnenie jedného zo základných predpokladov právneho štátu a právnych zásad, ktorou je možnosť adresátov noriem dozvedieť sa o norme, resp. o povinnosti, ktorá je na nich suverénom kladená.³⁸

Primárnym zdrojom práva v Českej republike by ideálne mala byť Zbierka zákonov, ktorá je k tomu zákonom určená a jej vydávanie je štátom garantované prostredníctvom redakcie Zbierky zákonov, rovnako tak štát garantuje reálnu možnosť oboznámenia skrz bezplatnú a zaručenú dostupnosť jednotlivých častok Zbierky na úradoch. To, že prostriedok Zbierky zákonov reálne k oboznamovaniu verejnosti s platným právom nie je využívaný môžeme pozorovať na základe množstva súkromných informačných zdrojov, ktorých je celé množstvo a často poskytujú len tú najzákladnejšiu funkcionálnosť, teda supľujú úlohu Zbierky zákonov.³⁹ Prípadne môžeme nájsť čiastočné uverejňovanie rôznych normatívnych aktov orgánmi verejnej moci, tie sú však výhradnou iniciatívou orgánov a nemajú potrebnú záväznosť, akú musí mať eZbierka.⁴⁰

K riešeniu nedostatkov, ktoré sú späté so súčasnou podobou promulgácie zákonov, resp. vydávaním jedinej oficiálnej Zbierky vo výhradne tlačenej podobe, by mal podľa dôvodovej správy prispieť projekt eZbierky, čo je rovnako aj cieľ celého projektu v rámci ktorého má byť eZbierka realizovaná - teda zvýšenie dostupnosti, prehľadnosti a zrozumiteľnosti.⁴¹ Toho by malo byť dosiahnuté za využitia možností, ktoré k tomu poskytujú informačné technológie, resp. nimi sprostredkovaná virtualizácia, čo je s ohľadom na ich rozšírenosť viac než rozumné a právo v tomto ohľade značne zaostáva, alebo ako to podal Howes, čokoľvek iné (fyzická promulgácia prostredníctvom papierovej Zbierky) je v súčasnej dobe technologických možností zhruba na úrovni zákonov promulgovaných na hlinených tabuľkách.⁴²

Obecne teda možno uznať, že posun k eZbierke je, najmä v krajine ktorá sama nemá prehľad o rozsahu a obsahu kompletného platného práva v dôsledku hneď niekoľkých recepcií,⁴³ rozhodne chvályhodný. Zámer však nestačí a veľká miera využiteľnosti a naplnenia stanovených cieľov záleží od konečného prevedenia, u ktorého je značná miera skepticizmu na mieste, s ohľadom na nie zrovna ideálnu históriu verejných IT zákazok.⁴⁴ Tie by však v ideálnom prípade mohli slúžiť ako negatívny príklad, či zdroj problémov, na ktoré treba myslieť a vyvarovať sa im, ako napríklad vytvorenie systému takým spôsobom aby štát neprišiel o vlastnícke právo k akýmkoľvek z dát⁴⁵, ktoré budú v rámci systému dostupné a využívané, či aby sa predišlo problému lock-inu, teda naviazanosti daného riešenia výhradne na jediného dodávateľa.⁴⁶ Dôveru nevzbudzuje ani samotné Ministerstvo ktoré podľa vlastnej prezentácie k požadovanému hardware-u a software-u, ako aj

³⁸ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. Praha: Auditorium, 2012, s. 209.

³⁹ *Ibid.*, s 207 - 208. Prípadne viz portal zakonyprolidi.cz ktorý sa teší veľkej popularite a až donedávna neposkytoval žiadnu "nadštandardnú" funkcionálnosť, teda iba prinášal kompletne znenie zákonov a niektorých podzákonných noriem.

⁴⁰ Podobný stav, kedy existovala kvazipromulgácia vo forme uverejňovania zákonov jednotlivými orgánmi bez výslovného zákonného zmocnenia, existovala napríklad aj na Slovensku pred vznikom projektu slov-lex, ako napríklad systém JASPI. Prípadne, v rámci Českej republiky tak momentálne na svojich stránkach činí Ministerstvo Vnitra.

⁴¹ Vid' správu k projektu z webu Ministerstva Vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/esbirka-a-elegislativa.aspx>

⁴² HOWES, D.: e-Legislation: Law-Making in the Digital Age [online]. McGill Law Journal. <https://lawjournal.mcgill.ca/article/e-legislation-law-making-in-the-digital-age/>.

⁴³ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. s. 210.

⁴⁴ Aj keď nie zrovna najtragickjší, no nedávny príklad môže byť implementácia EET, ktorá okrem niekoľko násobnej predraženosti disponuje typickým nešvárom verejných IT zákazok akým je vendor lock-in.

⁴⁵ K tomu viz napr. nechvalne známu kauzu spoločnosti Chaps, ktorá mala po dlhú dobu ako jediná prístup ku všetkým dátam o verejnej doprave na základe zmluvy s Ministerstvom dopravy ČR. MÍŠEK, J.: Data veřejného sektoru. In.: POLČÁK, R. *Právo informačních technologií*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 367 – 369. Či problem vlastníctva databázi rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ktorým je momentálne jej prevádzkovateľ spoločnosť IBM.

⁴⁶ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. s. 214.

vytvoreniu dátovej bázy a 5 ročnej technickej podpore zatiaľ otázku práv k týmto požiadavkám skôr neriešilo.⁴⁷

Jedným z hlavných argumentov pre zavádzanie elektronickej promulgácie, ktorý je používaný aj pre projekt eSbírky, je väčšia dostupnosť platného práva pre širokú verejnosť. Tento argument v sebe však môže skrývať ešte ďalší, často prehliadaný aspekt, ktorým je širšia dostupnosť aj pre zdravotne postihnutých. Elektronické (teda virtualizované) rozhranie, oproti tomu analógovému, umožňuje využitie celého rádu asistívnych technológií. K zaisteniu prístupnosti webových rozhraní pre zdravotne postihnuté osoby sú orgány verejnej správy povinné aj v súčasnosti podľa smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/2102 z 26. októbra 2016 o prístupnosti webových sídel a mobilných aplikácií subjektov verejného sektora.⁴⁸ Takáto podpora prístupnosti zrakovo postihnutých by mohla vyzeráť rôznym spôsobom od možnosti zväčšenia fontu a odstránenia zbytočných vizuálnych prvkov stránky, cez jednoduché html programovanie s využitím atribútu "alt" ktoré dokopy zľahčujú využitie text-to-speech technológií, až po vlastnú implementáciu tejto technológie. Moderné technológie prinášajú celý rad možností zľahčenia prístupu, preto je chvályhodné, že na tieto možnosti bolo myslené aj pri príprave novely, ktorá sa na takúto dostupnosť sama odvoláva, okrem konzultácií s rôznymi organizáciami zastupujúcimi zrakovo postihnutých sa však bližšie k spôsobom uľahčenia prístupu nevyjadruje.⁴⁹

Ďalšia z otázok, ktorú by sme mohli podradiť pod hlavičku "širšieho prístupu" je otázka práva na internet a digitálneho vylúčenia. Je to práve tento argument, ktorý je často použitý zástancami duálneho prístupu k promulgácii, teda k zachovaniu klasickej tlačenej podoby Zbierky zákonov, paralelne s eZbierkou. Tento argument však nie je namieste, resp. by v zásade zrovna z tohto dôvodu bolo zachovávanie tlačenej verzie Zbierky prakticky bezpredmetné, nakoľko tá je zo zákona v súčasnosti dostupná na úradoch vo vymedzených hodinách. Novela zákona potom ukladá týmto istým inštitúciám povinnosť obdobným spôsobom sprístupňovať eZbierku, nadto potom umožňuje si u týchto inštitúcií objednať tlačenu čiastku Zbierky.⁵⁰

Takýto kvazi-sprostredkovateľský prístup je na jednej strane z autorovho pohľadu vítaný nakoľko je v súlade s možnosťami, ktoré digitálne vylúčeným jedincom už v súčasnosti poskytujú niektoré služby dostupné v rámci siete CzechPOINT, na druhej strane však napríklad aj zavádzanie digitálnej promulgácie mohlo otvoriť väčšiu diskusiu o probléme digitálneho vylúčenia a obecné (novo-vzniknušieho?) práva na Internet, obzvlášť potom vo svetle smerovania Európskej komisie v tejto otázke, kedy právo na prístup k internetu bolo záverom minulého roka označené Ursulou von der Leyn za základné ľudské právo.⁵¹

Posledným bodom ktorý možno zaradiť pod "širšiu dostupnosť" leží na opačnom konci zákonodarného procesu, a to v možnosti širšej verejnej participácie pri príprave návrhov znení zákona. Účasť verejnosti na zákonodarnom procese uvádza aj dôvodová správa ako jeden z benefit pre dotknutý subjekt "Občana" a to isté je sľubované aj podnikateľským subjektom.⁵² Okrem

⁴⁷ Vid' prezentácia MV ČR k projektu eSbírka a eLegislativa [online]. Dostupné zde: <https://www.mvcr.cz/clanek/probehli-ii-seminar-k-pruzkumu-trhu-projektu-esbirka-a-elegislativa.aspx>. Najmä potom prezentácia "Věcná část".

⁴⁸ Implementácia tejto Smernice ja však viac než suboptimálna, kedy sa webové stránky, ktoré by mali zvlášť dbať zvýšenej dostupnosti pre zdravotne postihnutých obmedzujú len na ospravedlňujúci text s výčtom všetkých spôsobov akým nie sú v súlade so Smernicou, vid' napr. takúto správu na webovom sídle slovenského Verejného ochrancu práv: https://www.vop.gov.sk/files/Vyhlasenie-o-pristupnosti_VH_20072020_final.pdf.

⁴⁹ Sněmovní tisk 646/0 V.l.n.z. o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, s. 80. <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=646&CT1=0>.

⁵⁰ Ibid., s. 100.

⁵¹ Statement by the President at 'Internet, a new human right' [online]. European Commission - European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1999.

⁵² Sněmovní tisk 646/0 V.l.n.z. o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, s. 47. <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=646&CT1=0>.

verejnosti by malo byť uľahčené zapojenie aj iných verejných subjektov do prípravných fází. U týchto je potom dôvodová správa aspoň trochu konkrétnejšia, keď hovorí o napojenie na existujúcu spisovú službu eKlep, oproti verejnosti u ktorej sa odvoláva len na technológie právnej informatiky.⁵³ Tak ako u mnohých z aspektov eZbierky bude aj u participácie verejnosti otázna konečná forma implementácie a to nie len z technického hľadiska. Negatívnym príkladom v tomto ohľade môže byť Slovensko, kde zákon č. 400/2015 Z. z. Zákon o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov, síce uvádza povinnosť uverejniť návrh zákona k pripomienkovému konaniu laickou i odbornou verejnosťou prostredníctvom portálu Slov-lex, pričom návrh zákona musí následne reflektovať pripomienky zaznamenané na portáli, a to ako sám uvádza k širšiemu začleneniu a informovaniu verejnosti, túto povinnosť však nemajú také právne predpisy, ktoré sú predkladané na základe vládneho návrhu - teda pre väčšinu právnych predpisov.⁵⁴

Argument, ktorý s rozšírenou participáciou verejnosti spája napríklad aj dôvodová správa, je lepšia prehľadnosť, resp. ľahšia porozumiteľnosť zákona pre laickú verejnosť. K tomu by však malo najmä prispieť používanie jednotnej eŠablóny pre tvorbu normatívnych predpisov či využívanie systému CzechVOC k zjednoteniu používanej terminológie. Zjednocovanie formy a jazyka právnych predpisov je určite opäť chvályhodný počin, no ponúka sa otázka, prečo k tomu nedošlo skôr, resp. prečo je práve eSbírka tým kľúčovým momentom.⁵⁵

Ak teda nie je potrebné zachovávať tlačенú Zbierku zákonov z dôvodu širšej dostupnosti, resp. zachovanie modelu klasického sprístupňovania čiastok Zbierky na zákonom vymedzených miestach z dôvodu obecnej prístupnosti bez ohľadu na digitálnu gramotnosť a možnosti občana, je otázne či existujú iné argumenty pre zachovanie tlačenej verzie Zbierky. Jeden z ďalších argumentov s ktorými je možné sa bežne stretnúť je argument dôveryhodnosti. Tá má v tomto prípade dva významy. Jednako ide o "subjektívne" vnímanú autoritatívnosť písaného textu oproti tomu digitálnemu, a jednako ide o otázku bezpečnosti a možnosti pozmenenia textu, ktorý je vydávaný za (jediné) autoritatívne znenie.

K otázke subjektívne vnímanej autoritatívnosti virtuálnej Zbierky zákonov, či obecne digitálneho textu uvádza Howes, že je to jednoducho otázka "opustenia" tej predstavy, že záväzný je výhradne tlačенý text Zákona.⁵⁶ Akokoľvek to môže vyznieť až banálne, že jediným potrebným krokom je opustenie tejto predstavy, Howes tento pokyn správne adresuje štátu, nie občanovi. Je možné predpokladať, že občan má pocit nižšej záväznosti u digitálneho textu jednoducho preto, že doteraz bol konfrontovaný výhradne so súkromnými, či inými nezáväznými formami virtuálnej promulgácie. Preto je potrebné tento krok vnímať ako taký, ktorý musí urobiť štát, teda prepozičovať (aj) digitálnej zbierke takú záväznosť aby sa na ňu mohol občan odvolávať a vo všetkých ohľadoch ju považovať za rovnocennú tej tlačenej.⁵⁷

Druhým aspektom tohto problému je otázka bezpečnosti, resp. otázka manipulovateľnosti virtuálne promulgovaného textu. Opäť sa teda jedná o otázku technickej implementácie, ktorá však musí byť dostatočne robustná. Okrem potencionálnej manipulácie textu, ktorá je v digitálnej verzii overiteľná aj užívateľom, napríklad pomocou kontroly integrity súboru prostredníctvom HASH funkcie, či PDF/A certifikátu a podobne, počíta napríklad slovenská úprava so zachovaním jednej

⁵³ Ibid., s. 64.

⁵⁴ Vid' §9 a §10 zákona č. 400/2015 Z. z. Zákon o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/400/20210101>

⁵⁵ Vid' prezentácia MV ČR k projektu eSbírka a eLegislativa [online]. Dostupné zde: <https://www.mvcr.cz/clanek/probehli-ii-seminar-k-pruzkumu-trhu-projektu-esbirka-a-elegislativa.aspx>.

⁵⁶ HOWES, D.: e-Legislation: Law-Making in the Digital Age [online]. McGill Law Journal.

⁵⁷ To je ostatne aj cieľ ktorý tomuto projektu priznáva aj dôvodová správa, vid': Sněmovní tisk 646/0 VI.n.z. o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, s. 66 - 67. <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=646&CT1=0>.

autoritatívnej tlačenej verzii, doručenej správcovi portálu slov-lex, ktorá tvorí predlohu digitálneho textu, a to pre zachovanie možnosti kontroly, že ku chybe v texte nedošlo ešte pred jeho uverejnením.⁵⁸ Podobné obavy v pochybeniach pri prepise sú však na mieste aj pri úvahách o "klasickej" tlačenej Zbierke zákonov. V rámci návrhu technického riešenia Ministerstva by túto funkciu malo suplovať centrálné dátové úložisko so zvlášť zabezpečenými dokumentami s časovými pečiatkami.⁵⁹

Posledná otázka bezpečnosti, ktorá čiastočne hovorí v prospech zachovania nejakej formy tlačenej Zbierky (a jej širšej dostupnosti), je problematika bezpečnostných incidentov, ktorých výsledkom by mohla byť dlhodobjšia nedostupnosť portálu ako napríklad DDoS útok, alebo iné technické pochybenie, ku ktorému nedošlo zámerne, no spôsobilo dlhodobú nedostupnosť eZbierky. Je teda jasné, že technická stránka celého riešenia musí byť skutočne robustná,⁶⁰ tak aby nedochádzalo ideálne k žiadnym, no rozhodne nie k dlhodobým výpadkom dostupnosti systému.

Okrem týchto základných otázok, ktoré by prakticky mali zaistiť možnosť prevedenia tlačenej verzii Zbierky zákonov na digitálnu eZbierku, by bola značne premrhaná šanca nevyužiť ďalších, tak povediac rozširujúcich možností, ktoré vo vzťahu k virtuálnej promulgácii prinášajú informačné technológie. Jedna z výhod, ktorá bola už spomenutá vyššie, spočíva vo využívaní jednotných eŠablón, ktoré následne jednako umožňujú vytváranie konsolidovaných znení u noviel, naproti rozosielaniu jednotlivých častí ktoré si potom adresát musel skladať, tak trochu ako tajničku, z jednotlivých rozposlaných častí, zákonodarca počíta aj s relatívne pokročilou funkciou, kedy bude adresát v konsolidovanom znení novelizovaného predpisu upozornený, napr. farebným odlišením, o novelizovaných častiach a ich znení, v kontexte celého predpisu.⁶¹ Ďalšou výhodou, ktorú používateľom poskytuje digitálne prostredie je funkcionálna upozornenie na zmeny vo vybraných predpisoch. Tú zákonodarca od eSbírky očakáva v podobe možného zadania e-mailovej adresy na ktorú budú následne chodiť upozornenia o zmenách vo vybraných právnych predpisoch.⁶² Slovenská úprava oproti tomuto návrhu rozširuje možnosť notifikácií aj na využitie systému RSS, ten sa však v súčasnosti neteší práve veľkej popularite, preto je jeho vypustenie z ponuky v poriadku. Rozšírenie funkcionality nad ktorou sa však mohol zákonodarca zamyslieť je rozšírenie možnosti zriadenia notifikačnej služby okrem jednotlivých okruhov aj na určité "tematické" celky. Takáto funkcionálna by určite bola populárna medzi "laickejšou" verejnosťou ako rôznych drobných podnikateľov, či živnostníkov, ktorí by mohli dostávať ucelený prehľad o zmenách v oblasti ich podnikania, bez potreby prvotnej komplexnej rešerše o tom "čo sa oplatí sledovať".

Obecne potom možno odporučiť inšpiráciu u existujúcich súkromných promulgácii zákona, čo do funkcionality, ktorú ponúkajú. Od spomínaného, vládou zvažovaného návrhu, na poskytovanie zvlášť zvýraznených častí novelizovaného textu je len krok k možnosti zobrazenia (komplexného) historického znenia právneho predpisu.

Takýto postup zákonodarcu by potom mohol viesť k pozitívnej (a skôr nezamýšľanej) externalite, kedy by súčasný poskytovateľ takéhoto veľmi základného druhu služby informovania o platnom práve museli prísť s komplexnejšími službami, ako poskytovanie komentárov,

⁵⁸ Vid' Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov, najmä sekcie k § 21 a násl. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417996>.

⁵⁹ Vid' prezentácia MV ČR k projektu eSbírka a eLegislativa [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/probehli-ii-seminar-k-pruzkumu-trhu-projektu-esbirka-a-elegislativa.aspx> Najmä potom časť Technické řešení projektu.

⁶⁰ BERDYKHANOVA, D., DEGHANTANHA, A., HARIRAJ, K. Trust challenges and issues of e-government: E-tax prospective. IEEE: 2010 International Symposium on Information Technology, 2010. DOI: 10.1109/itsim.2010.5561596.

⁶¹ Sněmovní tisk 646/0 VI.n.z. o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv, s. 101. <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=646&CT1=0>.

⁶² Ibid., s. 87.

judikatúry alebo zjednodušeného znenia a podobne, aby si udržali záujem svojich "zákazníkov", ktorý z takého budú ďalej profitovať.⁶³

V. ZÁVER

Tento príspevok mal čitateľovi predstaviť krátku úvahu nad možnosťami virtualizácie právnych predpisov a možných benefitov, ktoré by z toho plynuli.

Právny predpis, ako komunikácia normy, je definovaný celým radom svojich zložkových aspektov, ktoré musí naplniť aby ho bolo možné považovať za dokonalý. Tieto zložky potom z pohľadu tejto úvahy možno rozdeliť na tie, ktoré samé majú nejaké formálne znaky, teda je možné pri nich uvažovať o ďalšej forme abstrakcie, a na také u ktorých to už zmysel nedáva, ako napríklad právomoc orgánu, ktorý predmetný právny predpis vydáva. Aspekt o ktorom bolo v texte pojednané najobširnejšie bola otázka promulgácie, u ktorej rôzne kvazi-virtuálne varianty môžeme pozorovať už v súčasnosti a o ktorej virtualizovanej verzii v podobe eZbierky sa uvažuje aj ako o plnej, resp. oficiálnej virtualizácii. Samotná virtualizácia tohto procesu je však, ako bolo predstreté v texte, komplexného charakteru a teda prináša so sebou ako niektoré benefity, tak niektoré prekážky ktoré je potrebné adresovať. Z pohľadu virtualizácie sa ako najširší benefit javí lepšie napĺňovanie jedného zo základných účelov Zbierky zákonov, teda širšia a omnoho lepšia dostupnosť noriem ich adresátmi.

Pri otázkach dostupnosti môže (virtualizovaný) právny predpis ťažiť rovnako z odstránenia ďalších formálnych aspektov, resp. prekážok ktoré tieto formálne aspekty predstavujú, napríklad v podobne lepšej dostupnosti pre zdravotne postihnutých. Podobne je na tom aj ďalší súvisiaci formálny aspekt právneho predpisu, ktorý ho zároveň definuje, a to je jazyk. Možnosti jeho virtualizácie absolútnej sú značne obmedzené, nakoľko ako bolo zdôraznené v časti III.2 absolútna virtualizácia jazyka, ak je vôbec možná s ohľadom na konštrukciu práva ako uzavretého komplexného systému (ktorý nutne vyžaduje vlastnú vnútornú koherenciu), by viedla buďto k výraznej informačnej strate, čo do komplexnosti komunikovaných normatívnych požiadaviek (virtualizácia piktogramom) alebo by bola táto forma prakticky nepoznatelná pre bežného adresáta (virtualizácia formalizovaným logickým systémom znakov). Čiastočné naplnenie tohto účelu, a čiastočnú virtualizáciu jazyka, však môže v prostredí eSbírky zaistiť používanie jednotného legislatívneho slovníku CzechVOC a jednotných eŠablón. Ohľad, v ktorom však môže byť virtualizácia prospešná vo vzťahu k jazyku, nespolieha na virtualizáciu jazyka použitého predpisom, ale na virtualizáciu formy predpisu. Šin radí medzi jednotlivé požiadavky aj zrozumiteľnosť jazyka, ktorý je prostý archaizmom. Oproti štandardnej tlačenej verzii Zbierky, má tak tá virtuálna výhoda, že môže naďalej reagovať na zmeny vo svojom, regulovanom, prostredí a podľa potreby sa im prispôsobovať. To nás však priviedlo k niektorým z problematich aspektov virtualizácie, ktoré je potrebné adresovať, napríklad pri ďalšom postupe v projekte českej eSbírky.

Vo vzťahu k možnosti kybernetického prispôsobovania vyvstáva problém autenticity virtuálneho predpisu, ktorý musí jednako zaručiť svoju informačnú integritu, napríklad prostredníctvom niektorej formy šifrovania, a zároveň svoju autenticitu voči schválenému zneniu, ktorá je napríklad na Slovensku zaručená ponechaním jednej autentickej kópie v redakcii Zbierky. Tento problém je potom veľmi úzko spojený s problémom dôveryhodnosti virtualizovanej Zbierky zo strany občanov. Podľa názorov spomínaných v časti IV sa však jedná, takpovediac o „silu zvyku“,

⁶³ POLČÁK, R.: *Internet a proměny práva*. 2012, s. 207 - 208.

teda tento problém by mal byť odstránený prvotne prepožičaním potrebnej záväznosti virtuálnej Zbierke štátom, a jej následným používaním. Podobne je nutné predstaviť aj dostatočne robustné technologické riešenie, ktoré bude odolné voči úmyselným alebo náhodným výpadkom dostupnosti eSbírky.

Z takéhoto pozorovania potom vyplýva, že proces virtualizácie je síce procesom, na ktorého konci môže stáť určité zlepšenie, ktoré je dokonca možné označiť za žiaduce, no tento proces nemôže na seba vziať podobu absolútnej formy. A to nie len napríklad v podobe absolútnej virtualizácie jazyka, ktorej výsledok by prispel viac k zhoršeniu stávajúcej situácie, ale ani v podobe absolútnej virtualizácie Zbierky, nakoľko z predchádzajúceho vyplýva, že je nutné zachovať aspoň v niektorých ohľadoch jej štandardnú papierovú verziu, či už pre digitálne vylúčených jedincov alebo pre prípady výpadku, či neoprávnenej manipulácie. Pri správnom nastavení jednotlivých krokov a aspektov v projekte eSbírky, môže však dôjsť k výraznému zlepšeniu komunikácie, v súčasnosti veľmi roztrieštených právnych noriem ich adresátom, teda lepšie naplniť jednu z jej primárnych účelov.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

eSbírka, virtualizácia, promulgácia, právny predpis

KEY WORDS

eCollection, virtualisation, promulgation, legal texts

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BERDYKHANOVA, D., DEGHANTANHA, A., HARIRAJ, K. Trust challenges and issues of e-government: E-tax prospective. IEEE: 2010 International Symposium on Information Technology, 2010. DOI: 10.1109/itsim.2010.5561596
2. BULDT, B.: The Scope of Godel's First Incompleteness Theorem. LOGICA UNIVERSALIS, roč. 8, č. 3 – 4, s. 499 – 552. DOI: 10.1007/s11787-014-0107-3
3. Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov, najmä sekcie k § 21 a násl. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=417996>
4. eSbírka a eLegislativa - Ministerstvo vnútra České republiky [online]. <https://www.mvcr.cz/clanek/esbirka-a-elegislativa.aspx>
5. HOWES, D.: e-Legislation: Law-Making in the Digital Age [online]. McGill Law Journal. <https://lawjournal.mcgill.ca/article/e-legislation-law-making-in-the-digital-age/>
6. KNAPP, V. et al.: Tvorba práva a její současné problémy. Praha: Linde, 1998.
7. LÉVY, P.: Becoming Virtual, Reality in the Digital Age. New York: Plenum Trade. 1998.
8. LOPES, F.: Information Theory and Logical Analysis in the Tractatus Logico-Philosophicus. Philosophia, roč. 51, č. 1, s. 217 – 253. DOI: 10.1007/s11406-022-00516-w
9. Ministerstvo vnútra nezvládlo včas zrealizovať projekty e-Sbírka a e-Legislativa. Digitálna tvorba zákonov sa už podruhé odsouvá [online]. <https://www.piratskelisty.cz/clanek-3682-ministerstvo-vnutra-nezvladlo-vcas-zrealizovat-projekty-e-sbirka-a-e-legislativa-digitalni-tvorba-zakonu-se-uz-podruhe-odsouva>
10. POLČÁK, R.: Internet a proměny práva. Praha: Auditorium, 2012.
11. POLČÁK, R. et al.: Právo informačních technologií. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.

12. POLČÁK, R. et al.: Virtualizace právních vztahů a nové regulatorní metody v pozitivním právu. Právník. 2019, č. 1.
13. Prezentácia MV ČR k projektu eSbírka a eLegislativa [online]. Dostupné zde: <https://www.mvcr.cz/clanek/probehli-ii-seminar-k-pruzkumu-trhu-projektu-esbirka-a-elegislativa.aspx>
14. Slovník cizích slov. Vyd. 2. Praha: Baronet, 2005. ISBN 80-7214-797-8.
15. Sněmovní tisk 646/0 VI.n.z. o Sbírce zákonů a mezinárodních smluv. <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=646&CT1=0>
16. Statement by the President at ‘Internet, a new human right’ [online]. European Commission - European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_1999
17. SUSSKIND, R.: Online courts and the future of justice. Oxford: Oxford University Press, 2019. DOI: 10.1093/oso/9780198838364.001.0001
18. ŠÍN, Z.: Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika. Praha: C.H. Beck, 2003.
19. WIENER, N.: Cybernetics or control and communication in the animal and the machine. Massachusetts: MIT Press, 1985. DOI: 10.7551/mitpress/11810.001.0001
20. WITTGENSTEIN, L.: Tractatus logico-philosophicus. Praha: Oikoymenh, 2007.
21. Zákon č. 400/2015 Z. z. Zákon o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/400/20210101>

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Mgr. Andrej Krištofík

PhD študent

Masarykova univerzita Brno

Právnická fakulta, Ústav práva a technológií

Veveří 70, Brno 60200, Česká republika

Telefónne číslo: +420 702740300

E-mail: kristofik@muni.cz

VOJENSKÉ VYZVEDAČSTVO A TRIANON¹

MILITARY ESPIONAGE AND TRIANON

Dávid Pandý².

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-03>

ABSTRAKT

Predkladaný článok sa venuje výskumu činnosti zameranej na vyzvedanie a vyzrádzanie vojenských tajomstiev na území Československa v období po uzatvorení Trianonskej mierovej zmluvy. Autor túto činnosť zaraďuje medzi formy iredenty prameniacej z „okliešteného“ Maďarska sledujúcej zvrátenie výsledkov trianonského mieru. Príspevok analyzuje a porovnáva pôvodne uhorskú trestnoprávnu úpravu a výsledky normotvorby československého zákonodarcu sledujúcich potieranie týchto aktivít. Príspevok tiež popisuje čiastkové výsledky archívneho výskumu vo vzťahu k rozhodovacej činnosti súdu v trestných veciach tejto povahy.

ABSTRACT

The presented article is dedicated to the research of the activities aimed at the collection and disclosure of military secrets on the territory of Czechoslovakia in the period after the conclusion of the Trianon Peace Treaty. The author classifies this activity among the forms of irredentism stemming from "truncated" Hungary aiming the reversal of the results of the Trianon Peace. The paper analyzes and compares the originally Hungarian criminal legislation and the results of the Czechoslovak legislator's activity aiming the suppression of these activities. The paper also describes the partial results of archival research in relation to the judicial practice in criminal matters of this nature.

I. ÚVOD

Trianonská mierová zmluva spečatila rozpad Uhorska a otvorila cestu k stabilizovaniu začleneného územia dnešného Slovenska do Československej republiky. Doposiaľ nevidaný rozsah zmien štátnych hraníc v Strednej Európe však opodstatnene vyvolával obavy nástupníckych štátov z rýchlo sa formujúcich iredentistických hnutí. Nástrojom ochrany novovytvorených štátov sa prirodzene stalo právo trestné, tradične obsahujúce i početné skutkové podstaty trestných činov chrániacich štát samotný. Formy trestnej činnosti proti štátu mohli byť rozličné, predmetom útoku a tak i objektom trestnoprávnej ochrany mohlo byť štátne územie³, alebo i predstavitelia štátu⁴. Nepochybne významnou zložkou štátnej moci bolo i vojsko, pričom s jeho pôsobením súvisiace citlivé informácie mohli v rukách nepriateľského štátu predstavovať významný nástroj pre ohrozenie štátnej bezpečnosti. Cieľom predkladaného článku je vykonanie analýzy právnej úpravy postihujúcej vyzvedanie a vyzrádzanie vojenských

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0419.

² JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika. Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

³ Pozri napr. PANDY D.: Trestnoprávna ochrana štátneho územia na Slovensku v období medzivojnovej Československej republiky (The use of criminal law for the protection of the state territory in Slovakia in the period of the interwar Czechoslovak Republic). In: Štenpien, E. – Svatuška, I. (eds.): 100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí. Košice: ŠafárikPress, 2021, s. 176.

⁴ Pozri napr. PANDY, D.: Príprava atentátu na Masaryka na východnom Slovensku a jej trestnoprávne dôsledky (The preparation of the assassination of Masaryk in eastern Slovakia and its criminal consequences). In: Erik Štenpien - Lucia Pištejová - Ivan Svatuška (eds): I. svetová vojna a jej dôsledky v štátoprávnej rovine, Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice, 29. - 30.09.2022. Košice: ŠafárikPress, 2022, s. 233.

tajomstiev platnej v období po prijatí Trianonskej mierovej zmluvy na území Slovenska, tvoriaceho súčasť Československej republiky ako i prezentovať niektoré výsledky archívneho výskumu, ktorého cieľom bolo overenie hypotézy, že predmetná trestnoprávna úprava bola na území dnešného východného Slovenska i aplikovaná v súdnej praxi.

II. IRENTIZMUS

Pojmom irentizmus alebo niekedy skrátene irenta sa pôvodne označovalo talianske nacionalistické hnutie v druhej polovici 19. storočia, ktoré sledovalo pripojenie území iných štátov obývaných Talianmi k Talianskemu kráľovstvu.⁵ Používanie predmetného pojmu sa zaužívalo i v kontexte Maďarov a nimi obývaných území, ktoré Maďarsko stratilo v dôsledku Trianonskej mierovej zmluvy.

Ruttkay v súlade s uvedeným konštatuje, že o zrušenie Trianonskej zmluvy sa maďarskí predstavitelia usilovali aj za pomoci revizionizmu a irenty. Tie boli pritom blízke i maďarským vládnucim kruhom, "Například v novembri roku 1927 ministerský predseda Štefan Bethlen vyhlásil v Debrecíne, že hlavným cieľom maďarskej zahraničnej politiky je dosiahnuť to, "aby pod cudzou vládou trpiacich 3 500 000 Maďarov nadobudlo vlastné samourčovací právo..." " Citujúc maďarskú tlač popisuje udržiavanie idey veľkého Maďarska i cestou výchovy v školách, kde "...každá vyučovacia hodina dáva neustále výchovný materiál o Trianonskej zmluve." Ide pritom nie len o dejepis či geografiu, ale napríklad aj o výučbu jazykov, kde sa vyberajú témy pre písomné práce tohto zamerania, či o výučbu matematiky, kde sa pri výpočtoch sa používajú štatistiky z "okliešteného" Maďarska.⁶

Olejník uvádza, že v dôsledku vojenskej intervencie Maďarskej republiky rád na území Slovenska bolo Maďarsko prezentované ako „...permanentný zdroj ohrozenia, ako krajina, ktorej sa Slováci musia obávať a s podozrením hľadiť na čokoľvek čo sa deje za južnými hranicami Slovenska.“⁷ pričom po ukončení vojenskej intervencie bolo z pohľadu bezpečnostných orgánov i formovanie politických subjektov a záujmových organizácií reprezentujúcich maďarskú menšinu v Československu vnímané s podozrením ako vytváranie možných centier irenty.⁸

Na tento stav reagovala štátna moc špecializáciou mocenského aparátu zameraného na potieranie irentistickej činnosti. V roku 1921 došlo k vytvoreniu pod-oddelenia pre štátnu bezpečnosť administratívneho oddelenia Ministerstva pre Slovensko, do ktorého kompetencie patrila i evidencia osôb dôležitých pre štátnu bezpečnosť, evidencia politických strán, irenta a protištátna agitácia, podvratná činnosť, či sledovanie tlače z hľadiska štátnej bezpečnosti.⁹ V roku 1923 došlo v súvislosti s vydaním zákona na ochranu republiky k zriadeniu Spravodajskej ústredne ako súčasť Policajného riaditeľstva v Prahe. Miestnymi orgánmi Spravodajskej ústredne boli jej "odbočky" v Prahe, Brne, Opave (v 1932 premiestnenej do Ostravy), Plzni a Liberci, Bratislave, Košiciach a Užhorode. Odbočky vykonávali obrannú spravodajskú službu vo svojom obvode, vykonávali vyhľadávanie a ďalšie úradné úkony k zamedzeniu vyzvedačstva. Úlohou spravodajskej ústredne bola kontrola výkonu obrannej spravodajskej služby v nižších inštanciách.¹⁰

⁵ CHOVANEC, J. - HOTÁR, V. S.: *Politológia, terminologický a výkladový slovník*. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie, UCM, 2010, s. 152.

⁶ RUTTKAY, F.: *Maďarská irenta a Slovensko (1918-1920)*. Bratislava: KUBKO GORAL, 1997, s. 24-26.

⁷ OLEJNÍK, M.: *Politické a spoločenské aktivity maďarskej minority v prizme štátnych orgánov a dobovej slovenskej tlače (1918-1929)*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2011, s. 52.

⁸ Tamže, str. 55.

⁹ Tamže, s. 55- 56.

¹⁰ MACEK, P. - UHLÍŘ, L.: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*. Praha: POLICE HISTORY, 1999, s. 29-30.

Pokiaľ ide o formy iredentistickej činnosti, Ruttkay¹¹ uvádza, že jej nástrojmi v úsilí o obnovenie veľkého Maďarska boli i násilné, teroristické prostriedky ako vytváranie ilegálnych ozbrojených skupín, sabotáže, násilné prepady územia okolitých štátov a rozvracanie ich štátneho, hospodárskeho a politického života. Činnosť jednej zločineckej skupiny pôsobiacej na juhovýchodnom Slovensku sme popisovali i v rámci našej výskumnej činnosti¹². Išlo o skupinu asi 20-25 osôb, tvorenú najmä bývalými dôstojníkmi alebo poddôstojníkmi maďarskej armády, z väčšej časti štátnych príslušníkov československých, taktiež zbehov a politických utečencov. Na čele tejto skupiny, ktorá sa označovala Ligou slovenských sinfeinistov mal byť zbeh československej armády E. S., pričom jej účelom malo byť vykonávanie lúpežných a iných vpádov na územie Československa sledujúc destabilizáciu pohraničia. Skupina v roku 1921 podnikla rozličné „výpravy“ ako vylúpenie berného úradu v Sečovciach a Kráľovskom Chlmci, prepadnutie železničnej stanice v Strede nad Bodrogom, ako aj železničnej stanice v Kalši.

Medzi formy iredentistickej činnosti môžeme zaradiť i rozširovanie tlačovín a iných nežiaducich predmetov na území Slovenska, ktorému sme sa venovali v osobitnom príspevku.¹³ V tejto súvislosti je možné spomenúť rozširovanie výzvy Maďarskej národnej rady k petícii proti začleneniu územia Slovenska do ČSR ešte z novembra 1918, pričom vyzbierané podpisy sa mali zaslať na mierovú konferenciu ako argument v prospech maďarských požiadaviek, či snahu československých štátnych orgánov o elimináciu „rizikovej“ maďarskej literatúry na území Slovenska ako i potlačanie šírenia propagandistických letákov.

Máme pri tom za to, že medzi formy iredentistickej činnosti môžeme zaradiť i výzvednú činnosť zameranú na vyzradenie vojenských tajomstiev. O škodlivosti tejto činnosti pre štát svedčí jej kriminalizovanie a to už v monarchistickej legislatíve, ako i relatívne promptná rekodifikácia a unifikácia právnej úpravy postihujúcej túto trestnú činnosť v medzivojnovom Československu. V ďalšej kapitole sa zameriame na priblíženie právnej úpravy zameranej na potieranie vyzvedania vojenských tajomstiev.

III. PRÁVNA ÚPRAVA

Východiskom vytvorenia právneho poriadku medzivojnovovej Československej republiky bol zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. o zriadení samostatného štátu československého označovaný ako recepčná norma. V zmysle jeho čl. 2 totiž *„všetky doterajšie zemské a ríšske zákony a nariadenia ostávajú zatiaľ v platnosti.“*¹⁴ Vyššie uvádzaným ustanovením došlo na území Česka, Moravy a Sliezska k prevzatiu právneho poriadku Predlitavska a na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi k prevzatiu uhorského právneho poriadku. Ako to deklarovala preambula citovaného zákona, v záujme predídania zmätkov a upraveniu nerušeného prechodu k novému štátnemu životu, došlo ku komplexnému prevzatiu právneho poriadku bývalého súštitia a to vo verzii "kompatibilnej" s demokratickou a republikánskou formou vlády novovytvoreného štátu.

Pokiaľ ide o oblasť trestného práva hmotného, na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi nastala recepcia kodifikovaného uhorského trestného práva v podobe zákonného článku V/1878, teda trestného zákona o zločinoch a prečinoch a zák. čl. XL/1879 o priestupkoch. Ako sme naznačili vyššie, nahliadnutím do pôvodných uhorských prameňov trestného práva

¹¹ RUTTKAY, F.: *Slovenskí kolaboranti v službách maďarskej iredenty /1920 - 1938/*. Bratislava: KUBKO GORAL, 1998, s. 6.

¹² PANDY, D.: Príprava atentátu na Masaryka na východnom Slovensku a jej trestnoprávne dôsledky (The preparation of the assassination of Masaryk in eastern Slovakia and its criminal consequences). In: *Erik Štenpien - Lucia Pištejová - Ivan Svatuška (eds): I. svetová vojna a jej dôsledky v štátoprávnej rovine, Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice, 29. - 30.09.2022*. Košice: ŠafárikPress, 2022, s. 233.

¹³ Bližšie pozri PANDY, D.: Efforts to Question the Territorial Outcomes of the Treaty of Trianon in the Region of Southeastern Slovakia and the Tools of Legal Protection of the Interwar Czechoslovak Republic. In: *Glossa Iuridica*, Roč. VIII. 2021, č. 3, s. 35 – 48.

¹⁴ GRONSKÝ, J. - HŘEBEJK, J.: *Dokumenty k ústavnému vývoji Československa I. (1918-1945)*. Praha: Karolinum, 2004, s. 27.

hmotného je možné zistiť, že vojenské tajomstvo požívalo trestnoprávnu ochranu už v zmysle uhorského trestného zákona o zločinoch a prečinoch, pričom túto problematiku čoskoro po vzniku Československej republiky nanovo upravil zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. na ochranu republiky. Niektoré aspekty vojenskej výzvednej činnosti upravovalo i dobové medzinárodné právo verejné.

1. Uhorská právna úprava¹⁵

Problematika vojenského vyzvedačstva bola obsiahnutá v uhorskom trestnom zákone o zločinoch a prečinoch, zák. čl. V/1878 v rámci skutkových podstát trestného činu zrady štátu (mad. hűtlenség).

Najprísnejšie trestaným bolo konanie, ktorým sa nepriateľ informuje o polohe, stave alebo pohybe (v zmysle pôvodného znenia: rakúsko-uhorského) vojska alebo ktorým sa špión alebo na špionáž vyslaný vojak ukryje, alebo ktorému sa poskytne pomoc alebo rada pre dosiahnutie jeho cieľa alebo jeho úteku. Išlo o úmyselné konanie¹⁶ trestané doživotnou káznicou. Uvedený trestný čin nebol samostatnou skutkovou podstatou, ale vyššie popísané konanie tvorilo jednu z ôsmich alíní (v poradí siedmu), v rámci "úvodnej" skutkovej podstaty trestného činu zrady štátu.

Následne sa v trestnom zákone stretávame s dvoma samostatnými skutkovými podstatami tohto zločinu, trestanými totožne káznicou a to od desiatich do pätnástich rokov. Podstata ich objektívnej stránky spočívala v priamom alebo nepriamom zdieľaní tajného dokumentu, údajov alebo správ, týkajúcich sa bezpečnosti alebo iných dôležitých záujmov uhorského štátu alebo druhého štátu rakúsko-uhorskej monarchie s nepriateľom.

Pri prvej skutkovej podstate bol subjektom ten, kto tieto dokumenty, údaje alebo správy má v moci (držbe) alebo má o nich (o ich obsahu vedomosť) na základe zastávania úradu alebo osobitného poverenia (špeciálny subjekt). Pri druhej skutkovej podstate zákonodarca zakotvuje subjekt všeobecný, ktorý dokumenty, správy a údaje získal do svojej moci alebo o nich (o ich obsahu) získal vedomosť násilím, krádežou, spreneverou alebo úskokom.

Pri oboch uvádzaných skutkových podstatách zákonodarca zakotvuje i ich menej závažné alternatívy. Pri prvej skutkovej podstate so špeciálnym subjektom je miernejšie trestané (štátnym väzením do päť rokov) zdieľanie tohto dokumentu, údajov alebo správ s vládou inej mocnosti, nie však s cieľom aby sa o nich dozvedel nepriateľ, ako i akékoľvek iné zverejnenie

¹⁵ Pozn. vlastný preklad autora:

§ 144

Kto informuje nepriateľa o polohe, stave alebo pohybe rakúsko-uhorského vojska, nepriateľského špióna alebo na špionáž vyslaného vojaka ukryje, alebo poskytne pomoc alebo radu na dosiahnutie jeho cieľa alebo jeho úteku potrestá sa káznicou na doživotie.

§ 146

Káznicou od desiatich do pätnástich rokov sa potrestá ten, kto na základe zastávania úradu alebo osobitného poverenia majúci v moci alebo majúci vedomosť o tajnom dokumente, údajoch alebo správe, týkajúcich sa bezpečnosti alebo iných dôležitých záujmov uhorského štátu alebo druhého štátu rakúsko-uhorskej monarchie, tieto priamo alebo nepriamo zdieľa s nepriateľom. Ak ale takýto dokument, údaj alebo správu zdieľa s vládou inej mocnosti, nie za tým cieľom, aby sa o nich dozvedel nepriateľ alebo obsah takéhoto dokumentu, údajov alebo správ inak zverejní, potrestá sa štátnym väzením do päť rokov.

§ 147

Káznicou od desať do pätnásť rokov sa potrestá ten, kto násilím, krádežou, spreneverou, alebo úskokom získajúc do svojej moci vyššie označený dokument, údaj alebo správu alebo o nich získajúc vedomosť, tieto nepriamo alebo priamo zdieľa s nepriateľom. Ak ale nie v tomto odseku uvedeným spôsobom získal vedomosť o tajnom dokumente, údajoch alebo správe, ale majúci vedomosť o ich tajnej podstate, tieto nepriamo alebo priamo zdieľa s nepriateľom, potrestá sa káznicou od piatich do desiatich rokov.

§ 148

Spolčenie (§ 132) za účelom spáchania niektorého skutku vymedzeného v § 142, 143, prvý bod a § 144, ak nedošlo k pripravnému konaniu trestá sa káznicou do piatich rokov, v opačnom prípade káznicou od piatich do desiatich rokov.

§ 149

Verejné a priame vyzývanie spôsobom vymedzeným v § 134 na spáchanie trestných činov vymedzených v § 142, 143, 144 sa trestá káznicou od piatich do desiatich rokov.

¹⁶ S poukazom na § 75 uh. tr. z.

obsahu takéhoto dokumentu, údajá alebo správy. Pri druhej skutkovej podstate so všeobecným subjektom je miernejšie trestné (káznicou od piatich do desiatich rokov) konanie, ktorým páchatel' získa vedomosť o tajnom dokumente, údaji alebo správe, avšak nie krádežou, násilím, spreneverou ani úskokom, a majúc vedomosť o ich tajnej povahe zdieľa tieto priamo alebo nepriamo s nepriateľom.

Uhorský trestný zákon napokon postihoval i spolčenie a vyzývanie na spáchanie trestných činov zrady štátu, vo vzťahu k vyzvedačstvu len k v poradí prvej uvádzanej skutkovej podstate. Spolčením sa rozumela dohoda dvoch alebo viacerých osôb na spáchaní trestného činu, v kontexte trestnosti bez ohľadu na to, či už medzi spolčenými došlo k prípravnému konaniu k zrade. Ak už k prípravnému konaniu došlo, trestný čin sa trestal káznicou vo výmere od piatich do desiatich rokov, ak nie, vo výmere do piatich rokov. Ako sme uviedli, uhorský trestný zákon kriminalizoval i vyzývanie na spáchanie tohto trestného činu, pričom k vyzývaniu muselo dôjsť *na zhromaždení verejne slovom alebo prostredníctvom rozširovania či vystavenia spisu, tlačoviny alebo vyobrazenia verejnosti*, za podmienky, že páchatel' obsah, resp. význam spisu, tlačoviny alebo vyobrazenia poznal.¹⁷ Trestná sadzba predstavovala päť až desať rokov káznice.

2. Československá právna úprava¹⁸

Problematika "vyzvedačstva" bola československou legislatívou upravená nanovo a to v rámci zákona č. 50/1923 Sb. z. a n. na ochranu republiky, presnejšie v § 6 ktorý niesol súhrnné označenie "vojenská zrada" a subsumoval viacero súvisiacich skutkových podstat. Výzvednú činnosť upravovali body 2 až 4.

Z hľadiska objektívnej stránky bolo trestne postihované ako vyzvedanie, tak i opačné konanie – vyzradenie a to „skutočností, opatrení alebo predmetov“, vo vzťahu „k cudzej moci“ (bod 2) alebo k „nepovolánym osobám“ (bod 3). V tomto smere môžeme pozorovať postihovanie rôznych vývojových štádií trestnej činnosti: skutočne dokonané vyzradenie, vyzvedanie za účelom následného vyzradenia, a podľa bodu 2 už i spolčenie sa alebo nadviazanie styku priamo a nepriamo s cudzou mocou a cudzími činiteľmi za týmto účelom. Podľa Lepšíka *"Toto ustanovenie postihuje v prvom rade vyzvedačov cudzích štátov, ktorí sú síce usvedčení zo svojho poslania, nie však z vyzvedania konkrétnych okolností"*.¹⁹ Zákonodarca napokon postihoval i iné konanie, resp. opomenutie, v dôsledku ktorého sa tieto skutočnosti, opatrenia alebo predmety stali alebo čo i len mohli stať známymi cudzej moci (bod 4). V každom prípade bola objektom ochrany branná sila republiky.

Predmetom „útoku“ bolo vlastne vojenské tajomstvo, ktoré má byť zachované pre obranu republiky. Nebolo pritom rozhodujúce, či táto „skutočnosť, opatrenie alebo predmet“ boli

¹⁷ § 132, 134 uh. trestného zákona o velezrade mutatis mutandis.

¹⁸ § 6 Vojenská zrada

1. Kto za vojny opatruje nepriateľovi nejaký prospech alebo spôsobí škodu brannej moci alebo vojenským podnikom republiky alebo jej spojenca, príslušník republiky, ktorý za vojny koná službu v nepriateľskom vojsku, trestá sa za zločin ťažkým žalárom od troch do piatich rokov, za okolností zvlášť priťažujúcich ťažkým žalárom od piatich do dvadsiatic rokov alebo na doživotie.

2. Rovnako sa trestá:

kto vyzradí cudzej moci priamo alebo nepriamo skutočnosť, opatrenie alebo predmet, ktoré majú zostať utajené pre obranu republiky,

kto vyzvedá takú skutočnosť, opatrenie alebo predmet, aby ich vyzradil priamo alebo nepriamo cudzej moci,

kto za týmto cieľmi s niekým sa spolčí alebo vojde v styk priamy alebo nepriamy s cudzou mocou alebo s cudzími činiteľmi, najmä vojenskými alebo finančnými.

3 Kto vedome ohrozuje obranu republiky tým, že vyzradí osobe nepovolanej skutočnosť, opatrenie alebo predmet, ktoré majú zostať utajené pre obranu republiky, alebo tým, že vyzvedá takúto skutočnosť, opatrenie alebo predmet, aby ich vyzradil osobe nepovolanej, trestá sa, ak nie je čin prísnejšie trestný, za zločin žalárom od šiestich mesiacov do troch rokov.

4.Kto hrubou nedbanlivosťou spôsobí, že taká skutočnosť, opatrenie alebo predmet sa stanú alebo môžu sa stať známymi cudzej moci, hoci podľa svojho verejného postavenia je povinný uchovávať ich v tajnosti alebo hoci mu taká povinnosť bola výslovne uložená, hľadiac na jeho služobný alebo zmluvný pomer, trestá sa za prečin väzením od ôsmich dní do šiestich mesiacov.

¹⁹ LEPŠÍK, J.: *Zákon na ochranu republiky s dôvodovou správou*. Praha: Nakladatel Fr. Borový, 1923, s. 40.

priamo utajené, ale mali však byť takej povahy, že obrana republiky vyžadovala, aby sa o nich nedozvedela cudzia moc.²⁰ Predmetom vojenského tajomstva tak mohli byť i skutočnosti v zásade verejnosti prístupné, napr. pohyb vojsk.²¹

Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžadoval úmysel, s výnimkou bodu 4 kde sa predvídala hrubá nedbanlivosť. Páchateľ si v tomto kontexte v zásade mal byť vedomý povahy informácií ako vojenského tajomstva.

Subjekt bol vo väčšine skutkových podstát všeobecný, ale v prípade bodu 4, môžeme hovoriť o špeciálnom subjekte - osobe, ktorá má povinnosť uchovávať tieto skutočnosti, opatrenia a predmety v tajnosti z titulu svojho verejného postavenia, alebo služobného či zmluvného pomeru. Napokon pre trestnosť nezáležalo na štátnej príslušnosti, trestného činu sa mohol dopustiť i cudzinec.

Priblížme si ale niektoré pojmy obsiahnuté v objektívnych stránkach týchto skutkových podstát. Cudzou mocou sa rozumel cudzí štát, (v čase vojny napr. aj činiteľa cudzieho vojska, ktorí jednájú za nepriateľský štát), pričom cudzími činiteľmi sa rozumeli také osoby z cudzieho štátu, ktoré hoci nie sú ich zástupcami, resp. ich orgánmi, ale majú významný vplyv a môžu ním relevantne trestnú činnosť.²² Podľa dôvodovej správy je: *"...povojnovým zjavom, že v mnohých štátoch vyvstali skupiny vojenské, finančné alebo politické, ba i jednotlivci, ktorí nadaní sú takou faktickou mocou, že za okolností môžu byť rovnako nebezpeční pre podporovanie úkladov o republiku ako je cudzia moc sama. Návrh uvádza najmä činitele vojenské a finančné, naznačujúc, že nejde o bezvýznamných jednotlivcov, ale skutočne o činitele nadané faktickou mocou a vplyvom."*²³ Ako sme uviedli vyššie, trestným bolo aj vyzvedanie alebo vyvráždzenie informácií i nepovolanej osobe. Citujúc z dôvodovej správy: *"Štát musí chrániť sféru svojich vojenských tajomstiev proti všetkým nepovolaným osobám. I keď účelom tu môže byť obyčajné ukojenie zvedavosti, vzniká predsa nebezpečenstvo, že tajomstvo nebude dostatočne uchované a že sa ho zmocní i ten, kto z neho dokáže ťažiť na škodu republiky, i keď to nie je cudzia moc."*²⁴ Nepovolanou je preto akákoľvek osoba, ktorá podľa povahy vojenského tajomstva o ňom nemá vedieť. Podmienkou trestnosti však je, aby subjekt vedel že týmto konaním ohrozuje obranu republiky. Subjekt je i podľa tohto bodu všeobecný, *"...ak sa však dopustí činu osoba úradná, bude sa podľa okolností zodpovedať za prísnejšie trestné zneužitie úradnej moci..."*²⁵

Za konanie podľa bodu 2 (úmyselné vyzvedanie, vyvráždzenie cudzej moci, spolčenie, nadviazanie styku s cudzou mocou a činiteľmi) hrozila ako sankcia ťažký žalár od troch do piatich rokov, za okolností zvlášť priťažujúcich ťažký žalár od piatich do dvadsiatich rokov alebo na doživotie. Podľa bodu 3 (úmyselné vyzvedanie, vyvráždzenie nepovolanej osobe) právna norma predvídala trest žalára od šiestich mesiacov do troch rokov. Napokon konanie podľa bodu 4 (nedbanlivostný únik informácií cudzej moci) sa trestalo väzením od ôsmich dní do šiestich mesiacov. Na Slovensku sa však pre medzivojnový dualizmus práva ukladali iné formy trestu odňatia slobody, a to za konanie podľa bodu 1 a 2 plošne káznica, v prípade bodu 3, do 2 rokov žalár, nad 2 roky káznica, a podľa bodu 4 do 2 mesiacov uzamknutie, nad 2 mesiacov väzenie.

Porovnaním uhorskej a československej právnej úpravy so zameraním na typické vyzvedanie a vyvráždzenie v prospech nepriateľského štátu si je možné všimnúť, že

²⁰ MILOTA, A.: *Zákon na ochranu republiky*. Kroměříž, 1930, s. 29.

²¹ Dôvodová správa k zák. č. 50/1923 Zb. na ochranu republiky. In: LEPŠÍK, J.: *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*. Praha: Nakladatel Fr. Borový, 1923, s. 40.

²² MILOTA, A.: *Zákon na ochranu republiky*. Kroměříž, 1930, s. 10.

²³ LEPŠÍK, J.: *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*. Praha: Nakladatel Fr. Borový, 1923, s. 20-21.

²⁴ Dôvodová správa k zákonu, In: LEPŠÍK, J.: *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*. Praha: Nakladatel Fr. Borový, 1923, s. 37.

²⁵ Dôvodová správa k zákonu, In: LEPŠÍK, J.: *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*. Praha: Nakladatel Fr. Borový, 1923, s. 38.

československý zákonodarca ponúka súdnej moci v otázke sankcie pomerne rozsiahly priestor medzi hornou a dolnou hranicou trestnej sadzby trestu odňatia slobody a to vo výmere od 3 rokov prakticky až po doživotie (za okolností zvlášť priťažujúcich). Uvedené zjavne reflektuje široký záber konaní, resp. vývojových štádií subsumovaných v predmetnej skutkovej podstate.

Uhorská právna úprava je v tomto ohľade rigidnejšia, rozdiel hornej a dolnej trestnej sadzby v prípade „typického“ vyzvedania a vyzrádzania predstavuje len 5 rokov (sadzba 10 až 15 rokov). Súčasne však uhorskú právnu úpravu hodnotíme ako prísnejšiu, nakoľko ako vidíme, dolná hranica trestnej sadzby predstavuje až 10 rokov káznice, pri vyzradení informácií o vojsku nepriateľovi počíta právna norma dokonca iba s doživotím. Sudca aplikujúci československé právo, mal tak i pri odhliadnutí od vzdialenejších vývojových štádií (v široko koncipovanej právnej norme) stále pomerne veľký priestor pre úvahu pri určení výmery trestu odňatia slobody, ako sudca aplikujúci trestný zákon s dolnou hranicou trestnej sadzby stanovenej na 10 rokov.

3. Medzinárodné právo

Ako sme naznačili vyššie, niektoré súvislosti vojenskej špionáže upravovali i medzinárodné dohovory. Medzinárodnoprávna úprava práv a povinností strán počas ozbrojeného konfliktu vznikala ako súbor vojnových zvyklostí, pričom rozhodujúcim obdobím pre ich formovanie sa stala až 2. polovica 19. storočia. Napokon počas prvej a druhej Haagskej mierovej konferencie v rokoch 1899 a 1907 došlo k prijatiu celkovo 14 písaných prameňov práva - medzinárodných dohovorov, z ktorých sa za najvýznamnejší uvádza 4. Haagsky dohovor o zákonoch a obyčajach pozemnej vojny.²⁶ Práve uvádzaný dohovor vymedzuje i pojem špióna (ang. spy) ako aj podmienky jeho zodpovednosti za vykonanú špionáž.

V zmysle článku 29 dohovoru²⁷ sa za špióna považuje ten, kto konajúc tajne alebo pod falošnou zámienkou získa alebo sa pokúsi získať informáciu v zóne operácií bojujúcej strany s úmyslom odovzdať ju nepriateľskej strane. Za špióna sa však nepovažujú:

- vojaci bez maskovania, ktorí prenikli do zóny operácii nepriateľskej armády za účelom získania informácií,
- vojaci a civilisti poverení doručením posolstva určenému buď svojej vlastnej armáde alebo nepriateľskej armáde vykonávajúci svoju misiu otvorene,
- osoby vyslané balónom za účelom prenosu posolstva a všeobecne, zabezpečujúce komunikáciu medzi rôznymi časťami armády alebo územia.

Nakoľko je výkon špionáže v zásade postihovaný, v zmysle čl. 30 dohovoru nesmie byť špión prichytený pri čine potrestaný bez predchádzajúceho procesu. Pokiaľ sa však špión po výkone špionáže zjednotí so svojou armádou a je zajatý až následne, nenesie zodpovednosť za svoje skoršie akty špionáže a má s ním byť zaobchádzané ako s vojnovým zajatcom (článok 31).

V zmysle medzinárodného práva teda v zásade platilo, že kto špionážnu činnosť vykonával otvorene, ako i ten, kto ju vykonával utajene, ale podarilo sa mu zjednotiť so svojou armádou, za svoje konanie nezodpovedá. K prieniku uvedenej právnej úpravy s vnútroštátnym právom došlo na dvoch miestach a to v súvislosti s trestnou zodpovednosťou cudzincov. Podľa § 145 uhorského trestného zákona sa okrem iného i v prípade skutkovej podstaty zrady vymedzenej v § 144 (prvá popísaná v rámci výkladu o uhorskej úprave) použijú na cudzincov ustanovenia medzinárodného práva a podobne i v rámci § 38, ods. 2 ZOR, v zmysle ktorého v prípade § 6 (popísané československé trestné činy vyzvedačstva) nie je cudzinec trestne zodpovedný, ak sa dopustil činu, vykonávajúc právo zaručené právom medzinárodným. Máme za to, že ustanovenia medzinárodného práva, na ktoré vnútroštátna úprava odkazovala sú práve vyššie popísané ustanovenia 4. Haagskeho dohovoru.

²⁶ KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 470.

²⁷ Dostupné v angličtine online: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp

IV. ROZHODOVACIA ČINNOSŤ KOŠICKEJ SEDRIE

Po výskume trestnoprávnej úpravy sledujúcej potieranie vyzvedačstva sme sa pokúsili o overenie hypotézy, že táto právna úprava bola v období po uzatvorení Trianonskej mierovej zmluvy i reálne aplikovaná v rozhodovacej praxi súdov na východnom Slovensku.

Potvrdenie tejto hypotézy bolo možné konštatovať po bádani v fonde Štátneho archívu v Košiciach s názvom Krajský súd v Košiciach, ktorý obsahuje súdne spisy trestných konaní vedených vo veciach vyzvedačstva. Uvedené svedčí o tom, že v predchádzajúcej kapitole popísané právne normy boli v praxi na východnom Slovensku reálne aplikované a viedli k odsúdeniu páchatel'ov. V tejto kapitole by sme radi popísali dve vybrané trestné veci, a to za cieľom zasadenia skúmaných právnych noriem do reálneho kontextu, teda justičnými orgánmi zisteného skutkového stavu, pričom popisované trestné veci boli pre potreby tohto článku zvolené pre komplexnosť ich spisového materiálu ako i podobný charakter trestnej činnosti.

Podľa rozsudku Košickej sedrie ako trestného súdu zo dňa 27.7.1925²⁸ bol obžalovaný J.D. dňa 2.3.1925 zadržaný pohraničnou strážou, pri tom, ako prešiel hranice Československej republiky pri železničnej trati Hidasnémeti - Miglec. Vydával sa pritom za agenta spravodajského oddelenia 11. pešej divízie v Košiciach, od ktorého bol vraj vyslaný štábnym kapitánom Boubelom do Maďarska. Pre podozrivý charakter veci, bol odovzdaný četníckej stanici v Seni pre vykonanie ďalších úkonov. Po preverení ním uvádzaných údajov bol však zatknutý, nakoľko sa zistilo, že nie je v službách spravodajského oddelenia 11. pešej divízie a že udal vymyslené meno št. kapitána Boubela. Pri ďalšom výsluchu sa obžalovaný napokon priznal, že bol do ČSR vyslaný maďarským spravodajským dôstojníkom B., aby tu vyzvedal pre neho dôležité veci vojenskej povahy. V papierovom zošite, ktorý mu bol zaistený mal citrónovou š'avou písané poznámky, z ktorých bolo zrejmé, že tu mal vyzvedat' rôzne veci týkajúce sa letectva, auto-oddielu, zásobovacieho oddelenia, pechoty či života vo vojsku, vo vojsku získavať informátorov a odosielať správy do Maďarska. Jeho prvou úlohou bolo zistiť v deň slávností dňa 7.3.1925 pri vojenskej prehliadke v Košiciach množstvo a druh vojska zúčastneného na prehliadke a v ten istý deň podať správu do Maďarska. Obvinený sa ku skutku priznal aj pred súdom, pričom sa obhajoval tým, že mu bolo v Maďarsku sľúbené „pekne miesto“, ale nechcel vraj nič vyzvedat' a chcel všetko prezradiť na vojenskom veliteľstve v Košiciach. Túto obhajobu však súd nepovažoval za relevantnú, vzhľadom na jeho správanie pri zadržaní a zatknutí, kedy sa vydával za agenta československého spravodajského oddelenia a udával vymyslené meno dôstojníka, ktorý ho mal vyslať z Košíc do Maďarska, a uvádzal, že je vojakom 28. pešieho pluku a musí sa 4.3.1925 hlásiť v Košiciach a potom odísť do Prahy. Svojimi určitými tvrdeniami a vystupovaním urobil na orgány, ktoré ho zadržali dojem človeka vo svojej veci istého a skúseného a nebol preto zatknutý ihneď, ale až po zistení nepravdivosti jeho tvrdení. Vychádzajúc z odborných posudkov zaujala sedria stanovisko, že obvinený bol podrobený výcviku v spravodajskej službe a použitý ako spravodajský agent. Predmety, ktoré mal vyzvedat' boli pritom takými, ktoré majú v záujme ochrany štátu ostať utajenými. Obžalovaný bol preto uznaný vinným zo zločinu vojenskej zrady podľa § 6, bod 2, ods. III. ZOR, teda že sa spolčil a vošiel v styk s maďarským spravodajským dôstojníkom za tým účelom, aby pre Maďarsko vyzvedal a jemu vyzrádzal skutočnosti, opatrenia a predmety, ktoré majú zostať utajenými pre obranu republiky, pričom mu bol uložený trest troch rokov káznice a trojročná strata práva volebného a voliteľnosti do obcí. Po odvolaní štátneho zástupcu i obžalovaného napadnutý rozsudok Súdna tabuľa v Košiciach potvrdila.

Podľa rozsudku Sedrie v Košiciach zo dňa 29.3.1926 vo veci obžalovaného L.L.²⁹ bol tento začiatkom mája 1925 v Miskolci opakovane kontaktovaný majorom P., vedúcim miestneho spravodajského oddelenia, a prijal jeho ponuku na vykonávanie činnosti vyslaného cestujúceho

²⁸ Štátny archív v Košiciach. Fond: Krajský súd v Košiciach. Krabica 168, spis Tk III 491/25.

²⁹ Štátny archív v Košiciach. Fond: Krajský súd v Košiciach. Krabica 168, spis Tk III 1070/25.

agenta. Major P. ho poveril kontrolou nad vyslanými agentmi v oblasti 12. pešej divízie a dal mu inštrukcie na získanie zaručených správ, najmä o 12. pešej divízii, a síce mená dôstojníkov, dáta o výzbroji, výstroji, cvičeniach, disciplíne, stave koní, stravovaní, o skladištiach, stave ciest a eventuálnom politickom hnutí medzi vojakmi, pričom k tomu cieľu mal naviazať spojenie s členmi československej armády. Okrem toho sa mal dostať do služieb kapitána V., spravodajského dôstojníka v Košiciach a získať originály rôznych dokumentov, ktoré mal tento dispozícii, a o výsledku svojej činnosti mal podávať správy majorovi P. vopred dohodnutým spôsobom. Hoci popísané konanie obžalovaný v počiatočnom štádiu trestného konania priznal, na hlavnom pojednávaní svoju výpoveď odvolal. Namiesto toho uviedol, že od 6. do 20. mája 1925 bol v Maďarsku a hovoril s P., pričom ale tvrdil, že jeho ponuky na vyzvedačskú službu neprijal. Súd napokon obžalovaného uznal vinným zo zločinu vojenskej zrady, podľa § 6, č. 2, ods. III. ZOR opierajúc sa o nasledovné dôkazy: Výpoveďou kapitána V., košického spravodajského dôstojníka, mal súd za preukázané, že obžalovaný sa mu koncom mesiaca máj roku 1925 ponúkol k tomu, aby vykonával vyzvedačstvo v prospech Československej republiky proti Maďarsku a že mu ihneď priniesol spravodajsky relevantné dokumenty pochádzajúce údajne z Maďarska. Súd pri hodnotení tohto dôkazu uviedol, že nie je mysliteľné, aby obžalovaný, ktorý chcel skutočne pracovať v prospech Československej republiky, by bol ihneď schopný pri prvom predstavení sa kapitánovi V. dodať mu takéto dokumenty.

Podľa znaleckého posudku majora D., ľudia, ktorí sa chovajú pri ponúknutí svojich služieb v prospech Československej republiky tak ako obžalovaný, chcú z 90% vykonávať kontrašpionáž proti Československej republike v prospech Maďarska. Súd mal navyše v kontexte zisťovania doterajšieho spôsobu života obžalovaného za preukázané, že obžalovaný po prevrate v roku 1918 už dlhší čas vykonával špionáž proti Československej republike v prospech Maďarska ale bol v tejto veci amnestovaný. Napokon pokiaľ ide o odvolanie svojho obširného priznania pred políciou, ktoré je podľa súdu *"tak obširne, že si to ani vymyslieť nemožno"* súd konštatoval, že toto odvolanie dôveryhodným spôsobom odôvodniť nedokázal. Pri výmere trestu u obžalovaného zohľadnila sedria ako poľahčujúce okolnosti jeho zachovalosť, že jednal z biedy ako i to, že skutočnú škodu Československu nespôsobil. Nakoľko priťažujúce okolnosti sedria nezistila, uložila mu trest na dolnej hranici trestnej sadzby vo výmere 3 rokov káznice.

V. ZÁVER

Výsledky výskumu prezentované v predkladanom článku môžeme zhrnúť nasledovne: Po vzniku Československej republiky a uzatvorení Trianonskej mierovej zmluvy dochádzalo k rozsiahlej iredentistickej činnosti prameniacej z Maďarska a vyžarujúcej na územie dnešného Slovenska ako súčasť Československej republiky, ktorej cieľom bolo zvrátiť pre Maďarsko nepriaznivé výsledky trianonského mieru. Medzi formy iredenty môžeme pritom popri lúpežných prepadoch sledujúcich destabilizáciu pohraničia, šíreniu propagandistických letákov a iných nežiaducich tlačovín zaradiť i výzvednú činnosť smerujúcu k vyžradeniu vojenských tajomstiev za účelom narušenia bezpečnosti československej štátnosti. Uvádzaná výzvedná činnosť bola pritom preukázateľne predmetom trestných konaní vedených pred košickou sedriou.

Trestnoprávna úprava postihujúca túto činnosť bola v medzivojnovom období dvojaká. Do roku 1923 sa na území Slovenska aplikovala pôvodne uhorská recipovaná právna úprava a následne zákon na ochranu republiky platný jednotne pre celé územie Československa. Ich porovnaním sme vyhodnotili, že kým uhorská právna úprava bola v otázke sankcií v zásade prísnejšia, československý zákonodarca poskytol súdnej moci širší rozsah trestnej sadzby pre postih výzvednej činnosti umožňujúc snád' lepšie reflektovať konkrétne okolnosti daného prípadu.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Trianon, espionage, criminal law

KEY WORDS

Trianon, špionáž, trestné právo

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. CHOVANEC, J. - HOTÁR, V. S.: *Politológia, terminologický a výkladový slovník*. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie, UCM, 2010. 590 s. ISBN 978-80-89241-34-7.
2. GRONSKÝ, J. - HŘEBEJK, J.: *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918-1945)*. Praha: Karolinum, 2004. 244 s. ISBN 80-246-0878-2.
3. KLUČKA, J.: *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, 2011. 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.
4. LEPŠÍK, J.: *Zákon na ochranu republiky s dôvodovou správou*. Praha: Nakladatel Fr. Borový, 1923. 176 s.
5. MACEK, P. - UHLÍŘ, L.: *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*. Praha: POLICE HISTORY, 1999. 230 s. ISBN 80-902670-0-9.
6. MILOTA, A.: *Zákon na ochranu republiky*. Kroměříž, 1930. 210 s.
7. OLEJNÍK, M.: *Politické a spoločenské aktivity maďarskej minority v prizme štátnych orgánov a dobovej slovenskej tlače (1918-1929)*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2011. 139 s. ISBN 978-80-89524-04-4.
8. PANDY D.: Trestnoprávna ochrana štátneho územia na Slovensku v období medzivojnovnej Československej republiky (The use of criminal law for the protection of the state territory in Slovakia in the period of the interwar Czechoslovak Republic). In: Štenpien, E. – Svatuška, I. (eds.): *100 rokov Trianonskej zmluvy – diplomacia, štát a právo na prelome storočí*. Košice: ŠafárikPress, 2021, s. 176-189. ISBN 978-80-574-0040-0.
9. PANDY, D.: Príprava atentátu na Masaryka na východnom Slovensku a jej trestnoprávne dôsledky (The preparation of the assassination of Masaryk in eastern Slovakia and its criminal consequences). In: Erik Štenpien - Lucia Pištejová - Ivan Svatuška (eds): *I. svetová vojna a jej dôsledky v štátoprávnej rovine, Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Košice, 29. - 30.09.2022*. Košice: ŠafárikPress, 2022, s. 233-240. ISBN 978-80-574-0146-9.
10. PANDY, D.: Efforts to Question the Territorial Outcomes of the Treaty of Trianon in the Region of Southeastern Slovakia and the Tools of Legal Protection of the Interwar Czechoslovak Republic. In: *Glossa Iuridica*, Roč. VIII. 2021, č. 3, s. 35 – 48. ISSN 2064-6887.
11. RUTTKAY, F.: *Maďarská iredenta a Slovensko (1918-1920)*. Bratislava: KUBKO GORAL, 1997. 40 s. ISBN 80-88858-21-6.
12. RUTTKAY, F.: *Slovenskí kolaboranti v službách maďarskej iredenty /1920 - 1938/*. Bratislava: KUBKO GORAL, 1998. 64 s. ISBN 80-88858-07-0.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Dávid Pandý, PhD.

výskumný pracovník

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,

Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva

Kováčska 30, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 55 2344131

E-mail: david.pandy@upjs.sk

PODPIS A RATIFIKÁCIA TRIANONSKEJ MIEROVEJ ZMLUVY¹

THE SIGNATURE AND RATIFICATION OF THE TREATY OF TRIANON

Lucia Pištejová²

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-04>

ABSTRAKT

Článok poukazuje na udalosti súvisiace s podpisom Trianonskej mierovej zmluvy, vyvolávajúcim predovšetkým u maďarského obyvateľstva značné rozčarovanie, ktoré následne vyústilo až vo vzbury obyvateľstva. Poukazuje na postoj dobových médií, ktoré prispievali k eskalácii napätia v spoločnosti a vnímali podpis Trianonu ako národnú tragédiu. To spoločne s časťou politických predstaviteľov nabádalo k neratifikovaniu tohto mierového dokumentu. Zamerala sa na nerozhodný postoj vládnych predstaviteľov v otázke vhodných kandidátov, ktorý následne viedol k posunu termínu jej podpisu a následná nečinnosť zo strany Maďarska. V otázke ratifikácie mierovej zmluvy článok približuje dôvody, ktoré prinútili konať štáty Dohody. Na druhej strane sa článok taktiež zamerala taktiež na Československo, u ktorého je badateľný diametrálne odlišný prístup snažiaci sa o čo najrýchlejšiu ratifikáciu Trianonskej zmluvy. Záverom článok poukazuje na jeden z dôsledkov ratifikácie v podobe začatia činnosti rozhraničovacích komisií.

ABSTRACT

The article points to the events related to the signing of the Treaty of Trianon, which caused considerable disillusionment, especially among the Hungarian population, which subsequently resulted in population uprisings. He points to the attitude of the contemporary media, which contributed to the escalation of tension in society and perceived the signing of the Trianon as a national tragedy. This, together with some political representatives, encouraged the non-ratification of this peace document. It focuses on the indecisive position of government representatives on the question of suitable candidates, which subsequently led to the postponement of the date of its signature and subsequent inaction on the part of Hungary. In the issue of ratification of the peace treaty, the article provides an overview of the reasons that forced the states of the Agreement to act. On the other hand, the article also focuses on Czechoslovakia, where a diametrically different approach is noticeable, striving for the fastest possible ratification of the Treaty of Trianon. In conclusion, the article points to one of the consequences of ratification in the form of the start of the activity of border commissions.

I.ÚVOD

Rokovania o povojnovom usporiadaní mierových vzťahov s Maďarskom boli už od počiatku značne komplikované a vyvolávali búrlivú diskusiu. Mierové delegácie, tak z Československa, ako aj z Maďarska sa v ich priebehu pokúšali presvedčiť zástupcov dohodových mocností, o nutnosti akceptácie svojich požiadaviek, čo podporovali aj predloženými materiálmi, či historickými mapami. Maďarská delegácia sa v priebehu rokovaní

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0419.

² JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika.
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

odvolávala na dlhodobú historickú tradíciu Uhorského kráľovstva, ktoré vykresľovala, ako stabilný element, prispievajúci k pokojnému spolužitiu jeho obyvateľstva a jeho ochrane pred vonkajšími narušiteľmi. Nezabúdali pritom poukázať ani na svoje postavenie ochrancu katolíckej viery v regióne strednej Európy. Na druhej strane však československí politickí predstavitelia mimo iné argumentovali právom národov na sebaurčenie. Pri svojej argumentácii sa však často opierali aj o historické dôvody a odvolávali sa na mytológiu. Maďarská strana však od počiatku mierových rokovaní do značnej miery popierala existenciu národnostných menšín na svojom území. Vo vzťahu k mierovým rokovaniam v Paríži tak nepovažovala riešenie tejto otázky za nosný bod rokovaní, pričom zastávala názor, že jej prejednanie nepatrí na pôdu medzinárodnej mierovej konferencie.

Aj napriek tomu a predovšetkým pod tlakom víťazných veľmocí, nakoniec rokujúce strany dospeli ku kompromisom, ktorých výsledkom bolo spísanie Trianonskej mierovej zmluvy. Komplikácie, ktoré sprevádzali jej vytvorenie však pokračovali aj po vytvorení definitívnej verzie pripravenej k následnému podpisu. Cieľom predkladaného článku je preto ozrejmiť historicko-právne okolnosti, ktoré viedli k oddialeniu slávnostného podpisu Trianonskej mierovej zmluvy ako aj k obštrukciám s jej následnou ratifikáciou.

II. PODPIS A RATIFIKÁCIA TRIANONSKEJ MIEROVEJ ZMLUVY

Po tom ako maďarská delegácia definitívne prijala podmienky mierového usporiadania povojnových vzťahov, čo deklarovala v diplomatickej nóte z 21. mája 1920, bola táto nóta, hneď po jej prijatí, postúpená dohodovým mocnostiam a ich spojencom. Aj napriek tomu, že pôvodne mala byť mierová zmluva medzi Maďarskom a ČSR podpísaná už koncom mája, nakoniec bol za definitívny dátum jej podpisu určený na 4. jún 1920. Za miesto podpisu bol určený palác Grand Trianon, nachádzajúci sa vo Versailles. Miesto oficiálneho podpisu mierovej zmluvy bolo následne oznámené aj československej mierovej delegácii pôsobiacej v Paríži.³

V súvislosti s podpisom medzinárodnej mierovej zmluvy zohralo významnú úlohu právo národov na sebaurčenie, ktoré predstavovalo základný pilier versailleského mierového systému, uzatvoreného na podporu mierového usporiadania vzťahov po 1. svetovej vojne. Politickí predstavitelia mierových delegácií prijali právo na sebaurčenie ako legitímne východisko a právny základ pre vytvorenie nástupníckych krajín. Tie mimo iné na podklade tohto princípu taktiež poukazovali na právo národov na štátnu samostatnosť ale taktiež na ich právo na štátnu zvrchovanosť.⁴ V tejto súvislosti a na podklade uplatnenia práva na sebaurčenie došlo k vytvoreniu nových štátnych zoskupení na mape Európy. Okrem Československa si právo na sebaurčenie uplatnili taktiež Poliaci či zástupcovia Kráľovstva Srbov Chorvátov a Slovincov. Neopomenuteľné bolo aj vytvorenie samostatného Rakúska a Maďarska.⁵

Aj napriek tomu, že maďarskí politickí predstavitelia sa v priebehu rokovaní o povojnovom usporiadaní pokúšali presvedčiť medzinárodné spoločenstvo o nutnosti zachovania územnej celistvosti Uhorska, práve odčlenením častí územia došlo k vytvoreniu národnostného štátu, ktorého hranice boli stanovené aj prostredníctvom Trianonskej mierovej zmluvy. Neopomenuteľným prínosom rozpadu Rakúsko-Uhorskej monarchie pre Maďarsko bolo jeho definitívne odčlenenie od mocenského vplyvu a centrálnej vlády Rakúska. Na druhej strane však samotní politickí predstavitelia Maďarska chápali právo na sebaurčenie rozdielne, čo deklarovala aj ich aktivita v priebehu medzinárodných mierových rokovaní. V tom čase sa

³ AMZV ČR, MKR 1918-1938, kr. 49.

⁴ BEŇA, J., Medzinárodnoprávne súvislosti Viedenskej arbitráže . In: *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európskej súvislosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2008, s.78.

⁵ Vo vzťahu k Maďarsku je potrebné poukázať na to, že Maďarsko spočiatku pôsobilo na medzinárodnej politickej scéne ako Maďarská ľudová republika, neskôr ako Maďarská republika rád. Od r. 1920 tak dochádza k ustáleniu formy štátneho zriadenia Maďarska, to sa tak stáva Maďarským kráľovstvom.

pokúsili poukázať na nutnosť zachovania celistvosti uhorského územia taktiež prostredníctvom vytvorených etnografických máp, no s podstatne skreslenými údajmi. Tie okrem toho, že poukazovali na korektné vzťahy obyvateľov svojej krajiny taktiež bagatelizovali problém národnostných menšín na svojom území. Maďarskí politickí predstavitelia totižto zastávali názor, že riešenie otázky národnostných menšín na území Uhorska nepatrí na pôdu medzinárodnej mierovej konferencie.⁶ Paradoxom však aj naďalej ostávalo, že samotní československí predstavitelia neboli ochotní riešiť národnostnú otázku na území novovzniknutého Československa, aj keď jej riešenie požadovali od svojich maďarských kolegov. Ani jeden politický tábor však nebol ochotný riešiť postavenie národnostných menšín na svojom území prostredníctvom medzinárodnej mierovej konferencie.

K podpisu Trianonskej mierovej zmluvy nepristúpili politickí predstavitelia Uhorského kráľovstva ale zástupcovia Maďarska ako nového štátnopolitického zriadenia na mape Európy. Rozdielnosť dvoch štátnych subjektov Maďarska a Uhorského kráľovstva bola jasne deklarovaná aj prostredníctvom preambuly Trianonskej mierovej zmluvy. Pozícia dvoch rozdielnych medzinárodnoprávných subjektov teda bola jasne odlíšená, pričom Rakúsko-Uhorská monarchia v nich bola vykreslená ako bývalá mocnosť, ktorá následne ustúpila Maďarsku. Za spôsob zániku monarchie bol stanovený jej rozpad na menšie národnostné štátne zoskupenia, pričom poukazovali na ich právo na sebaurčenie národnostných menšín.

Maďarsko tak bolo považované za novovzniknutý subjekt práva, ktorý nebolo možné stotožňovať s Uhorským kráľovstvom a to aj napriek tomu, že maďarskí politici spočiatku poukazovali na nutnosť zachovania celistvosti územia zaniknutého kráľovstva. K zmene svojho názoru maďarskí diplomati pristúpili až v neskoršom priebehu rokovaní a to predovšetkým na podklade vtedajšieho politického zmysľania dohodových zástupcov. Z pohľadu vtedajšieho povojnového právneho usporiadania bolo na Maďarsko nazerané ako na nástupnícky štát zaniknutej Rakúsko-Uhorskej monarchie, ktorý obdobne, ako aj ďalšie nástupnícke štáty, bol oprávnený disponovať čiastkovými právami. Zároveň však bolo povinné znášať aj povinnosti, ktoré mu z tohto postavenia vyplývali. V tejto súvislosti bolo preto možné konštatovať, že v prípade podpisu Trianonskej mierovej zmluvy diplomati zastupovali novovytvorený štátoprávny útvar, jasne odčlenený od svojho historického predchodcu a to aj na pôde medzinárodného právneho spoločenstva.

Vo vzťahu k maďarskej delegácii je tiež potrebné poukázať na značné komplikácie vo vzťahu k podpisu Trianonskej mierovej zmluvy. Po odstúpení grófa Apponyiho⁷ malo Maďarsko problém nájsť vhodných vrcholných politikov, ktorí by v Paríži mohli pristúpiť k podpisu zmluvy. V dôsledku toho maďarská delegácia nedodržala ani pôvodný plán svojho príchodu na miesto podpisu. Vždy sa totižto našli nepriaznivé argumenty, ktoré mali byť prekážkou k vyslaniu konkrétneho politika do Paríža. Jedným z prvých, o ktorom sa uvažovalo ako o vhodnom kandidátovi bol minister zahraničných vecí Teleki,⁸ ten však pochádzal z obsadeného územia, čo v konečnom dôsledku zavážilo ako nepriaznivý argument proti nemu. Samotní politickí predstavitelia však odmietali podieľať sa na podpise Trianonskej zmluvy, keďže jej podpis by pre nich znamenal definitívne ukončenie politickej kariéry. K takýmto politikom patrila aj samotný Teleki. V politických kruhoch tak pôsobilo pomerne široké spektrum potencionálnych kandidátov na podpis Trianonskej mierovej zmluvy. Na druhej strane tu taktiež boli argumenty, ktoré ich z okruhu vhodných kandidátov vylučovali.

⁶ K tomu pozri napr.: DEÁK, L., *Trianon – ilúzie a skutočnosti*. Bratislava: Kubko – Goral, 1995, s.9.

⁷ Gróf Albert Juraj Apponyi z Nagy-Appony bol maďarský šľachtic a politik pochádzajúci z významného uhorského rodu. Pôsobil ako poslanec aj ako predseda uhorského parlamentu. Neskôr pôsobil aj ako minister kultu a osvety. Politicky aktívny ostal aj po rozpade Rakúsko-Uhorskej monarchie, keď zastupoval Maďarsko na mierových rokovaníach vo Versailles a neskôr aj v Spoločnosti národov.

⁸ Gróf Pál János Ede Teleki de Szék bol maďarský politik, ktorá zastával okrem pozície ministra zahraničných vecí taktiež aj post predsedu vlády Maďarského kráľovstva. Bol odborníkom na geografiu, univerzitným profesorom a členom akadémie vied, či predsedom Maďarskej skautskej asociácie.

V konečnom dôsledku tieto protichodné skutočnosti v značnej miere spomaľovali výber vhodných kandidátov, ktorých by bolo možné splnomocniť na podpis definitívneho znenia Trianonskej mierovej zmluvy. Po dôkladnom vylúčení všetkých nevhodných kandidátov, ako aj tých kandidátov, ktorí zmluvu podpísať odmietli, boli na podpis Trianonskej mierovej zmluvy splnomocnení Á. Benárd⁹, ktorý v tom čase pôsobil ako minister verejných prác a sociálnej starostlivosti a spolu s ním aj A. Drasche–Lázár.¹⁰ Ten mal vo Versailles zastupovať ministra zahraničných vecí, ktorý ako už bolo spomenuté vyššie sa podpisu mierovej zmluvy nemohol respektíve nechcel zúčastniť. Maďarskú delegáciu splnomocnenú na podpis zmluvy tiež dopĺňali aj vedúci úradu maďarskej delegácie v Paríži, vyslanecký atašé, či vyslanecký radca. Medzi členmi delegácie nemohol chýbať ani vyslanecký tajomník, či zástupcovia maďarskej tlače.

Celá delegácia sa do Paríža dostavila 3. júna, kde sa podrobne oboznámila s konečným znením Trianonskej mierovej zmluvy. Predložené znenie korešpondovalo so znením, ktoré bolo maďarským politickým predstaviteľom predstreté už v priebehu mája. Samotná Trianonská mierová zmluva kopírovala charakter mierových zmlúv podpísaných vo Versailles, pričom v porovnaní s nimi, sa odlišovala len v detailoch. Z pohľadu organizačnej štruktúry bola členená na viacero častí, v ktorých sa okrem ustanovenia hraníc taktiež zaoberala, politickými a vojenskými klauzulami, či vojnovými zajatcami a predpismi trestného práva. Neopomínala však ani finančné klauzuly, či náhradu škôd spôsobených vojnovým konfliktom. Československému štátu bol v tejto súvislosti venovaný IV. oddiel, v ktorom bolo v čl. 48 a čl. 49 deklarované:

čl. 48: „*Maďarsko uznáva tak ako už učinili mocnosti spojené a združené, úplnú nezávislosť štátu československého, zahrnujúceho aj autonómne územie Rusínov na juh od Karpát.*“

čl. 49: „*Maďarsko sa vzdáva pokiaľ sa ho týka, v prospech štátu československého všetkých práv a právnych titulov na území bývalého mocnárstva rakúsko-uhorského, ktoré ležia za hranicami Maďarska, tak ako sú stanovené v článku 27. Časti II (Hranice Maďarska) a ktoré sú uznané za časť štátu československého touto zmluvou alebo inými zmluvami uzatvorenými pri usporiadaní vecí doby prítomnej.*“¹¹

K definitívnemu podpisu mierovej zmluvy preto bolo možné pristúpiť až po splnení oficiálnych formalít, v podobe výmeny poverovacích listín, ktorá sa uskutočnila 3. júna. Nasledujúci deň už nič nebránilo tomu aby sa pristúpilo k podpisu Trianonskej mierovej zmluvy medzi československou a maďarskou delegáciou. 4. jún 1920 však nebol významný len pre Československo a jeho obyvateľov ale taktiež aj pre občanov všetkých novovytvorených krajín zaniknutého Uhorského kráľovstva. Aj napriek tomu, že k podpisu Trianonskej mierovej zmluvy sa pristúpilo až začiatkom júna 1920, samotné kráľovstvo sa rozpadlo už o dva roky skôr, pričom nové hranice, na jeho území, boli určené, už v priebehu roka 1919 a to vo viacerých medzinárodných zmluvách. V tejto súvislosti bolo možné Trianonskú mierovú zmluvu vnímať ako posledný krok v povojnovom usporiadaní mierových vzťahov v ktorom aj Maďarsko svojim podpisom deklarovalo, že Slovensko, Podkarpatská Rus, ako aj časti Rumunska a Juhoslávie, či Burgenland už viac nepatria pod správu Uhorského kráľovstva.

Ešte pár hodín pred samotným podpisom Trianonskej mierovej zmluvy sa bolo možné v domácej maďarskej tlači stretnúť so snahou o navodenie nepriaznivej atmosféry u domáceho obyvateľstva práve vo vzťahu k podpisu tejto zmluvy. Maďarský denník *Pesti Napló* v deň

⁹ Dr. Ágost Benárd bol maďarský lekár, esperantista, kresťansko-socialistický politik a jeden zo signatárov Trianonskej mierovej zmluvy ako predstaviteľ Uhorského kráľovstva.

¹⁰ Alfréd Drasche–Lázár bol diplomat, politik, spisovateľ a jeden zo signatárov Trianonskej mierovej zmluvy.

¹¹ V plnom znení pozri: Mírová smlouva mezi mocnostmi Spojenými a Sdruženými a Maďarskem. In: *Sbirka zákonů a nařízení státu československého*. roč. 1922, částka 29, č. 102, s.311-525. Pozri tiež: HRONSKÝ, M., DEÁK, L., (ed), *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, II.zv. dok. 195, Bratislava: Národné literárne centrum -Dom slovenskej literatúry, 1998, s.117-123. Obsah mierovej zmluvy rozobral aj Š. Osuský v Slovenskom denníku 19.6. 1920 v článku O mieri s Maďarskom.

podpisu Trianonskej mierovej zmluvy uverejnil článok s názvom „*Kde podpíšu smútočný mier*“, v ktorom miesto podpisu ako aj samotný podpis zmluvy vykresľovali ako národnú tragédiu.¹² Nelichotivé články publikované v maďarskej tlači síce nemohli v žiadnom prípade ohroziť alebo zmať podpis Trianonskej mierovej zmluvy, na druhej strane však dotvárali odmietavý postoj maďarskej verejnosti.

Na rozdiel od maďarskej delegácie a pochmúrnych úvah maďarskej tlače, medzi členmi československej delegácie vládla uvoľnená nálada, navodzujúca nenútenú priateľskú atmosféru. Podpis Trianonskej mierovej zmluvy mal z ich pohľadu znamenať završenie ich dlhého snaženia o deklaráciu hraníc novovytvorenej Československej republiky a tým aj jej definitívne ustálenie na novovytvorenej povojnovej mape Európy. Československí vládni predstavitelia mali otázku výberu vhodných kandidátov na podpis Trianonskej mierovej zmluvy vyriešenú takmer s mesačným predstihom. Už 5. mája 1920 bolo jasné, že za Československo sa podpisu zmluvy zhostia E. Beneš¹³ a Š. Osuský.¹⁴ O uvoľnenej atmosfére, nielen v československom diplomatickom tábore v Paríži, svedčí napríklad aj článok publikovaný v Slovenskom denníku z 13. 6. 1920, v ktorom bol deň podpisu Trianonskej mierovej zmluvy vykreslený ako historický okamih oslobodenia sa spod tisícročného útlaku. Československé médiá tak podpis mierovej zmluvy vnímali ako štátny sviatok a poukazovali na víťazstvo všetkých krajín združených v Malej dohode.¹⁵

Za prejav solidarosti vo vzťahu k svojim zmluvným partnerom bolo možné považovať aj ich spoločný príchod na miesto podpisu Trianonskej zmluvy. Poverení delegáti tým chceli jednoznačne deklarovať, že sú v prípade potreby pripravení spoločne dohliadať na dodržiavanie Trianonskej zmluvy a to aj vo vzťahu k Maďarsku. Ako už bolo spomenuté aj vyššie Trianonská mierová zmluva bola podpísaná 4. júna 1920, v dôsledku čoho sa v tento deň začínali v poobedňajších hodinách postupne schádzať všetci účastníci slávnostného podpisu. O význame tejto udalosti tak svedčilo aj to, že len splnomocnenci dohodových, spojeneckých mocností na podpise reprezentovali 22 štátov, pričom takúto významnú udalosť si nenechalo ujsť ani viacero významných hostí, medzi ktorými nechýbal ani grécky kráľ, či taliansky princ. Predsedom mnohopočetného zhromaždenia delegátov sa stal A. Millerand,¹⁶ no pred začatím oficiálneho ceremonálu bolo ešte potrebné počkať, na príchod členov maďarskej delegácie, ktorí sa na zhromaždenie dostavili približne okolo pol piatej poobede, čo zdokumentoval aj Krno, ktorý bol ako člen československej delegácie prítomný na zasadnutí. Až po príchode maďarskej delegácie mohol predseda zhromaždenia otvoriť schôdzu a vyzvať prítomných maďarských delegátov k slávnostnému podpisu Trianonskej mierovej zmluvy.

K podpisu Trianonskej mierovej zmluvy ako prví pristúpili zástupcovia Maďarska nasledovaní delegátmi dohodových mocností. Na základe diplomatického protokolu, až po ich podpisocho, mohli k podpisu Trianonskej zmluvy pristúpiť splnomocnenci ostatných štátov

¹² Pesti Napló 4.6. 1920, 71-ík, evfólyam, 133. szám., Budapest, 1920.

¹³ Prof. PhDr. et JUDr. Edvard Beneš bol český politik, diplomat, právnik a sociológ ktorý zastával popredné miesto v prvom česko-slovenskom odboji a následne viaceré vrcholné štátne funkcie v Česko-Slovensku – funkciu ministra zahraničných vecí, predsedu vlády a prezidenta. Bol vedúcou osobnosťou druhého česko-slovenského odboja. Počas prvej československej republiky bol členom Československej strany národne socialistickej. Patril k zástancom ideí čechoslovakizmu.

¹⁴ JUDr. Štefan Osuský Ph.D. bol slovenský právnik, politik, diplomat. Po vzniku Československej republiky pôsobil ako veľvyslanec v Londýne a následne aj v Paríži. Československo zastupoval aj na mierovej konferencii v Paríži pričom bol jedným zo signatárov Trianonskej mierovej zmluvy.; AMZVČR, Praha, MKR 1918-1938, kr. 49, hlásenie J. Nováka na generálny sekretariát mierovej konferencie 5.5. 1920.

¹⁵ PIŠTEJOVÁ, L. Snaha politickej reprezentácie o vznik Malej dohody In *Milníky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2022, s.96-107.; Článok Podpísanie mierovej zmluvy s Maďarskom bol vydaný v Slovenskom denníku, 13. 6. 1920.

¹⁶ Alexandre Millerand bol francúzsky socialistický politik, predseda francúzskej vlády a prezident Francúzska. V období Pincarého kabinetu zastával funkciu ministra vojny.

v abecednom poradí. V tejto časti priebehu schôdze mohli na historický dokument mierovej zmluvy pripojiť svoje podpisy aj zástupcovia Československej republiky, E. Beneš a Š. Osuský.

Po pripojení podpisov všetkých oprávnených delegátov došlo k ukončeniu schôdze, pričom bol badateľný pomerne skorý odchod príslušníkov maďarskej delegácie. Takéto konanie bolo v hrubom nepomere k delegátom Československa, Rumunska a Juhoslávie, ktorí aj po podpise Trianonskej mierovej zmluvy naďalej zotrvali na mieste jej podpisu v priateľskom rozhovore.

Svoje dojmy z podpisu Trianonskej mierovej zmluvy zachytil aj samotný Š. Osuský, ktorý podpis zmluvy vnímal ako vyúčtovanie a zadost'učinenie pre svoj národ, za jeho utrpenie a útlak, ktorý zažíval pod Uhorskou nadvládou. Osuský tiež vo svojich zápisoch konštatoval, že jeho snahou nebolo pomstiť sa Maďarsku ale práve naopak, chcel zaistiť pokojné nažívanie oboch národov. Zároveň však poukázal na to, že československý národ je pripravený dohliadať na dodržiavanie Trianonskej zmluvy a nebude tolerovať jej porušovanie.¹⁷

V spojitosti s podpisom Trianonskej mierovej zmluvy bolo zaujímavé sledovať francúzske médiá, ktoré sa podpisu mierovej zmluvy aj napriek tomu, že k nemu došlo práve na francúzskom území príliš nevenovali. Takýto postoj francúzskych médií môže mať viacero dôvodov, keďže v tom čase stále prebiehali francúzsko-maďarské tajné rokovania, v priebehu ktorých bola maďarským delegátom prisľúbená aj pomerne skorá revízia Trianonskej mierovej zmluvy. Touto revíziou mali byť zmiernené krivdy spáchané na maďarskom národe odčlenením jeho územia. Na druhej strane je tiež možné, že francúzske médiá nepovažovali podpis Trianonskej mierovej zmluvy za dôležitú udalosť a nepripisovali jej takú vážnosť, s akou k nej pristupovali médiá priamo dotknutých novovznikajúcich krajín. Dôsledkom toho bolo, že vo francúzskych denníkoch zaznamenali len pomerne strohé informácie o podpise pre Československo tak významného dokumentu. Aj v prípade Francúzska však bolo možné nájsť výnimku v podobe časopisu *Illustration*, ktorý na rozdiel od svojich kolegov venoval podpisu mierovej zmluvy rozsiahlejšiu pozornosť.¹⁸

Neopomenuteľný je taktiež aj postoj maďarskej verejnosti, ktorá bola v značnej miere ovplyvnená medializovanými informáciami. Tak ako už bolo spomenuté aj vyššie, maďarská dobová tlač sa k podpisu Trianonskej mierovej zmluvy nestavala s nadšením, ba dokonca otvorene poukazovala na jej nespravodlivosť vo vzťahu k maďarskému národu. Postoj médií preto v spoločnosti vytváral čoraz napätejšiu atmosféru, ktorá vyústila až v otvorené prejavovanie svojej nespokojnosti v podobe protestných akcií. Tie prebiehali nielen v hlavnom meste ale taktiež aj na vidieku, pričom od nepokojov neboli ušetrené ani priestory škôl či kostolov. V deň konania podpisu medzinárodného mierového dokumentu sa tak bolo možné stretnúť nielen s ochromením dopravy ale taktiež s uzatvorením priestorov slúžiacich na organizáciu zábavných podujatí. Aj takýmto spôsobom sa maďarské obyvateľstvo pokúsilo vyjadriť svoj nesúhlasný postoj s podpisom Trianonu. Zarážajúce však bolo, že k protestom obyvateľstva a spoločenských organizácií sa pridali aj členovia Národného zhromaždenia a politických organizácií, ktorí si museli uvedomovať vážnosť situácie a komplikované postavenie Maďarska na medzinárodnej scéne, ktoré mu prakticky neumožňovalo odlišný postup. Takýmto nezodpovedným správaním a za výraznej pomoci maďarských médií, ktoré o protestoch s nadšením informovali len prispievali k vzrastu nepokojov v krajine. K upokojeniu situácie preto nepomohol ani postoj maďarskej tlače, ktorá Trianonskú mierovú zmluvu vykresľovala ako dokument s relatívne krátkym trvaním a vyzývala na jej revíziu, v čo najkratšom čase.¹⁹

Maďarské médiá vo svojich článkoch po podpise Trianonskej mierovej zmluvy spochybňovali uzatvorenie mieru a poukazovali na snahu o zotročenie maďarského národa, ku

¹⁷ Prúdy, 1925, č.5, Tiež: DEÁK, L., *Súčasníci o Trianone*. Bratislava: Kubko Goral, 1996, s.43.

¹⁸ K tomu bližšie pozri: ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kaligram, 2002, s.199.

¹⁹ HRONSKÝ, M., *Trianon Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, s.540.

ktorému malo prispieť práve uzatvorenie mieru a prijatie Trianonskej mierovej zmluvy. Médiá sa po podpise zmluvy pokúšali vykresliť Maďarsko a jeho obyvateľov, ako obeť medzinárodnej politiky, ktorá dehonestovala národ, ktorý roky bránil Európu pred vojenskou intervenciou barbarských národov z východu. Na rozdiel od československých médií a politických predstaviteľov, ktorí podpis Trianonu vnímali ako dôležitý míľnik v dejinách svojho národa. Maďari, popierajúci nutnosť riešenia národnostnej otázky na svojom území v Trianone videli len snahu o dehonestáciu svojho národa, v podobe oklieštenia jeho územia a obmedzenia jeho mocenského vplyvu v regióne.

Vytvorenie nových štátnych útvarov bolo v maďarskej tlači vnímané akoby, maďarský národ neuznával umelé vytvorenie nových národov, ktoré z ich pohľadu neboli národmi. V dôsledku toho bola v maďarskej spoločnosti umelo vytváraná predstava nanúteného mierového usporiadania, snažiaceho sa o zničenie maďarského národa, ktorý nie je možné rešpektovať a proti ktorému je maďarský národ povinný sa brániť. Aj preto sa maďarská tlač a tým aj maďarské obyvateľstvo čoraz viac upínali na skorú revíziu Trianonskej mierovej zmluvy, ku ktorej mali napomôcť aj tajné rokovania medzi maďarskou a francúzskou delegáciou. V tom čase však boli neopomenuteľné čoraz hlasnejšie antidohodové nálady a možnosť vytvorenia nového antidohodového spolku, čo mohlo taktiež napomôcť k prípadnej korekcii hraníc. Bezprostredne po podpise Trianonskej mierovej zmluvy tak bola v maďarskom obyvateľstve umelo vytváraná predstava poukazujúca na to, že 4. jún 1920 bude už čoskoro v dejinách Maďarska vnímaný len ako neblahá spomienka, nakoľko všetky Trianonskou zmluvou odčlenené územia sa vrátia pod ochranu Maďarov. Viera maďarských médií v skorú revíziu Trianonskej mierovej zmluvy bola predovšetkým vzhľadom na vtedajšie politické rozpoloženie na medzinárodnej scéne značne nereálna.²⁰

Samotný podpis Trianonskej mierovej zmluvy ešte celkom neupravoval povojnové usporiadanie vzťahov, nakoľko k jej úplnej platnosti bola potrebná následná ratifikácia. Aj napriek tomu bolo možné poukázať na to, že na rozdiel od maďarských médií, ktoré podpis mierovej zmluvy vnímali ako národnú tragédiu, československé médiá, aj keď o jej podpise informovali, podrobnejšie sa jej obsahu nevenovali. Vzhľadom k významu tohto dokumentu pre Československo bolo možné očakávať vyššiu mieru záujmu československých médií informujúcich obyvateľstvo o podstate a význame tohto dôležitého aktu pre krajinu, ktorá však ostala nenaplnená.

V maďarskej spoločnosti sa začali ozývať pomerne silné hlasy nabádajúce Národné zhromaždenie aby Trianonskú mierovú zmluvu neratifikovalo a tým prispelo k jej skorej revízii. Odmietnutie ratifikácie zmluvy by však v konečnom dôsledku viedlo k ďalšiemu destabilizovaniu pomerov v regióne strednej Európy, čo by v konečnom dôsledku mohlo viesť aj k opätovnému rozduchaniu vojnového konfliktu v tejto oblasti. O to prekvapivejšie z globálneho pohľadu vyzneli hlasy ozývajúce sa priamo v Národnom zhromaždení, ktoré otvorene vyzývali svojich členov na odmietnutie ratifikácie povojnového mierového systému. Pri prejavovaní nesúhlasu s prijatou medzinárodnou zmluvou sa Maďari mohli odvolávať aj na slová Viktora Dvorčáka²¹, ktorý sa v tom čase vydávajúc sa za Slováka vyjadril nasledovne: „*My Slováci nikdy, za žiadnych okolností svojím prispením definitívne neodobríme súčasný stav.*“²²

Protitrianonské nálady v spoločnosti spočiatku vyhovovali aj samotnej maďarskej vláde, ktorá vyčkávala na to ako dopadne poľsko-sovietsky konflikt. Medzinárodná politická scéna

²⁰ RAFFAY, E., *Trianon titkai, avagy hogyan bánag el országunkkal...* Budapest, 1990, s.135-138. K tomu tiež pozri: Sborník zahraniční politiky, roč. 1. (10. 6. 1920) č. 11, s. 287. ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kaligram, 2002, s. 199-202.

²¹ Viktor Dvorčák bol prešovský župný archívár, novinár a politik, ktorý spolupracoval s maďarskou vládou. Po rozpade Rakúsko-Uhorska presadzoval zotrvanie Slovenska v spoločnom zväzku s Maďarskom.

²² ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kaligram, 2002, s. 207.

však v konečnom dôsledku prinútila maďarských politických predstaviteľov aby sa začali zaoberať otázkou ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy. Prípravné procesy na jej ratifikáciu Maďari aj navzdory zjavnému vnútroštátnemu odporu započali už v priebehu augusta 1920.

V nasledujúcich mesiacoch však aj napriek tomu čoraz viac pociťovali tlak zo strany dohodových mocností o čo najrýchlejšiu ratifikáciu. Netrpezlivosť štátov Dohody vyvrcholila vo výzve adresovanej Budapešti 18. októbra 1920, v ktorej bol jasne stanovený termín ratifikácie zmluvy, najneskôr do 1. novembra 1920. Tento termín však nekorešpondoval s predstavou maďarskej vlády, ktorá v tejto súvislosti požiadala, o jeho predĺženie. Aj v tomto prípade, ako už viackrát v priebehu Versailleskej mierovej konferencie, vyšli zástupcovia štátov Dohody Maďarsku v ústrety a definitívny termín ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy Maďarskom bol posunutý, až na 15. novembra 1920. O zmene definitívneho termínu ratifikácie svedčila aj správa Úradu delegáta ČSR v Budapešti, ktorá bola zaslaná na ministerstvo zahraničných vecí. Tá sa snažila reagovať na vládnú predlohu zákona o ratifikácii, ktorá bola podaná 26. októbra.

Aj napriek tomu, že predloha zákona bola podaná už koncom októbra, samotný maďarský snem sa jej znením začal zaoberať až 13. novembra a teda iba dva dni pred uplynutím stanoveného definitívneho termínu na ratifikáciu stanoveného na 15. november 1920. V znení správy zaslanej do Prahy bola badateľná zmena politických nálad v Budapešti, poukazovalo sa na urýchlené riešenie ratifikačnej otázky Trianonskej mierovej zmluvy z dôvodu silnejúceho vplyvu dohodových mocností preukázaného aj prostredníctvom zaslanej nóty.²³

Okrem iného však vyššie spomenutá správa Úradu delegáta ČSR taktiež približovala pesimistické nálady prevládajúce v politických kruhoch Maďarska a to predovšetkým poukazom na zjavnú neochotu ratifikácie. Samotní maďarskí politickí predstavitelia i keď chápali nevyhnutnosť ratifikácie ju považovali za formálny akt, už aj tak podpísanej medzinárodnej zmluvy. Na druhej strane si pomerne jasne uvedomovali, že prípadné neratifikovanie mierovej zmluvy by mohla mať rozsiahle, neblahé následky, predovšetkým vo vzťahu k nadviazaniu ďalšej hospodárskej spolupráce Maďarska v regióne. Potreba udržiavania priaznivej hospodárskej spolupráce medzi Maďarskom a s ním susediacimi štátmi však nemala vplyv na smerovanie maďarskej zahraničnej politiky. Maďarskí diplomati aj naďalej deklarovali nezmierenie sa s vytvorením Československej republiky. Za najväčšiu zradu v prípade Československa tak Maďarsko považovalo osamostatnenie sa územia Slovenska, s ktorým sa nikdy nemienilo zmieriť.²⁴

Aj napriek tomu, za významného prispenia a tlaku štátov Dohody, maďarský snem začal 13. novembra 1920 prerokúvať vládnú predlohu zákona o ratifikácii. Na zasadnutí snemu sa preto rozpútala búrlivá diskusia, z ktorej najradikálnejšie sa proti ratifikácii vyjadrili poslanci Friedrichovho kruhu legitimistických rojalistických politikov. K upokojeniu situácie v pléne snemu neprispel ani v tom čase už predseda vlády P. Teleki, ktorý sa jasne vyjadril proti snahám rozčlenenia maďarských poslancov na dva protichodné tábory. Aj napriek tomu je badateľná jeho snaha presvedčiť zhromaždených politikov o nutnosti ratifikácie a to predovšetkým z pohľadu budúcich záujmov maďarského národa. V tejto súvislosti preto poukázal na to, že aj napriek odlišným postojom a názorom vo vzťahu k prijatiu tejto medzinárodnej zmluvy, bolo potrebné, vzhľadom na budúcnosť, zmieriť sa so súčasnou nezmeniteľnosťou situácie. Búrlivá diskusia sa nakoniec skončila až 15. novembra 1920, no aj tak nepriniesla jednoznačnú ratifikáciu Trianonskej mierovej zmluvy. Za jej ratifikovanie zahlasovali len tri štvrtiny oprávnených poslancov, ktorí si, aj napriek nesúhlasu s ustanoveniami zmluvy, uvedomovali

²³ Vo vzťahu k správe Úradu delegáta ČSR v Budapešti je taktiež možné spomenúť, že mimo iné poukazovala nielen na ľahostajnosť voči riešeniu ratifikačnej otázky Trianonskej mierovej zmluvy ale taktiež poukazovala na jej nerešpektovanie napr. v otázke zníženia vojenskej hotovosti. Tá bola v rozpore s medzinárodnou zmluvou ešte navýšená a to na 150 000 mužov.

²⁴ AMZVČR, Praha, ZÚ Budapešť, kr. 56, zv. 1091, č.1140 D.

nutnosť jej ratifikácie. Zákonnú platnosť zákon o ratifikácii nadobudol až po doplnení deklaračnej klauzuly a podpisu vtedajšieho regenta Horthyho.²⁵

Diametrálne odlišný prístup zaujala Československá republika, ktorej Ministerstvo zahraničných vecí v Prahe sa už v letných mesiacoch zaoberalo odborným prekladom Trianonskej mierovej zmluvy. Tá obdobne ako aj versailleská a saint-germainská zmluva musela prejsť úpravami v súvislosti s prípravou na jej tlač. Prekladacie práce boli ukončené už na začiatku septembra, kedy sa ministerstvo obrátilo na Prezídium ministerskej rady, s požiadavkou o tlač zmluvy. Snahou ministerstva totižto bolo predložiť Trianonskú mierovú zmluvu Národnému zhromaždeniu ČSR na začiatku jeho jesenného zasadnutia.²⁶ Aj napriek snahám o čo najrýchlejšie predloženie Trianonskej mierovej zmluvy na zasadnutie Národného zhromaždenia, sprvoti bolo potrebné jej schválenie ministerskou radou, ku ktorému došlo 12. októbra 1920 pod č. 30178/20 m.r.²⁷ K ratifikácii Trianonskej mierovej zmluvy sa preto senát Národného zhromaždenia dostal až koncom roka 1920 na svojej 28. schôdzi. V dôsledku čoho bolo možné aby sa poslanecká snemovňa týmto návrhom zaoberala, až v priebehu svojej 49 schôdze a to až koncom januára r.1921.

K platnosti Trianonskej mierovej zmluvy bola potrebná jej ratifikácia ďalšími spojeneckými a pridruženými štátmi, ktoré k jej ratifikácii pristúpili v priebehu jari a leta r.1921. Po úspešnej ratifikácii všetkými oprávnenými krajinami sa 26. júla mohlo pristúpiť k výmene ratifikačných dokumentov, na pôde francúzskeho ministerstva zahraničných vecí. Na podklade oficiálnej výmeny ratifikačných dokumentov došlo *de iure*, k oficiálnemu ukončeniu vojnového konfliktu a taktiež, k nadobudnutiu platnosti Trianonskej mierovej zmluvy.²⁸

Po ratifikácii v maďarskom národnom zhromaždení tak nič nebránilo oficiálnemu vyhláseniu Trianonskej mierovej zmluvy a jej začleneniu do právneho poriadku Maďarska. Koncom júla 1921 preto došlo k začleneniu Trianonskej zmluvy do právneho poriadku prostredníctvom zákona č. 33.²⁹ Nemenej dôležitá, však vo vzťahu k Trianonskej zmluve, bola aj jej následná registrácia v štruktúrach Spoločnosti národov, ktorá sa udiala v auguste 1921 na základe dohody o Spoločnosti národov.³⁰

Po dokončení procesu ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy tak bolo možné pristúpiť k uplatneniu čl. 27 tohto dokumentu, ktorý pojednával o spôsobe vytýčenia hraníc Maďarska s jeho susedmi. V tejto súvislosti bolo možné pri vymedzení hraníc postupovať dvojako a to buď vytýčením fixnej čiary, presne stanovujúcej demarkačnú líniu susedných krajín, poprípade stanovením fixného bodu. Neopomenuteľná však aj naďalej ostávala možnosť rozhraničovacej komisie fixne vytýčiť demarkačnú líniu, medzi susediacimi krajinami, medzi dvoma fixnými bodmi. Aj takýmto spôsobom bolo možné riešiť prípadné komplikácie, súvisiace s prácou rozhraničovacej komisie v teréne. Tá pri svojej práci okrem iného musela riešiť vyskytujúce sa problémy, súvisiace s už existujúcimi hranicami na spornom území.

Po ratifikácii Trianonskej mierovej zmluvy, ako aj následnej výmene ratifikačných dokumentov, bolo možné sa v teréne stretnúť s prácou štyroch rozhraničovacích komisií. Každá z týchto komisií pritom pozostávala zo siedmich členov, pričom piati z nich boli do svojej funkcie menovaní na základe delegácie Rady veľvyslancov z Paríža. Svojho zástupcu v rozhraničovacej komisii mohli delegovať aj zainteresované susediace štáty. Práca členov jednotlivých komisií však nebola neobmedzená, keďže pri vytýčení hranice museli dbať na ustanovenia čl.29-35 Trianonskej mierovej zmluvy. V tejto súvislosti nebolo možné opomenúť

²⁵ Rytier Miklós Horthy de Nagybánya bol rakúsko-uhorský admirál, maďarský politik a v medzivojnovom období správca Maďarska. Počas 2. svetovej vojny sa Maďarsko stalo súčasťou Osi, pričom na jej konci sa Horthy snažil o zachovanie nezávislosti Maďarska a to aj za cenu separátnej kapitulácie Spojencom.

²⁶ NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2698, č.26679.

²⁷ NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2700, č.18784.

²⁸ AMZV ČR, Praha, ZÚ Budapešť 1921, kr. 56, zv. 1091, č.1628 a.v.; NA Praha, PMR 1921, sign. 451, kr. 2700, č.j. 27717.

²⁹ HOUDEK, F., Vznik hraníc Slovenska. Bratislava: Prúdy, 1931, s. 355.

³⁰ NA, Praha. PMR 1921, sign. 451, kr. 2700, č. j. 27717.

ani dokument pod názvom *Úpravy pre rozhraničovacie komisie* z júla 1920, či *Doplňujúce úpravy pre rozhraničovacie komisie Maďarska*. Ustanovenia týchto dokumentov obdobne ako aj čl. 29-35 Trianonskej mierovej zmluvy mali napomôcť k zjednodušeniu, skvalitneniu a zefektívneniu prác rozhraničovacích komisií.

Vo vzťahu k Maďarsku boli Trianonskou zmluvou zriadené štyri rozhraničovacie komisie (československo-maďarská, juhoslovansko-maďarská, rumunsko-maďarská a rakúsko-maďarská komisia), z ktorých na základe dokumentov z ministerstva verejných prác svoju činnosť ako prvá započala práve československo-maďarská komisia. Tá už koncom júla 1920 zasadala v Brne.³¹ Neopomenuteľnú úlohu pri vytyčovaní hraníc v teréne zohrával pomerne rozsiahly pomocný personál, zložený z pomocných komisárov a technických a kancelárskych pracovníkov pridelených ku každej komisii.

Pri pôsobení v teréne sa rozhraničovacie komisie v zmysle ustanovení Trianonskej mierovej zmluvy, ako aj ďalších doplnkových právnych predpisov pokúšali, o čo najpresnejšie vytýčenie hraníc, stanovených prostredníctvom mierovej zmluvy. Pri svojej práci však nemohli zabúdať ani na administratívne, či miestne hospodárske záujmy, v dôsledku ktorých museli členovia komisie v niektorých prípadoch korigovať zmluvne vytýčenú demarkačnú čiaru, v záujme dosiahnutia optimálneho riešenia, vhodného pre obe susediace krajiny. Korekcia zmluvne stanovených hraníc však nebola neobmedzená a členovia komisie k nej mohli pristúpiť iba na území, pri ktorom to zmluva výslovne umožňovala. V prípade požiadavky zo strany niektorého zo susedných štátov rozhraničovacia komisia mohla pristúpiť, aj k revízií čiastkových administratívnych hraníc. Základnou úlohou rozhraničovacích komisií aj naďalej ostávalo konkrétne definitívne vytýčenie hraničných čiar v teréne, pričom pri svojej práci sa následne mali taktiež zamerať, na prípravu máp a ďalších potrebných hraničných dokumentov. Aj napriek všetkým problémom, ktorým musela rozhraničovacia komisia pri svojej práci čeliť začiatok jej prác závisel výlučne od podpisu a následnej ratifikácie Trianonskej mierovej zmluvy.

III. ZÁVER

Obdobne ako aj v prípade rokovaní o Trianonskej mierovej zmluve, ani jej podpis a následná ratifikácia sa neobišli bez komplikácií. Maďarskí vládni predstavitelia sa nevedeli a možno ani nechceli zhodnúť na vhodných kandidátoch, ktorých by splnomocnili na podpis zmluvy. Vždy sa objavili príhodné argumenty zabraňujúce udeleniu poverenia. Výber im však sťažovali aj samotní kandidáti, ktorí častokrát z obavy o koniec svojej politickej kariéry, sa podpisu Trianonskej mierovej zmluvy odmietli zúčastniť. Nakoniec sa tak podpisu zmluvy za Maďarsko museli ujať diplomati, ktorí by v prípade potreby boli ochotní stiahnuť sa z verejného politického života.

Trianonská mierová zmluva aj v deň svojho podpisu vyvolávala v maďarskej spoločnosti značný odpor a to tak v radoch prostého obyvateľstva, ako aj na domácej politickej scéne. Už v deň oficiálneho podpisu sa v dobových maďarských periodikách bolo možné stretnúť s článkami, prirovnávajúcimi podpis Trianonskej mierovej zmluvy k národnej katastrofe, čo podnietilo domáce obyvateľstvo k protestným akciám a rozsiahlym nepokojom. Maďarskí obyvatelia na čele s niektorými vládnymi predstaviteľmi aj takýmto spôsobom žiadali neratifikovanie Trianonskej mierovej zmluvy a jej skorú revíziu. V konečnom dôsledku preto opätovne museli zasiahnuť štáty Dohody, ktorých diplomatickí zástupcovia boli nútení určiť definitívny termín ratifikácie.

Na druhej strane z pohľadu Československa sa môžeme stretnúť s odlišným vnímaním Trianonskej mierovej zmluvy a to tak vo vzťahu k politickým predstaviteľom, ako aj domácejmu obyvateľstvu. Na rozdiel od Maďarska sa československí diplomati pokúšali o čo

³¹ VHA, Praha, MNO, Prezídium 1919, kr.109, por. č. 104/1.

najrýchlejšie ratifikovanie Trianonskej mierovej zmluvy, o čom svedčí nie len skorý výber oprávnených delegátov na jej podpis, ale aj rýchle započatie prác súvisiacich s jej prekladom, aby tak mohla byť predložená Národnému zhromaždeniu, na ratifikáciu v čo najkratšom čase. Od nutnosti podpisu a následnej ratifikácie totižto, okrem iného závisela aj ďalšia činnosť rozhraničovacej komisie v teréne a tým aj definitívne vytvorenie československých hraníc.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Trianonská zmluva, diplomacia, Maďarsko, Československá republika,

KEY WORDS

Treaty of Trianon, diplomacy, Hungary, Czechoslovak Republic,

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. AMZV ČR, Praha, MKR 1918-1938, kr. 49.
2. AMZV ČR, Praha, MKR 1918-1938, kr. 49, hlásenie J. Nováka na generálny sekretariát mierovej konferencie 5.5. 1920.
3. AMZV ČR, Praha, ZÚ Budapešť, kr. 56, zv. 1091, č.1140 D.
4. BEŇA, J., Medzinárodnoprávne súvislosti Viedenskej arbitráže . In: *Viedenská arbitráž v roku 1938 a jej európskej súvislosti. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 10. novembra 2008*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2008, 112s. ISBN: 978-80-8106-009-0.
5. DEÁK, L., *Trianon – ilúzie a skutočnosti*. Bratislava: Kubko – Goral, 1995.
6. DEÁK, L., *Súčasníci o Trianone*. Bratislava: Kubko Goral, 1996, 63s., ISBN: 80-88858-15-1.
7. EDGERTON, D., Warfare state: Britain, 1920-1970. In: *British journal for the history of science*, zväzok 42. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 629s. ISSN: 0-521-67231-7, DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007087409990574> .
8. HOUDEK, F., *Vznik hraníc Slovenska*. Bratislava: Prúdy, 1931, 412s.
9. HRONSKÝ, M., *Trianon Vznik hraníc Slovenska a problémy jeho bezpečnosti (1918-1920)*. Bratislava: Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2011, 687s., ISBN: 978-80-224-1183-7.
10. HRONSKÝ, M., DEÁK, L., (ed), *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti*, II.zv. dok. 195. Bratislava: Národné literárne centrum -Dom slovenskej literatúry, 1998, 324s., ISBN: 80-88878-48-9.
11. KANN, R.A., The Defeat of Austria-Hungary in 1918 and the European Balance of Power In: *Central European History*, zväzok 2. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 247s. ISSN: 1569-1616, DOI: <https://doi.org/10.1017/S0008938900000698>
12. Mírová smlouva mezi mocnostmi Spojenými a Sdruženými a Maďarskem. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Roč. 1922, částka 29, č. 102.
13. NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2698, č.26679.
14. NA, Praha. PMR 1920, sign. 451, kr. 2700, č.18784.
15. Pesti Napló 4.6. 1920, 71-ík, evfólyam, 133. szám., Budapest, 1920.
16. PIŠTEJOVÁ, L. Snaha politickej reprezentácie o vznik Malej dohody In *Milníky právneho vývoja v Európe po prvej svetovej vojne Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2022, 330s., ISBN: 978-80-574-099-8.
17. RAFFAY, E., *Trianon titkai, avagy hogyan bánag el országgunkkal...* Budapest, 1990, 191s. ISBN: 205-03-1145-710-7.

18. ROMSICS, I., *Trianonská mierová zmluva*. Bratislava: Kaligram, 2002, 240s. ISBN: 978-80-8101-237-2.
19. ROSS, K.A., Woodrow Wilson, World War I. and an American Conception of National Security In: *Diplomatic History*, zväzok 25, Oxford: Oxford University Press, 2002, 900s., ISSN: 1467-7709, DOI: <https://doi.org/10.1111/0145-2096.00247>
20. Sborník zahraniční politiky, roč. 1. (10. 6. 1920) č. 11.
21. SHINOHARA, H., International Law and World War I. In: *Diplomatic History*, zväzok 38, Oxford: Oxford University Press, 2014, 893s., ISSN: 1467-7709, DOI: <https://doi.org/10.1093/dh/dhu025>
22. VHA, Praha, MNO, Prezídium 1919, kr.109, por. č. 104/1.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Lucia Pištejová, PhD.

vedeckovýskumná pracovníčka

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,

Právnická fakulta, Katedra dejín štátu a práva

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 55 2344132

E-mail: lucia.pistejova@upjs.sk

ČO JE *QUEER*/KVÍR TEÓRIA PRÁVA? (2. ČASŤ)

THE QUEER THEORY OF LAW – WHAT DOES IT MEAN? (2ND PART)

*Dominik Šoltys*¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-05>

ABSTRAKT

Predložená štúdia sa zameriava na pojem, znaky, povahu, metódy a metodológiu queer teórie práva v kontexte významu špecifík pojmu queer a vo všeobecnom kontexte queer teórie. V nadväznosti na to popisuje, zdôvodňuje a analyzuje vplyv vyjadrenia prvku fluidnosti a diverzity v právnej vede. Štúdia je rozdelená do dvoch častí. Ústredným momentom predloženej druhej časti je zlučiteľnosť nonnormatívneho pôsobenia queer s právnou schopnosťou standardizovať vzory konania v právnych normách. Za týmto účelom predstavuje súčasné pokusy právnej filozofie konštruovať queer teóriu práva, a to takým spôsobom, ktorý by dokázal zahrnúť diverzitu do právneho myslenia, resp. by dokázal teoreticky reprezentovať queer identitu/identity alebo pozíciu LGBTQIA+ ľudí v oblasti práva a právnej vedy. Záver štúdie je venovaný úvahám a dôvodom, prečo je nevyhnutné v prostredí slovenskej právnej vedy hovoriť o vzniku queer teórie práva.

ABSTRACT

The study aims on the concept, signs, nature, methods, and methodology of queer legal theory in the context of specific features related to the term queer, and in the general context of queer theory. Following this, it describes, justifies, and analyzes the influence of fluidity and diversity in jurisprudence. The study has two parts. The central moment of second part is the influence of queer non-normativity vis-à-vis legal normativity. For this purpose, it presents the current attempts of legal philosophy to construct a queer theory of law, in such a way that it would be able to include diversity in legal thinking or could theoretically represent queer identity/identities or the position of LGBTQIA+ community in the field of law. The conclusion of the study is devoted to considerations and reasons why it is necessary to talk about the emergence of queer legal theory in Slovak jurisprudence.

I. ÚVOD

Konštituovanie *queer* teórie práva predstavuje výzvu pre ňu samotnú, ako aj pre právnu vedu. Tak ako každý nový prístup ku skúmaniu práva, aj ona potrebuje určitý čas na svoje konštruovanie, a teda vlastnú metodickú a metodologickú výstavbu. *Queer* teória práva je v tejto fáze od druhej polovice deväťdesiatych rokov 20. storočia. V tomto období začínajú prenikať prvé myšlienky o nonnormatívnej, fluidnej a diverzitej povahe rodov a sexualít aj do anglo-americkéj právnej vedy.

K prínosu *queer* teórie práva možno pristupovať aj inak, t. j. tematicky. Z tohto uhla pohľadu je *queer* teória práva o vplyve rôznorodosti sexualít a rodových identít na doterajší spôsob uvažovania o práve a vedecký prístup k právu. *Queer* teória práva sa preto snaží ukázať, aký význam má zahrnutie analýz sexuality do právnej vedy. Francisco Valdes ako jeden z jej popredných predstaviteľov, vymedzil účel *queer* teórie práva vytvorením rôznorodých

¹ JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Ústav teórie práva Gustava Radbrucha Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

vedeckých skúmaní, ktoré majú priniesť vedecké závery využiteľné v prospech odstraňovania predsudkov z práva, čím sa zabezpečí efektívnejšia a jasnejšia podoba antidiskriminačnej právnej úpravy.² V druhej časti predloženej štúdie sa budem preto snažiť ukázať, aký je súčasný stav *queer* teórie práva pri konštruovaní metodických a metodologických pozícií, ktoré zodpovedajú nonnormatívnemu, fluidnému a diverzitnému prístupu k sexualite v pomere k nastaveniu právnej vedy. Inými slovami, *queer* teória má byť o zmenenej povahe práva, ktorá zodpovedá skutočným podobám sexualít – tzn. diverzitným podobám prejavovaných a vyskytujúcich sa sexualít. Pretože podstatnú časť *queer* teórie tvorí presvedčenie, že nastavenie aktuálnej právnej vedy tomu nezodpovedá, snaží sa o vytvorenie metodických a metodologických prostriedkov, ktoré umožnia odbúrať dominanciu heteronormativity v práve. Hlavným prostriedkom pre to je prístup, ktorý označujeme ako „kvírovanie práva“ („*queering the law*“).

V druhej časti preto najskôr predstavím orientačné vymedzenia *queer* teórie práva spolu s jej povahou. Okrem toho sa zameriam aj na miesto *queer* teórie práva v prostredí aktuálnej právnej vedy a porovnávam ju s inými radikálnymi či outsiderskými prístupmi skúmania práva. Ďalej sa budem venovať metodickým a metodologickým špecifikám spojených s *queer* teóriou práva tak ako som ich predstavil v závere prvej časti tejto štúdie. Záver venujem predbežným úvahám, prečo považujem za potrebné začať s konštituovaním *queer* teórie práva v prostredí slovenskej právnej vedy.

II. ČO JE QUEER TEÓRIA PRÁVA A AKÁ JE JEJ POVAHA?

Skôr než sa začnem venovať otázkam uvedeným v názve kapitoly, je potrebné ešte spomenúť jeden problém, ktorý sa spája s *queer* teóriou práva. Otázne je, či vôbec niečo také ako *queer* teória práva existuje. Janet Halley a Andrew Parker vyjadrujú skepsu k existencii *queer* teórie v oblasti právnej vedy.³ Janet Halley si kladie otázku, prečo dokážu byť *queer* teórie také úspešné a produktívne v spoločenskovedných odboroch, zatiaľ čo právnické akademické prostredie ich akoby obchádza a vyhýba sa im.⁴ Jedným z možných vysvetlení je podľa nej aj skutočnosť, že v právnických povolaniach a právnom myslení sa v súčasnosti udržuje hyperracionálna dominancia neoliberalného či stredoľavého inštrumentalizmu a neoformalizmu. Halley ďalej pripomína, že okrem spomínaných znakov súčasného právneho myslenia v ňom takisto dominujú historické prístupy k právu, ktorým podľa nej chýba zreteľnejší teoretický základ.

Halley ale nie je jedinou autorkou, ktorá by skepticky alebo len zdržanlivo odkladala možný vznik *queer* teórie práva. Podobne Robert Leckey a Kim Brookes vyslovujú takmer totožné slová, keď tvrdia: „Posledné roky sme svedkami vytrvalej práce na vývoji práva týkajúceho sa občianskych práv a uznania požiadaviek párov rovnakého pohlavia. Všetky tieto práce sa zvyčajne netýkajú *queer* prístupov, ale liberálneho legalizmu, a to vrátane odpovedí súdov využívajúcich nástroje liberálnych práv.“⁵

Postrehy niektorých vybraných autorov, autoriek a autorstva vypovedajú nielen o problematizovaní samotnej existencie *queer* prístupov v oblasti práva, ale takisto upozorňujú na ideologický základ súčasného smerovania právnej vedy a právnej úpravy v oblasti práv párov rovnakého pohlavia. Napríklad, Queer J. Thomas si všíma absenciu *queer* prístupov tak v právnej, ako aj politickej vede. Odôvodňuje to pretrvávajúcou nechotou politických

² Pozri VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society). In: California Law Review. 1995, Vol. 83, Iss. 1, s. 367.

³ Pozri bližšie HALLEY, J. – PARKER, A.: (eds.) After Sex? On Writing since Queer Theory. Durham, NC: Duke University Press, 2011. s. 3.

⁴ Pozri HALLEY, J.: Paranoia, Feminism, Law. In: ANKER, E. S. – MEYLER, B.: (eds.) New Directions in Law and Literature. New York: Oxford University Press, 2017, s. 123.

⁵ LECKEY, R. – BROOKS, K.: (eds.) Queer Theory: Law, Culture, Empire. New York: Routledge, 2010, s. 4.

a právnych systémov vykročiť z rámca stabilného definovania sexuality ako prirodzene danej. To sa následne môže prenášať aj do väčšinového nastavenia dotknutých vedných oblastí.⁶

K zdráhavému rozvoju *queer* teórie práva môže takisto prispievať aj predsudok voči zahrnutiu tém, súvisiacich so sexualitou či rôznymi podobami sexualít, do právneho diskurzu. Všimá si to aj Adam P. Romero, ktorý upozorňuje, že súčasná sexuálna politika vyjadrená v právnych poriadkoch sa stavia podozrievavo voči politickým cieľom *queer* teórie práva.⁷ V tradičnej a modernej právnej vede je centrálnym záujmom vedeckého skúmania práve právo, a tak sexualita musí byť nevyhnutne postavená na okraj. Na prvý pohľad sa môže zdať, že právna veda bola zdanlivo konštruovaná a následne prezentovaná ako asexualitná veda.⁸ Nie je to pravda. Aj právna veda svojím nastavením mohla a môže napomáhať k privilegovaniu heterosexuality.⁹ Dokazuje to Carl Stychin, keď píše o tom, že právo sa dlho podieľalo (napr. potieraním sadom-masochistických sexuálnych praktík a homosexuálnej súložie vykonávanej v súkromí, zamedzovaním gejom a lesbám, aby vstúpili do ozbrojených zborov a síl, alebo prísnu reguláciou pornografie) na „vytváraní konsolidácií a regulácií sexuality, a zvlášť, homo-hetero rozlišovania.“¹⁰ Podľa neho je sexualita sociálny konštrukt, ktorý bol utváraný aj za výrazného prispenia zo strany práva. Napriek tomu, že Carl Stychin nepotvrdzuje skutočnú existenciu *queer* teórie práva, zároveň však vyslovuje akútnu potrebu začiatku jej konštituovania.¹¹

Pri úvahách o možnej neexistencii *queer* teórie práva treba vziať na zreteľ tiež čas začiatku konštituovania a aktuálny stupeň formovania *queer* teórie práva. Bolo by zrejme náročné – alebo dokonca aj hlúpe – žiadať od akejkoľvek teórie práva alebo od akéhokoľvek prístupu v právnom myslení, aby nadobudli presnú podobu v momente svojho vzniku. Podobné je to aj s *queer* teóriou práva, ktorá sa ešte stále formuje a vyvíja.¹² To však neznamená, že by neexistovala; to však neznamená, že by sme nemohli popísať aspoň jej priebežné vývojové znaky a tendencie. V konečných dôsledkoch, súčasná *queer* teória práva je stále

⁶ Pozri bližšie THOMAS, Q. J.: Constructing Queer Theory in Political Science and Public Law: Sexual Citizenship, Outspeech and Queer Narrative. In: *New Political Science*, Vol. 39, No. 4, 2017. s. 568.

⁷ ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) *Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations*. Burlington, USA – Farnham, UK : Ashgate, 2009. s. 190-191.

⁸ Kritika zdanlivej asexualitnosti právnej vedy je doménou *queer* teórie práva. Kritika takejto zdanlivej podoby práva – a tým aj zdanlivej asexuálnej/nerodovej podoby práva – sa však nezačala *queer* teóriou práva. Vo všeobecnosti platí, že tému sexuality a práva otvorili v priebehu druhej polovice 20. storočia v právnej vede radikálne feministky Andrea Dworkin a Catherine A. MacKinnon. Vo svojich myšlienkach, ako aj v aktivizme proti legálnosti pornografie, poukazovali na právom propagovanú perverznu podobu heterosexuality, zakladajúcu sa na dominantnosti muža a submisivity ženy. V právnom feminizme platí, že sa centrálnie orientuje na problém zdanlivej asexualitnosti (bezpohlavnosti) a nerodovej povahy práva – alebo lepšie povedané, zdanlivo rodovo zbaveného charakteru práva. Téma sexuality a práva sa v právnom feminizme prirodzene pridružovala k tejto téme a stala sa jeho súčasťou. Dokazujú to aj neúspešné pokusy Patricie A. Cain o zahrnutie lesbickej (a teda aj lesbicko-sexuálnej) perspektívy do feministickej právnej vedy. So špecifickjším zahrnutím témy sexuality a práva, a najmä s kritikou zdanlivej asexualitnosti práva sa stretávame aj u Ruthann Robson v rámci konštituovania lesbickej teórie práva. Robson začína hovoriť o „propagande nelesbizmu“ („*propaganda of non-lesbianism*“) v práve a prostredníctvom práva, ktorá zapríčiňuje nezahrnutie lesbickej sexuality do práva. Pozri bližšie ROBSON, R.: *Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law*. New York : Firebrand Books, 1992. s. 57. Z úplne inej pozície predstavuje vyrovnanie sa s témou sexuality a práva jurnaturalistická škola myslenia. K tomu bližšie pozri napr. PICKETT, B. L.: Natural Law and the Regulation of Sexuality: A Critique. In: *Richmond Journal of Law and the Public Interest*, Vol. 8, Iss. 1, 2004. s. 39-54. Z pozície juspozitivistickej školy myslenia môže byť ako príklad pokusu o vyrovnanie sa s témou sexuality veľmi dobre známy súbor prednášok Právo, sloboda a morálka (*Law, Liberty, and Morality*) od Herberta L. A. Harta. Pozri HART, H. L. A.: *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava: Kalligram, 2003. 112 s. ISBN 807149-596-4.

⁹ Výskumom anglického práva v obdobiach pred a po Wolfendenovej správe to robí Leslie J. Moran. Pozri MORAN, L. J.: *Homosexual(ity) of Law*. London – New York : Routledge, 1996. 248 s. ISBN 0-415-07953-5.

¹⁰ STYCHIN, C. F.: *Law’s Desire: Sexuality and the Limits of Justice*. New York, NY: Routledge, 1995, s. 7.

¹¹ Pozri bližšie tamže, s. 140.

¹² Napríklad, Adam P. Romero v tejto súvislosti dodáva, že v súčasnosti nevieme povedať, čo projekt *queer* teórie práva predstavuje a nakoľko bude úspešný v dosahovaní patričných vedeckých záverov. Pozri ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories, s. 192.

v kontinuálnom procese svojho vývoja a konštruovania. To znamená, že stále hľadá svoju podobu, resp. snaží sa prejavíť teoretickú povahu všeobecnej *queer* teórie v možnostiach, ktoré poskytuje právna veda. Z týchto dôvodov nemožno konštatovať jej konečnú, hotovú a ucelenú podobu. Koniec-koncov, dosiahnuť takýto stupeň podoby možno nie je ani súčasťou samotného zámeru *queer* teórie práva.

Nie každý z autorov, autoriek a autorstva *queer* teórie práva zostáva pri pesimizme o jej aktuálnej neexistencii. Napriek uvedenej rezervovanosti, ktorá by optimisticky ohlasovala vznik *queer* teórie práva, máme tu aj skupiny iných autorov, autoriek a autorstva, ktorí/-é predstavujú jej predbežný orientačný rámec. Ten predznamenáva, čo *queer* teória práva reprezentuje, prípadne k čomu má smerovať je výstavba v blízkej budúcnosti. Patrí k nim aj Frank Valdes. Ten predstavil osem politicko-právnych požiadaviek, ktoré majú orientačne vplývať na konštituovanie každej teórie práva, ktorá sa označuje prívlastkom *queer*. Medzi nimi uvádza nasledujúce:¹³

- bojovať proti heteropatriarchálnym stereotypom týkajúcich sa sexuality a rodu;
- vytvoriť interdisciplinárne poznávanie práva, ktoré spojí spoločenské vedy s právnou vedou;
- využívať silu príbehov, ktoré predstavujú zložitú a rozmanitú *queer* životnosť;
- podporovať konštruktivistické a anti-esencialistické pozície, ktoré si všímajú ideologické a kultúrne aspekty právneho diskurzu a právnych pravidiel a princípov;
- ukázať, že sexualita je („len“) právnym a sociálnym konštruktom;
- obhajovať erotické túžby a telesné pôžitky ako základnú súčasť našich citových vzťahov;
- spochybňovať umelé rozdelenie medzi verejnou a súkromnou sférou nadvlády, a rovnako aj spochybňovať tvrdenia o sexualite ako o súčasťi privátnej sféry, pretože to vedie k umlčavaniu LGBTQIA+ komunity, prípadne ju robí neviditeľnou a núti ju podriaďovať sa oficiálnej politike;
- podporovať situačnosť, vzťahovú väzbu a intersekcijnú analýzu viacerých úrovní diskriminácie a útlaku.

Politicko-právny charakter týchto požiadaviek nie je pre *queer* teóriu práva problém. Autori, autorky a autorstvo *queer* teórie práva uznávajú, že právne vyjadrenie *queer* sa nevyhnutne musí opierať o kritickú reflexiu sociálne a inštitucionálne situovaných praktík. Takáto kritika nie je len intelektuálnou kritikou, ale takisto kritikou politickou. Kritická analýza práva je súčasťou širšej kritiky prijatej politickej praxe, ktorú pomáhajú utvárať doterajšia právna teória a prax. Kendall Thomas pritom poukazuje na to, že *queer* prístupy skúmania práva odmietajú tradičné odlišenie medzi teóriou a praxou, a to z dôvodu, že poukazujú na uplatňovanie súčasného poznania o práve v právnej praxi.¹⁴ *Queer* prístupy k právu si tým uvedomujú situačnosť, ktorá spočíva vo vplyve politiky a práva (teda poznatkov, ktoré ich tvoria) na sexualitu, pohlavia, rody a identitu.¹⁵

Queer teórie práva nemožno aspoň orientačne vymedziť bez toho, aby sme nevymedzili okruh problémov, ktoré tvoria ich centrum. Kendall Thomas v nadväznosti na uvedené tvrdí, že *queer* prístupy k právu sa zo svojej povahy lokalizujú do tých oblastí práva, ktoré sa týkajú rodových otázok a sexuality. V nadväznosti na to je ich ambíciou – podobne ako ambíciou ostatných kritických analýz práva – radikálne prehodnotiť doterajšiu právnu teóriu a prax.¹⁶ Podľa Thomasa je však nevyhnutné, aby sa *queer* teória prioritne zameriavala na súčasnú teóriu právnej praxe: „[D]efiničným znakom *queer* prístupov k právu je zameranie sa na [praktické]

¹³ VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society, s. 365-372.

¹⁴ THOMAS, K.: Practicing Queer Legal Theory Critically. In: Critical Analysis of Law, 2019, Vol. 6, Iss. 1, 1999. s. 14.

¹⁵ Tamže, s. 9.

¹⁶ Tamže.

vykonávanie právnej teórie, alebo lepšie povedané, zohľadnenie poznania, že vykonávanie právnej teórie je druhom právnej praxe, a nie iba druhoradou teóriou o právnej praxi.¹⁷ Pritom *queer* teória práva je o „aktívnom prístupe k trvalému vedomiu právneho teoretizovania o pohlaví, rode a sexualite“, ktorá nemá mať len akademický charakter, ale má sa zobrať aj praktickou stránkou oblasti práva.¹⁸ V tomto zmysle sa prejavuje politicko-aktivistická stránka *queer* teórie práva. Aj Martha Albertson Fineman pri porovnávaní politického dosahu a inkluzivity *queer* teória práva s právnym feminizmom vychádza z toho, že *queer* teória práva predstavuje politickú aplikáciu teoretického poznania o vplyve fluidnosti sexuality na právnu oblasť.¹⁹

Rámec skúmaní *queer* teórie práva možno vymedziť aj s ohľadom na *queer* identitu/identity, ktorú/ktoré teoreticky a prakticky reprezentuje. *Queer* teória je teda o všetkých osobách, ktorých identita a sexualita sa nachádzajú mimo všeobecne prijatého právneho rámca. V tejto súvislosti hovoria Victoria Ortiz a Jennifer Elrod o *queer* ľuďoch ako o osobách, ktorých sexualita je postavená mimo zákona. Používajú pritom anglický ekvivalent „*sexual outlaws*“. Poukazujú na to, že *queer* teória práva sa tematicky neohraničuje len témou sexuálnej orientácie, ale ide nad rámec implikácií z nej plynúcich.²⁰ Jednoducho, otázky sexuálnej orientácie sa nerámcujú len sexualitou samotnou, ale majú omnoho viac konotácií a dopadov. *Queer* teórie práva sa snažia týmto spôsobom kritickou analýzou práva poukázať na okruhy problémov, ktoré doteraz nerozvinuli ostatné radikálne či outsiderské prístupy k právu.

Podobne Valdes apeluje na to, že *queer* teórie práva – rovnako ako *queer* teórie vo všeobecnosti – zďaleka prekračujú rámec sexuálnej orientácie. Podľa neho je najlepším dôkazom tohto trendu zahrnutie otázok pohlavia a rodu do ich rámca: „Samozrejme, sexuálne menšiny (a ženy) sú primárne určenými cieľmi konfliktnej heteropatriarchálnej ideológie, pretože sme boli skonštruovaní ako rodovo 'iní'. Avšak, ako už bolo uvedené, potreba zjednocovania reguluje a zasahuje každého“, dodáva v tejto súvislosti Valdes.²¹

U Valdesa sa stretávame aj s vymedzením *queer* prístupov k právu, ktoré ich vykresľujú ako ideologickú protiváhu väčšinového kultúrneho pozadia spoločnosti. Podľa neho je teda hlavným ideologickým cieľom *queer* teórie práva spoluutvárať právnu kultúru, ktorá prispeje k obmedzeniu a následnému reformovaniu dominantnosti eurocentrického heteropatriarchátu.²² Takáto pozícia privádza Valdesa k tomu, že *queer* teoretické prístupy pre oblasť práva sú vo vzájomnej súvislosti s ostatnými radikálnymi alebo outsiderskými teóriami práva.²³ V tom sa odzrkadľuje intersekcionalita ako aj anti-subordinačný charakter a podiel každej *queer* teórie práva.²⁴ Valdes preto poukazuje na skutočnosť, že k používaniu pojmu *queer* by sa nemalo pristupovať ako k samozrejmosti, ktorá slúži na pozitívne vymedzenie okruhu osôb, do ktorého patria lesby, geovia, prípadne ďalšie osoby nachádzajúce sa v zaužívanej kategórii sexuálnej menšiny. Namiesto toho sa má tento pojem používať na určenie Inakosti (*Otherness*), t. j. tento pojem je tu pre každého kto je Iný (*Other*). Slovom,

¹⁷ Tamže.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ POZRI FINEMAN, M. A.: Introduction: Feminist and Queer Legal Theory [online]. Public Law & Legal Theory Research Paper Series Research Paper No. 09-76, 2009, s. 6 [cit. 2022-12-01]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1516647/.

²⁰ ELROD, J. – ORTIZ, V.: Construction Project: Color Me Queer + Color Me Family = Camilo's Story. In: HARRIS, A. P. – MCCRYSTAL CULP, J. – VALDES, F.: (eds.) Crossroads, Directions, and A New Critical Race Theory. Philadelphia : Temple University Press, 2002. s. 267.

²¹ VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 356.

²² Pozri bližšie tamže, s. 356 a 362-364.

²³ Pozri bližšie s. 362 a 377.

²⁴ Pozri viac VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations. Burlington, USA – Farnham, UK: Ashgate, 2009. s. 93 a nasl.

pod pojmom *queer* možno podľa Francisca Valdesa rozumieť všetkých outsiderov, prejavujúcich sa svojou inakosťou.²⁵

Brenda Cossman v súvislosti s nejasnosťami okolo vlastnej podoby *queer* teórie práva zasa pripúšťa, že tak ako neexistuje v súčasnosti čistá a jednotná všeobecná podoba *queer* teórie, neexistuje ani čistá a jednotná podoba *queer* teórie práva. Zároveň však každý z *queer* prístupov k právu chápe ako silne antiidentitný prístup ku skúmaniu sexuality a túžby. Takýto teoretický pohľad pristupuje k normatívnym a nenormatívnym sexualitám ako sociálne konštruovaným a fluidným, a teda premenlivým, resp. utvárateľným. Opodstatnením miesta *queer* teórie práva v právnej vede je opodstatnením neustáleho formovania. Preto aj „*queer* teória práva nemusí byť o ničom právne určitom.“²⁶ Práve naopak, *queer* teória práva odmieta rigidnú teóriu práva „o niečom“. Právne myslenie sa tak stáva otvorené neznámym veciam. Popritom sa *queer* teória práva snaží odhaliť spôsoby, ktorými heteronormativita prenikla do práva, a tiež akým spôsobom vytvára a ovplyvňuje právne subjekty.²⁷ V tomto duchu môže každý *queer* prístup k právu znamenať množstvo vecí, ktoré sa nemusia viazať iba na sexualitu a rod. Spájať ich bude spoločné, i keď rôznorodé právne vyjadrenie tzv. „*queer* senzibilití“ („*queer sensibilities*“).²⁸

Uvedené orientačné vymedzenia *queer* teórie práva naznačovali všeobecné okruhy jej tematického zamerania, otázku *queer* identity/identít ako zdroja *queer* uvažovania o práve, ako aj jej ideologicko-kritické nastavenie. Možno sa však takisto stretnúť aj s ďalším prístupom pri vymedzení *queer* teórie práva. Napríklad, Daniel J. García López opiera orientačné vymedzenie *queer* teórie o jej antinormatívny potenciál. Podľa neho platí, že jej hlavným zámerom je spochybníť právnu normu, ktorá stojí v centre uvažovania o práve.²⁹ *Queer* teória práva predstavuje koniec doterajšieho uvažovania o práve, zakladajúceho sa na inherentnom prvku stability noriem. *Queer* skúmanie práva umožňuje poznať normy a ich hodnotový obsah ako niečo, čo je vždy relatívne, a nie ako niečo, čo by malo byť považované za prirodzene dané.³⁰ Lópezov dôraz na fluidnosť *queer* v kontrapozícii ku klasickému predpokladu stability noriem môže pôsobiť z pohľadu modernej právnej vedy máťuco. Slovom, zámer *queer* teórie je v právnej vede nerealizovateľný, pretože predstavuje hrozbu pre fungovanie práva vôbec. Romero si takisto všíma tento problém, keď hovorí: „Koncept *queer* teórie práva je paradoxom, ktorý vyplýva zo vzťahu medzi ‚queer‘ a ‚právnym‘. *Queer* je relatívnym pojmom – jednou jeho stránkou je vzťah k niečomu inému, obvykle k niečomu dominantnému. Vo svojej súčasnej chápanej podobe má ‚queer‘ tendenciu spájať sa s hrdým odporom (a narúšaním) sexuálnych, rodových, intímnych a im príbuzných noriem. [...] Zatiaľ čo právo a právny štát, obzvlášť ako formálne záležitosti, vyjadrujú dominantné spoločenské hodnoty, dokonca aj keď občas nedbalo a nekonzistentne. Právo sa snaží aproximovať, implementovať a posilňovať dominantné spoločenské normy, pravidlá, ideológie a aspirácie. Ako by ‚právo‘ mohol byť ‚queer‘, je teda záhadou.“³¹ Tento Romerov postreh nás vracia k nevyhnutnosti zahrnutia permanentnej opozičnosti vlastnej *queer* teórii aj do *queer* prístupov skúmania práva.

Zhrnutím tak možno dodať, že pod súhrnným označením *queer* teórie práva sa skrývajú rôznorodé kritické teoretické prístupy skúmania práva, ktorých spája zahrnutie témy sexuality do oblasti práva a teoretický prístup k sexualite ako fluidnej kategórii. K ústrednej téme

²⁵ Pozri VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 347.

²⁶ COSSMAN, B.: Queering Queer Legal Studies: An Unreconstructed Ode to Eve Sedgwick (and Others). In: Critical Analysis of Law, Vol. 6, No. 1, 2019. s. 37.

²⁷ Tamže, s. 38.

²⁸ Tamže, s. 37.

²⁹ Pozri bližšie GARCÍA LÓPEZ, D. J.: ¿Teoría jurídica queer? Materiales para una lectura queer del derecho. In: Anuario de Filosofía del Derecho, Vol. 32, 2016. s. 325.

³⁰ Tamže, s. 346.

³¹ ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories, s. 191.

sexuality sa takisto pridávajú kontexty okolo otázok identity, rodu či prístupu k fyziologicko-sexuálnym znakom tela. Navyše, spoločným účelom *queer* prístupov k právu je pôsobiť nielen teoreticky, ale súčasne aj politicky smerom k pluralistickému chápaniu sexuálnych minorít a rodových identít.³² Efektom *queer* teórií práva je oslobodenie práva a oslobodenie sa prostredníctvom práva spod hierarchie predom daných sexualít a rodov. Týmto zámerom sa *queer* teória snaží o inkluzivitu a tým aj o dosahovanie diverzity. Tento oslobodzujúci efekt vychádza z rozhodnutia po zahrnutí telesnosti do právnej vedy. Takéto orientačné vymedzenie *queer* teórie práva predpokladá jej chápanie v užšom zmysle.

Otázne je, či práve takéto vymedzenie *queer* teórie práva ju nevzdľahuje od pôvodného účelu *queer* teórie práva ako vedy „o ničom určitom“. Dôvodom je najmä rámcovanie *queer* teórie práva kontextami súvisiacimi so sexualitou, rodom a prístupmi k fyziologicko-sexuálnym znakom. *Queer* teória by v tomto prípade zostávala iba partikulárnou časťou právnej vedy, ktorá sa obmedzuje na presne vyhradené okruhy. Kvírovať právo by nebolo možné v jeho celku, ale len obmedzene – najmä v kontextoch sexuality, rodu, pohlavia a identity.

Do úvahy preto prichádza orientačné vymedzenie *queer* teórie práva v širšom slova zmysle. V nadväznosti na to Romero upozorňuje na limity takéhoto partikulárne určeného, t. j. užšieho chápania *queer* teórie práva. Kriticky ho spája s Valdesovými myšlienkami. Odmietá ho a namiesto toho zdôrazňuje, že *queer* teória práva sa zakladá na metóde umiestnenej pozíčne *vis-à-vis* normativite. Ako sám dodáva: „Metóda *queer* právnej teórie teda zahŕňa opozičné alebo nenormatívne skúmanie práva a právnych záležitostí.“³³

Za doplnenie takisto stojí skutočnosť, že koniec-koncov prostredníctvom *queer* teórie nemusia byť témy sexuality, rodu, pohlavia a identity také samozrejmé ako sa môže na prvý pohľad zdať. Halley svojim chápaním *queer* projektu (*queer project*) apeluje na to, že ide o „taký [projekt], ktorý zdôrazňuje fiktívny status pohlavia, rodu, a sexuálnej identity, a tým skôr potvrdzuje, než by sa desil, ‚temnej stránky‘ sexuality atď.“³⁴ V tomto ohľade treba mať pri snahách o orientačné vymedzenia *queer* teórie práva na pamäti aj rolu skepticizmu a relativizmu, z ktorých povstáva všetko to, čo sa má označovať pojmom *queer*. Potom tu platí, že naďalej môžeme poznať a „len“ orientačne vymedzovať okruhy *queer* teórie práva. A teda, aj naďalej zachovať možnú povahu *queer* prístupov k právu ako fluidnú podobu aktuálnych reprezentácií vedy, ktorá v skutočnosti nie je „o ničom právne určitom“.

III. KAM MOŽNO ZARADIŤ *QUEER* TEÓRIU/TEÓRIE PRÁVA V PRÁVNEJ VEDE?

Queer teória práva nebola od svojho vzniku súčasťou mainstreamového prúdu právnej filozofie, ktorej vývoj a podobu poznamenali: dominancia liberálnej (aj hodnotovej) ideológie; exkluzívny liberálny diskurz s dôrazom na objektivitu, systematizáciu myslenia s logickou nadväznosťou prvkov a racionálnou argumentáciou, opierajúce sa o ustálené pojmoslovie; a taktiež modernistické myslenie s nárokom na objektívnu platnosť a aplikačnú univerzálnosť. *Queer* teórie práva nadväzujú v právnej vede na myšlienkový odkaz kritických právnych štúdií a ďalšieho postmoderného smerovania právnej vedy. V tomto ohľade je ich charakter, miesto a vývoj v právnej vede veľmi podobné právnemu feminizmu, lesbickej teórii práva, kritickej rasovej teórii a/alebo *LatCrit* teóriám práva. Z tohto dôvodu možno *queer* prístupy k právu vnímať ako súčasť množiny tzv. radikálnych teórií práva (*radical jurisprudence*) alebo tiež ako súčasť množiny outsiderskej právnej vedy (*outsider jurisprudence*).³⁵

³² VALDES, F.: *Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis*, s. 94.

³³ Pozri ROMERO, A. P.: *Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories*, s. 193.

³⁴ HALLEY, J.: *Sexuality Harassment*. In: BROWN, W. – HALLEY, J.: (eds.) *Left Legalism/Left Critique*. Durham – London: Duke University Press, 2002. s. 82.

³⁵ *Queer* teórie práva dáva do súvislosti s radikálnymi a outsiderskými prístupmi v právnej vede Francisco Valdes. S odkazom radikálnych a outsiderských prístupov k právu spája *queer* teóriu práva aj Kendall Thomas. Porovnaj VALDES, F.:

S radikálnou teóriou práva ich spojuje snaha o reštrukturalizáciu doterajšej dominantnej podoby spoločnosti a politik, ktoré ju utvárajú. Prijímajú tézu radikálnych teórií o determinácii práva politikou, ktorej pôvod sa v súčasnom právnom myslení odvodzuje od kritických právnych štúdií.³⁶ Tak ako všetky vyššie uvedené prístupy k právu, aj *queer* teórie práva rozvíjajú prvky, ktorými obohatili právnu vedu radikálne teórie práva. Medzi tieto prvky patria: prvok integrálneho začlenenia kritiky práva do právnej vedy, prvok dôrazu na nezhodu ako inherentného faktora právnej vedy a prvok perpetuálneho spochybňovania všeobecne prijatého vedeckého poznania o práve.³⁷

Queer teórie práva spája s outsiderskou právnu vedou najmä: na jednej strane, jej počiatočné okrajové postavenie voči mainstreamovej podobe právnej vedy, poznačenej dlhodobou dominanciou liberálneho legalizmu; a na strane druhej, metodická a metodologická podobnosť s inými outsiderskými prístupmi. Súčasná fragmentovaná podoba právnej vedy však už prijala do svojho rámca právny feminizmus, lesbickú teóriu práva, kritickú rasovú teóriu a *LatCrit* teórie práva. Všeobecne uznala všetky prístupy ako metodicky a metodologicky opodstatnené vedecké prístupy k právu. Vedecké práce autoriek a autorov z radov právneho feminizmu, lesbickej teórie práva, kritickej rasovej teórie a *LatCrit* teórie práva zažívajú nebyvalú vlnu záujmu, a ich myšlienky a závery sú citované či diskutované. Podobný záujem vyvolali aj *queer* teórie práva. Tento trend nie je prekvapivým a akoby reagoval na vývoj kultúrneho vedomia spoločnosti. To znamená, že témy boja proti následkom patriarchy, heterosexizmu, rasizmu, etnocentrizmu či heteronormativity – ako aj potreba sa s nimi náležite systémovo vyrovnáť – sa už dnes stali bytostnou súčasťou väčšinového nastavenia spoločnosti. Podobne ako u iných outsiderských prístupov, aj pri *queer* teóriách práva sa objavuje oprávnená námietka, podľa ktorej už nie je dôvod pokračovať v takomto označení, pretože pôsobí neaktuálne a máťuco.

Avšak jeden dôvod pokračovať v používaní by tu stále bol... Všetky outsiderské prístupy skúmania práva začínali ako vedecká reflexia pozície diskriminovaných, marginalizovaných, ignorovaných a utláčaných pre oblasť práva. To znamená, že outsiderské prístupy skúmania práva vytvárajú špecifickú podobu právnej vedy, ktorú tvoria skúsenosti obetí triedneho, rasového, rodového, sexuálneho alebo iného útlaku. Tie vyplývajú z ich konfrontácie s právnym poriadkom v inak demokratických a právnych štátoch. Outsiderská právna veda tým predstavuje metodické a metodologické konštruovanie „príbehov zdola“.³⁸ *Queer* teórie do tohto rámca zapadajú, pretože svoju pozornosť sústreďujú na diskrimináciu, marginalizáciu, ignoranciu a útlak neheterosexuálnych a rodovo nebinárnych identít v práve a prostredníctvom práva. V tomto duchu sú *queer* právne teórie spolu s ostatnými outsiderskými prístupmi volaním po formovaní antisubordinačnej teórii práva, ktorej cieľom je odstrániť pretrvávajúci

Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 362 a 377; VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis, s. 93 a nasl. a takisto THOMAS, K.: Practicing Queer Legal Theory Critically, s. 22.

³⁶ Pozri bližšie ŠOLTYS, D.: Súčasná podoba právnej filozofie. Súčasná podoba právnej filozofie: postmoderna, právo a literatúra, právo a ekonómia, kritika liberálneho legalizmu, patriarchy, rasizmu a heterosexizmu v práve. Vysokoškolská učebnica. Praha: Leges, 2022. s. 139-140.

³⁷ Edward L. Rubin tvrdí, že do momentu sformovania radikálnych teórií práva panovala naprieč právnu vedou všeobecná zhoda v zásadných kritériách právnej vedy. Medzi tieto kritériá patrili najmä jasnosť, presvedčivosť, význam a použiteľnosť. Príchodom radikálnych prístupov skúmania práva sa objavil zostrený dôraz na kritiku, ktorá do vtedajšej diskusie právnej vedy priniesla význam nezhody a účelové spochybňovanie všeobecne prijímaného vedeckého poznania o práve. Pozri RUBIN, E. L.: On Beyond Truth: A Theory for Evaluating Legal Scholarship. In: California Law Review, Vol. 80, No. 4, 1992. s. 962, 946 a takisto COOMBS, M.: Outsider Scholarship: The Law Review Stories. In: University of Colorado Law Review, Vol. 63, No. 3, 1992. s. 703 a nasl.

³⁸ Pozri bližšie MATSUDA, M. J.: Public Response to Racist Speech: Considering the Victim’s Story. In: Michigan Law Review, Vol. 87, No. 8, 1989. s. 2323.

útlak voči určeným minoritám v práve, ako aj prostredníctvom práva.³⁹ Napríklad, Valdes pritom zdôrazňuje pôvodné opodstatnenie vzniku a vlastného zamerania *queer* teórie práva, ktorým je „zabrániť opakovanému utláčateľským aspektom minulosti a prítomnosti, ktoré sa snažia [každý *queer* prístup k právu] diskreditovať a vytlačiť svojou kritikou.“⁴⁰ Účelom *queer* teórie práva je tak prispievať v právnej vede k zvyšovaniu inkluzivity a rovnostárstva.

Avšak možno pokojne zhrnúť dodať, že *queer* teórie práva ako outsiderský prístup ku skúmaniu práva je ukážkou progresívneho a kritického právneho myslenia.⁴¹ Aj preto je v súčasnosti najvhodnejšie zaradiť *queer* teórie práva medzi *OutCrit* prístupy k právu, t. j. prístupy, ktoré vznikli a formujú sa okolo kritiky voči súčasne dominantnému konceptu práva. Navyše, *OutCrit* prístupy k právu vyjadrujú uvedomelú snahu po koalíčnom spojení feministických, rasových, etnických (najmä latinských, ale aj tých ostatných), sexuálnych a *queer* prístupov k právu za účelom zosúladenia vzájomných právnych stratégií a proaktívneho prepojenia právnych analýz pri dosahovaní sociálnej spravodlivosti v prekrývajúcich sa oblastiach.⁴²

Rovnako ako ostatné outsiderské prístupy aj *queer* teórie práva sa opierajú o konkrétny koncept identity. Samozrejme, jednotlivé outsiderské prístupy vychádzajú z odlišných podôb identity – a to aj napriek tomu, že ich spoločne akceptovaná požiadavka intersekcionality privádza⁴³ k vzájomným presahom medzi reprezentovanými konceptami identít. Potiaľto sú *queer* teórie práva veľmi podobné zvyšku outsiderských prístupov. Lenže rozdiel spočíva v teoretickom nastavení identity, ktoré reprezentujú *queer* teórie práva. Niekedy sa o *queer* vedeckých prístupoch tvrdí, že sú antiidentitnými prístupmi.⁴⁴ Je to sčasti pravda, ale neplatí to absolútne tak, aby *queer* teórie odmietali koncept identity v jeho celku. *Queer* teórie nepopierajú koncept identity. Len ho inak nastavujú než zvyšok outsiderských prístupov k právu, tzn. odmietajú chápanie identít ako výhradne stabilných. Namiesto toho, *queer* teórie práva uvažujú o identite ako o nestálej, a preto permanentne premenlivej kategórii.⁴⁵

IV. METÓDY *QUEER* TEÓRIE/TEÓRIÍ PRÁVA, ALEBO ČO JE *QUEER* ČÍTANIE PRÁVA A PREČO JE DÔLEŽITÉ?

Účelom metód *queer* teórie práva je kvírovať právo. Takéto stanovenie a uplatnenie účelu *queer* metód sa v právnej vede zakladá na predpoklade adekvátnej ochrany diverzity (napr. sexuálnych a milostných) spoločenských vzťahov. Týmto spôsobom smerujú k odstráneniu podoby práva a uplatňovaniu právneho myslenia, ktoré sa zakladajú na ontologicky nesprávnych a škodlivých predpokladoch, akými sú napr. postoje o stabilnej povahe sexuality, faktory podmieňujúce binárne vymedzovanie rodov, alebo názory, že oblasť sexuálnych vzťahov je výhradnou súčasťou súkromného života jednotlivcov.⁴⁶

³⁹ VALDES, F.: Queer Margins, Queer Ethics: A Call to Account for Race and Ethnicity in the Law, Theory, and Politics of “Sexual Orientation”. In: Hastings Law Journal, Vol. 48, Iss. 6, 1997. s. 1312.

⁴⁰ VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society), s. 349.

⁴¹ Pozri VALDES, F.: Queer Margins, Queer Ethics: A Call to Account for Race and Ethnicity in the Law, Theory, and Politics of “Sexual Orientation”, s. 1298, 1312, 1318 atď.

⁴² Pozri bližšie VALDES, F.: Outsider Scholars, Legal Theory & Outcrit Perspective: Postsubordination Vision as Jurisprudential Method. In: The DePaul Law Review: Symposium - Bridging Divides: A Challenge to Unify Anti-Subordination Theories, Vol. 49, Iss. 3, 2000. s. 833.

⁴³ K možnostiam intersekcionality v *queer* teórii pozri napr. DUONG, K. What Does Queer Theory Teach Us about Intersectionality? In Politics & Gender, Vol. 8, Iss. 3, 2012. s. 370-386.

⁴⁴ GAUNTLETT, D.: Media, Gender and Identity: An Introduction. 2nd edition. London, UK – New York, USA: Routledge, 2008. s. 147.

⁴⁵ KEPROS, L. R.: Queer Theory: Weed or Seed in the Garden of Legal Theory? In Law & Sexuality, Vol. 9, 1999-2000. s. 302.

⁴⁶ GERBER, P.: (ed.) Worldwide Perspectives on Lesbians, Gays, and Bisexuals: 3 Volumes. ABC-CLIO, 2021. s. 79 (3th Vol.).

Metódy *queer* teórie práva možno všeobecne charakterizovať aj širšie. V tomto zmysle predstavuje uplatnenie *queer* teórie práva metodický a metodologický únik – prejavovaný ako kritika a následné odmietnutie – zo súčasného metodického a metodologického rámca tradičnej právnej vedy. *Queer* metódy a metodológia skúmania práva sú tak podnetom pre rozvoj a uplatnenie novej epistemológie v právnej vede.⁴⁷

Z uvedeného plynie, že *queer* teória práva vytvára a uplatňuje metodické a metodologické nástroje za účelom (kritickej) analýzy práva. V tomto zmysle môžu byť predmetmi jej kritiky zákonné úpravy daného štátu, právnoaplikačná prax vnútroštátnych súdov, medzinárodné právo⁴⁸, ako aj stav a úroveň doterajších poznatkov právnej vedy. Všetky takéto metodické a metodologické nástroje *queer* prístupov k právu sú konkrétnymi prejavmi a výsledkami uplatnenia procesu *queer* uvažovania (*queer thinking*, event. *thinking queer*) o práve. Vo všeobecnosti predstavuje *queer* uvažovanie myšlienkový proces, ktorý sa snaží analyzovať skutočnosti so zreteľom na význam rodových a sexuálnych identít, ktoré kladú dôraz na diverzitu.⁴⁹ Ak to vzťahujeme na oblasť práva, potom platí, že *queer* uvažovanie o práve bude kritickou analýzou právneho materiálu a právneho poznania cez prizmu fluidnosti rodových a sexuálnych identít, resp. cez prizmu diverzity vo všeobecnosti.

Tieto nástroje môžu mať rôzne pomenovanie. Už predtým som spomenul Brendu Cossman, ktorá tvrdí, že spoločným metodickým menovateľom každého *queer* skúmania práva budú rôznorodé vyjadrenia tzv. „*queer* senzibilit“⁵⁰, alebo s dôrazom na právo hovorí aj o „*queer* právnych senzibilitách“ („*queer legal sensibilities*“).⁵⁰ Okrem toho hovorí aj o metodickej realizácii *queer* prístupov k právu prostredníctvom „*queer* právneho komentáru“ („*queer legal comentary*“).⁵¹ Bez ohľadu na možný rozdiel medzi nimi, je ich spoločným menovateľom snaha „identifikovať a narušiť príbehy, diskurzy, inštitúcie a identity štruktúrované okolo sexu, sexuality a túžby [...] [, čím] dokážu preskúmať vplyv, čas, miesto za hranicami vlastného predmetu sexu a sexuality“.⁵² Spoločne dospievajú ku kvírovateľnosti práva novými, kritickými a narušujúcimi alebo popudlivými spôsobmi. Slovom, dokazujú, že *queer* teórie sú uplatniteľné pre oblasť práva a vedú k im vlastným a patričným zisteniam. Právo sa tak stáva predmetom *queer* teórie práva, ktorej metódy a metodológia skutočne fungujú. Prečo fungujú? Pretože dokážu priniesť konkrétne zistenia o styku *queer* identity/identít s právom. Ich závery sú, vlastne, autentickými a nesprostredkovanými závermi v podobe *queer* právnej skúsenosti.

V poslednom čase sa v *queer* teóriách práva objavuje aj metóda *queer* čítania práva (*queer reading of law*). Pre *queer* čítanie práva platí – v rovnakej miere ako aj pre ostatné *queer* metódy –, že nemá, resp. a ani nemá mať presne určené pravidlá. Pritom ho možno orientačne vymedziť tým, že svedčí o existencii, perspektíve a životných skúsenostiach členov LGBTQIA+ komunity s právom. Pre *queer* čítanie práva tak platí, že ide o kritické uvažovanie o práve prostredníctvom skúsenosti *queer* ľudí – lesbičiek, gejov, bisexuálov, transrodových, intersexuálnych a ďalších ľudí, ktorých rodová identita nie je normovateľná a sexuálna preferencia sa nachádza mimo heterosexuálneho normatívneho rámca. Prostredníctvom neho vyjadruje, ako poznáva právo jednotliviec sám/sama/samo alebo v súvislosti so zvyškom LGBTQIA+ komunity. Môže byť premostením medzi identitou, ktorá

⁴⁷ Pozri RAMOS, M. M.: Feminist and Queer Legal Theories: Gender and Sexuality as Useful Categories for the Critique of Law. In: Rev. Direito e Práx, Rio de Janeiro, Vol.12. No. 3, 2021. s. 1693.

⁴⁸ Pozri bližšie napr. OTTO, D.: “Taking a Break” from “Normal”: Thinking Queer in the Context of International Law. In: Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law), Vol. 101, 2007. s. 119-122.

⁴⁹ Pozri NELSON, C. D.: Queer Thinking about Language Learning: Current Research and Future Directions [online]. In: HALL, K. – BARRETT, R.: (eds.) The Oxford Handbook of Language and sexuality, 2020 [cit. 2021-10-21]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.34/>.

⁵⁰ COSSMAN, B.: Queering Queer Legal Studies: An Unreconstructed Ode to Eve Sedgwick (and Others), s. 37 a nasl.

⁵¹ Tamže, s. 33.

⁵² Tamže, s. 37.

sa chce prejaviť vo vzťahu k právnemu prostrediu, alebo aj premostením medzi identitou, komunitou a spoločensky aktuálnou podobou platného práva.

Paradoxom a zároveň samozrejým predpokladom každého prejavu *queer* čítania práva je nonnormatívny prístup k normativite ukotvenej v konkrétnej právnej úprave, dotknutom právnom poriadku či doterajšej metóde a metodológii právnej vedy. Nonnormativitu *queer* čítania práva odôvodňuje skutočnosť, že v jej prípade ide o dekonštruktivistické čítanie textov právnych predpisov, súdnych rozhodnutí a doteraz platných teoretických poznatkov a záverov právnej vedy. *Queer* čítanie práva je umožňované, a teda sprevádzané procesom *queer* uvažovania (*queer thinking*, event. *thinking queer*) o práve. *Queer* čítanie práva sa preto odohráva na pozadí vedomia diverzity a fluidnosti.

Je pozíciou z okraja, tzn. je pohľadom toho, kto sa sám/sama/samo, prípadne spoločne s ostatnými nachádza mimo práva a predsa na neho právo pôsobí. Je tým, čo sa označuje ako „pohľad z okraja“ („*views from margin*“). Ide o tak pohľad z okraja, ktorý stojí na uvedomení si márnej neexistencii vlastného právneho sebavyjadrenia, a to napriek tomu, že právo pôsobí na život a osud poznávajúceho subjektu. *Queer* čítanie práva sa tým stáva nevyhnutným predpokladom utvárania právneho vedomia príslušníkov LGBTQIA+ komunity ako individuálneho a skupinového právneho vedomia.⁵³ Jeho počiatkom sú tak kritické úvahy o aktuálnych podobách práva, politiky a spoločnosti, zatiaľ čo cieľom je priniesť výpovede o nevyhnutnosti transformácie spoločenského vedomia, ktorého súčasťou je aj právne vedomie. Slovom, zámerom *queer* čítania práva je „kvírovať právo“ („*queering the law*“), a to takým spôsobom, aby bola zrejmá všade sa vyskytujúca diverzita, t.j. aby sa okraj priblížil centru, resp. aby sa stal jeho inherentnou súčasťou.

V. ZÁVER

Zhrnutím možno dodať, že hlavný význam *queer* teórie práva spočíva v pluralitnom prístupe k sexuálnym menšinám a v spôsobe ich života. Praktickým opodstatnením *queer* teórie práva je objavovanie oslobodzovacieho potenciálu, ktorý zamedzuje asimilačným a diskriminačným tendenciám v práve a prostredníctvom práva.⁵⁴ *Queer* teória práva je o problematizovaní sexuality a rodovej identity v práve a prostredníctvom práva, ktoré nám vyjavuje diverzitu a fluidnosť.

Hoci zahraničná *queer* teória práva je stále v procese svojho konštituovania, nemusí to byť nevyhnutne prekážkou pre to, aby sme sa nemohli zamýšľať nad jej vznikom a smerovaním aj v prostredí slovenskej právnej vedy. Možno ísť však aj ďalej a pýtať sa: Prečo má byť *queer* teória práva súčasťou slovenskej právnej vedy? Svoju odpoveď by som rád štruktúrne usporiadal do niekoľkých bodov, ktoré by som predstavil nasledovne:

- ***Queer teória práva bude znamenať obohatenie slovenskej právnej vedy.*** Vzaté do dôsledkov, bude *queer* teória práva predstavovať metodické, metodologické, hodnotové, ideové a kultúrne obohatenie slovenskej právnej vedy. Slovenský variant *queer* teórie práva tak bude dopĺňať právnu vedu o čiastkovú a špecifickú perspektívu *queer* ľudí. Doterajší právny diskurz sa tým obohatí o diskurz, ktorý zodpovedá autentickej *queer* (existenciálnej a teoretickej) skúsenosti.
- ***Queer teória práva poskytne možnosti reprezentácie právnym vedcom/právnym vedkyniam/právnemu vedectvu, ktorí/ktoré sa s ňou chcú identifikovať, a teda podieľať na jej rozvoji.*** Spoločne tak budú s ostatnými právnymi vedcami/vedkyňami a právnym vedectvom rozvíjať slovenskú právnu vedu, čím sa posilní pluralita v jej vnútri. *Queer* teória práva vytvorí prostredie vo svojom vnútri, ale aj mimo neho pre diskusie a schopnosť

⁵³ Pozri HULL, K. E.: Legal Consciousness in Marginalized Groups: The Case of LGBT People. In: Law & Social Inquiry, Vol. 41, Iss. 3, 551-572.

⁵⁴ VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory as Praxis, s. 94.

prinášať lepšie poznatky tak, aby sa nikto necítil ako umlčovaný/-á/-é alebo ignorovaný/-á/-é. Predstaví poznanie o práve, ktoré umožní vidieť a pochopiť ako právo ovplyvňuje životy LGBTQIA+ ľudí, t. j. aké sú ich skúsenosti s právom a aké sú možnosti práva podporiť, aby mohli viesť dôstojný život v patričných inštitucionálnych rámcoch spoločnosti.

- **Queer teória práva znamená individuálnu realizáciu vedeckého potenciálu konkrétnych členov/členiek a konkrétneho členstva vedeckej obce.** Pôjde o vedcov/vedkyne/vedectvo, ktorí/ktoré sa pozerajú na jednotlivé problémy inkluzívnu prizmu zahrnutia diverzity do rámca súčasného nastavenia právnej vedy. V nadväznosti na to platí, že zahrnutie kvírstva bude limitom moci normativity v prospech diverzity. Kvírstvo ako stav mysle sa tým stane vyvažujúcim princípom s cieľom žiadúceho pôsobenia normativity. Týmto spôsobom posilní právo a právne myslenie svoje možnosti smerom k väčšej legitimitate.
- **Queer teória práva dokáže priniesť konkrétne výsledky.** Legislatíva a právnoaplikačná prax štátnych orgánov môže byť podrobovaná kritickým *queer* úvahám o práve a môže byť vystavená *queer* čítaniu. Tým nám umožní všetkým lepšie poznať, aký dopad má právny poriadok Slovenskej republiky na LGBTQIA+ komunitu. Kritické úvahy budú v tomto smere vyvažované všeobecne prístupným a zdôvodneným poznaním konkrétnych návrhov na transformáciu práva. *Queer* teória práva okrem iného, pomôže rozvoju inkluzívneho a citlivého jazyka, čím umožní vytvárať novú, lepšiu podobu právneho jazyka. Inkluzívny a citlivý jazyk je dôležitým podnetom (z radu ostatných faktorov), ktorý podnieti rozvoj inkluzívneho (tolerantného) charakteru právnej vedy. Tým, že sa *queer* teória (práva) podujíma na reflektovaní doteraz nepoznanej epistemologickej skúsenosti, nás privádza pred postmoderné poznanie, že jazyk nie je len pasívnym faktorom, ktorý odráža skutočnosť, ale navyše, že samotný jazyk sa výrazným spôsobom aktívne podieľa na utváraní skutočností.

Predovšetkým a najmä, by som k týmto bodom chcel doplniť, že *queer* teória práva – tak ako všetko ostatné, čo je *queer* – nepredstavuje žiadnu hrozbu pre nikoho a pre nič. Nenaruša právny diskurz, ale robí ho ohľaduplnejším k životom marginalizovaných menšín. Nedestabilizuje právny poriadok, len upozorňuje na nebezpečenstvá totalitnej normalizácie. Teda *queer* teória práva je výrazom odhodlania pre vytváranie otvorenejšieho, tolerantnejšieho a bezpečnejšieho prostredia. Slovom, *queer* teória práva dokáže prispieť k utváraniu lepšej podoby práva.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Queer, queer teória práva, kvírovanie práva, diverzita, LGBTQIA+

KEY WORDS

Queer, queer legal theory, queering the law, diversity, LGBTQIA+

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ATKINS, D.: (eds.) Looking Queer: Body Image and Identity in Lesbian, Bisexual, Gay, and Transgender Communities. London – New York: The Haworth Press, 1998. 467 s. ISBN 0-7890-0463-1.
2. CASE, S.-E.: Tracking the Vampire. In: differences, Vol. 3, Iss. 2, 1991. s. 1-20.
3. COOMBS, M.: Outsider Scholarship: The Law Review Stories. In: University of Colorado Law Review, Vol. 63, No. 3, 1992. s. 683-716. DOI: 10.1215/10407391-3-2-1.
4. COSSMAN, B.: Queering Queer Legal Studies: An Unreconstructed Ode to Eve Sedgwick (and Others). In: Critical Analysis of Law, Vol. 6, No. 1, 2019. s. 23-38.

5. DUONG, K. What Does Queer Theory Teach Us about Intersectionality? In *Politics & Gender*, Vol. 8, Iss. 3, 2012. s. 370-386. DOI: 10.1017/s1743923x12000360
6. ELROD, J. – ORTIZ, V.: Construction Project: Color Me Queer + Color Me Family = Camilo's Story. In: HARRIS, A. P. - MCCRISTAL CULP, J. – VALDES, F.: (eds.) *Crossroads, Directions, and A New Critical Race Theory*. Philadelphia : Temple University Press, 2002. s. 258-273.
7. FINEMAN, M. A.: Introduction: Feminist and Queer Legal Theory [online]. *Public Law & Legal Theory Research Paper Series Research Paper No. 09-76*, 2009, 8 s. [cit. 2022-12-01]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1516647/.
8. GARCÍA LÓPEZ, D. J.: ¿Teoría jurídica queer? Materiales para una lectura queer del derecho. In: *Anuario de Filosofía del Derecho*, Vol. 32, 2016. s. 323-348.
9. GAUNTLETT, D.: *Media, Gender and Identity: An Introduction*. 2nd edition. London, UK – New York, USA: Routledge, 2008. 317 s. ISBN 978-0-415-39661-5.
10. GERBER, P.: (ed.) *Worldwide Perspectives on Lesbians, Gays, and Bisexuals: 3 Volumes*. ABC-CLIO, 2021. 1533 s. ISBN 9781440842276.
11. HALLEY, J.: Paranoia, Feminism, Law. In: ANKER, E. S. – MEYLER, B.: (eds.). *New Directions in Law and Literature*. New York: Oxford University Press, 2017, s. 123-143. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780190456368.003.0008.
12. HALLEY, J.: Sexuality Harassment. In: BROWN, W. – HALLEY, J.: (eds.) *Left Legalism/Left Critique*. Durham – London: Duke University Press, 2002. s. 80-104. DOI: 10.2307/j.ctv11hpn4c.6.
13. HALLEY, J. – PARKER, A.: (eds.) *After Sex? On Writing since Queer Theory*. Durham, NC: Duke University Press, 2011. 323 s. ISBN 978-0-8223-4909-9.
14. HART, H. L. A.: *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava: Kalligram, 2003. 112 s. ISBN 807149-596-4.
15. HULL, K. E.: Legal Consciousness in Marginalized Groups: The Case of LGBT People. In: *Law & Social Inquiry*, Vol. 41, Iss. 3, 551-572. DOI: 10.1111/lsi.12190.
16. KEPROS, L. R.: Queer Theory: Weed or Seed in the Garden of Legal Theory? In *Law & Sexuality*, Vol. 9, 1999-2000. s. 279-310.
17. LECKEY, R. – BROOKS, K.: (eds.) *Queer Theory: Law, Culture, Empire*. New York: Routledge, 2010. 217 s. ISBN 978-0-415-57228-6.
18. MATSUDA, M. J.: Public Response to Racist Speech: Considering the Victim's Story. In: *Michigan Law Review*, Vol. 87, No. 8, 1989. s. 2320-2381.
19. MORAN, L. J.: *Homosexual(ity) of Law*. London – New York : Routledge, 1996. 248 s. ISBN 0-415-07953-5. DOI: 10.4324/9780203410196.
20. NELSON, C. D.: Queer Thinking about Language Learning: Current Research and Future Directions [online]. In: HALL, K. – BARRETT, R.: (eds.) *The Oxford Handbook of Language and sexuality*, 2020 [cit. 2021-10-21]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.34/>. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190212926.013.34.
21. OTTO, D.: “Taking a Break” from “Normal”: Thinking Queer in the Context of International Law. In: *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)*, Vol. 101, 2007. s. 119-122. DOI: 10.1017/s0272503700025374.
22. PICKETT, B. L.: Natural Law and the Regulation of Sexuality: A Critique. In: *Richmond Journal of Law and the Public Interest*, Vol. 8, Iss. 1, 2004. s. 39-54.
23. RAMOS, M. M.: Feminist and Queer Legal Theories: Gender and Sexuality as Useful Categories for the Critique of Law. In: *Rev. Direito e Práx.* Rio de Janeiro, Vol.12. No. 3, 2021. s. 1679-1710. DOI: 10.1590/2179-8966/2020/50776.

24. ROBSON, R.: Lesbian (Out)Law: Survival Under the Rule of Law. New York : Firebrand Books, 1992. 187 s. ISBN 1-56341-012-5.
25. ROMERO, A. P.: Methodological Descriptions: “Feminist” and “Queer” Legal Theories. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.) Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations. Burlington, USA – Farnham, UK : Ashgate, 2009. s. 179-198.
26. RUBIN, E. L.: On Beyond Truth: A Theory for Evaluating Legal Scholarship. In: California Law Review, Vol. 80, No. 4, 1992. s. 889-963. DOI: doi.org/10.2307/3480700.
27. RUBIN, G.: Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. In: AGGLETON, P. – PARKER, R.: (eds.) Culture, Society and Sexuality: A Reader. 2nd edition. Abingdon – New York: Routledge. s. 150-188. DOI: 10.4324/9780203966105-21.
28. STYCHIN, C. F.: Law’s Desire: Sexuality and the Limits of Justice. New York, NY: Routledge, 1995. 186 s. ISBN 0-415-11127-7.
29. ŠOLTYS, D.: Súčasný podoby právnej filozofie. Súčasný podoby právnej filozofie: postmoderna, právo a literatúra, právo a ekonómia, kritika liberálneho legalizmu, patriarchy, rasizmu a heterosexizmu v práve. Vysokoškolská učebnica. Praha: Leges, 2022. 326 s. ISBN 978-80-7502-649-1.
30. THOMAS, K.: Practicing Queer Legal Theory Critically. In: Critical Analysis of Law, Vol. 6, Iss. 1, 1999. s. 8– 23.
31. THOMAS, Q. J.: Constructing Queer Theory in Political Science and Public Law: Sexual Citizenship, Outspeech, and Queer Narrative. In: New Political Science, Vol. 39, No. 4, 2017. s. 568-587. DOI: 10.1080/07393148.2017.1379756.
32. VALDES, F.: Afterword & Prologue: Queer Legal Theory (Queers, Sissies, Dykes, Tomboys: Deconstructing the Conflation of “Sex”, “Gender,” and “Sexual Orientation” in Euro-American Law and Society). In: California Law Review. 1995, Vol. 83, Iss. 1, s. 344-377. DOI: 10.2307/3480882.
33. VALDES, F.: Outsider Scholars, Legal Theory & Outcrit Perspectivity: Postsubordination Vision as Jurisprudential Method. In: The DePaul Law Review: Symposium - Bridging Divides: A Challenge to Unify Anti-Subordination Theories, Vol. 49, Iss. 3, 2000. s. 831-846.
34. VALDES, F.: Queer Margins, Queer Ethics: A Call to Account for Race and Ethnicity in the Law, Theory, and Politics of “Sexual Orientation”. In: Hastings Law Journal, Vol. 48, Iss. 6, 1997. s. 1293-1341.
35. VALDES, F.: Queering Sexual Orientation: A Call for Theory and Praxis. In: ALBERTSON FINEMAN, M. – JACKSON, J. E. – ROMERO, A. P.: (eds.). Feminist and Queer Legal Theory: Intimate Encounters, Uncomfortable Conversations. Burlington, USA – Farnham, UK: Ashgate, 2009, s. 91-111. DOI: 10.4324/9781315582207-10.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA:**JUDr. Dominik Šoltys, PhD.**

Odborný asistent

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Ústav teórie práva Gustava Radbrucha

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefón: + 421 55 234 4126

E-mail: dominik.soltys@upjs.sk

ASPECTS OF THE MATRIMONIAL PROPERTY CONTRACT IN SOME EUROPEAN COUNTRIES

ASPEKTY MANŽELSKEJ MAJETKOVEJ ZMLUVY V NIEKTORÝCH EURÓPSKYCH KRAJINÁCH

Éva Török¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-06>

ABSTRAKT

Štúdia sa zaoberá inštitútom manželskej majetkovej zmluvy. Skúma jeho funkciu, teda ako dokáže vytvoriť rovnováhu medzi solidaritou manželov a finančnou nezávislosťou. Dôležitou otázkou je aj presadzovanie zmluvnej slobody strán. Článok sa zaoberá základnými prvkami maďarskej úpravy, ako aj snahami o zjednotenie v európskom rámci: aké argumenty a protiargumenty existujú pre a proti nevyhnutnosti a možnosti harmonizácie. Materiál uzatvára medzinárodný výhľad. Štúdia zdôrazňuje najväčšiu výhodu maďarskej úpravy, rozdiely pozorované v oblasti voľnosti obsahu zmluvy v dôsledku medzinárodného pohľadu a odpovedá na otázku, či je to dostatočné na zabezpečenie uzavretia a plnenia manželskej majetkovej zmluvy, resp. a načrtnúť ako model fakultatívne majetkovo-právne systémy?

ABSTRACT

The study deals with the institution of the matrimonial property contract. It examines its function, i.e. how it can create a balance between the solidarity of spouses and financial independence. The enforcement of the parties' freedom of contract is also a prominent issue. The article covers the fundamental elements of the Hungarian regulation, as well as the unification efforts taking place within the European framework: what arguments and counterarguments are there for and against the necessity and possibility of harmonization. The paper concludes with an international outlook. The study emphasizes the greatest advantage of the Hungarian regulation, the differences observed in the field of freedom of contractual content as a result of the international perspective, and answers the question, is it sufficient to ensure the conclusion and execution of the matrimonial property contract, and to outline the optional property law systems as a model?

I. INTRODUCTION

The purpose of this study is to review the main rules regarding the matrimonial property contract both in Hungarian law (bearing in mind that the author is primarily engaged in research on Hungarian law) and in the law of some European countries and to compare these provisions.

The main questions of the research are what justifies harmonization and why this area is suitable; what are the property law systems in each European country; is it possible to enter into a matrimonial property contract; how the freedom of contract can be interpreted in this context; what is the form and record of the contract?

In view of the fact that the literature² makes a distinction between the narrower and the broader sense of the matrimonial property contract, it is necessary to state that this article deals

¹ Dr., PhD., University of Debrecen, Faculty of Law, Debrecen, Hungary
Univerzita v Debrecíne, Právnická fakulta, Maďarsko.

² Éva Csúri: Partnership shares in matrimonial property (A társasági részesedések a házassági vagyonjogban). Budapest, HVG-ORAC, 2006. 45.

only with the narrow sense of the matrimonial property contract, not with other contracts between the spouses. It is also not intended to examine the regulations for people living in a registered partnership.

It can be established in terms of the function of the matrimonial property contract: if the legal system of property law lays down the separation of property by prioritizing the autonomy of the individual, then this agreement can strengthen the solidarity of the parties; and if the legal solution follows the community of property system, the matrimonial property contract can increase the autonomy and financial independence of the parties.³ This type of agreement can be suitable for creating a balance between individual sovereignty and marital community and reciprocity.

Regarding the systematic placement, despite the word contract in the name of the examined legal institution, it is difficult to fit it into the scope of contracts in the classical sense: despite the fact that the parties are typically defined here for legal relationships with a relative structure, their contract is concluded partly so that its scope extends to third parties as well. However, this is already a characteristic of legal relationships with an absolute structure.⁴ The peculiarity of family law agreements is that they fall primarily under the scope of family law and, secondarily, the law of obligations, so they are very complex relationships due to the „interference in legal areas”.⁵

In connection with the topic, an important question is the enforcement of the will autonomy of the parties. In the member states of the European Union, there is a uniform opinion regarding the fact that it is necessary to ensure that the spouses can freely decide on the property rights effects of marriage, on whether they wish to depart from the legal property rights system in whole or in part. In general, it can be stated that the more liberal a state's legal regulations are regarding marriage contracts, the more problems it may cause in determining the permissible content of such a contract. This is a natural result of the legislator defining the concept of marriage contracts broadly to strengthen the freedom of the spouses.⁶ However, there are already differences regarding the degree of freedom allowed to the parties: while, for example, in Denmark, Greece, and Italy you can only choose from the property law systems regulated by law, in Austria and France you can freely mix the elements of the individual systems.⁷ Significant differences can also be observed about the legal property law system, in line with the economic and social system, the ideal of marriage, and the regulatory antecedents.⁸ The general rule in European countries is that matrimonial reciprocal contracts are valid and the best solution for protecting spousal freedom. The form of a marriage contract varies across Europe: in some countries, marriage contracts require a notarial form. On the one hand, for example in Hungary, the form of a notarial or a private document countersigned by a lawyer is also appropriate; on the other hand in England and Ireland, private contracts apply.⁹ By examining

³ MOLNÁR, S. : The systems of matrimonial property relations especially from the point of view of the autonomy of the parties (A házassági vagyoni jogi viszonyok rendszerei különösen a felek autonómiája szempontjából). In: *Iustum Aequum Salutare*, 2017/1. 230.

⁴ MOLNÁR: op cit 234.

⁵ KRISTON, E. : An interdisciplinary study of modern types of family relationships and relationships created as a result of economic and innovation potentials (A gazdasági és innovációs potenciálok hatására létrejövő családi kapcsolatok, viszonyok modern típusainak interdiszciplináris vizsgálata). In: *Multidiszciplináris tudományok*, 2021/2. 289.

⁶ SISÁK, E. : Smart Marriage Contracts: The future of blockchain in matrimonial property law? In: *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 2021/3. 662.

⁷ WOPERA, Z. – TÓTH, B. : EU settlement of the property relations of international couples - Another strengthened cooperation for the regulation of family law disputes (A nemzetközi párok vagyoni viszonyainak uniós rendezése – Újabb megerősített együttműködés a családjogi jogviták szabályozására). In: Katalin Raffai (ed.): *Cross-border family matters. International personal and family law issues in the 21st century. (Határokon átnyúló családi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században)*. Budapest, Pázmány Press, 2018. 201.

⁸ MOLNÁR: op cit 226.

⁹ MONEDERO, P.J.A. : Family Laws in the European Union. In: *Socialinè teorija, empirija, politika ir praktika*, 2019. 92.

the elements of freedom of contract, which means that the will of the parties is not bound in the legal sense, it can be concluded that freedom of contract is guaranteed within the European framework; the freedom to choose a partner is limited since due to the nature of the contract, it can be concluded by spouses or newlyweds; while the greatest differences between European countries can be observed in the restriction of the freedom of content.

II. THE MAIN ELEMENTS OF HUNGARIAN REGULATION

In Hungarian law, the primary rules for matrimonial property contracts in the narrow sense are laid down in the Civil Code, included in the Book of Family Law (Section 4:63.). The provisions of the Book Six, Law of Obligations apply only as a background rule.

As an optional regime, the Hungarian system includes the most essential provisions and main lines of the property regime of the community of accrued gains and the regime of separation of property. The Hungarian system allows a lot of freedom for both future spouses and spouses: The parties can apply any property law system, and they can even define the relevant property law form differently for some assets. The Civil Code and its related provisions are, as a rule, dispositive and establish the primacy of the contractual arrangement, with which the legislator presumably wishes to support legal awareness, autonomy and self-determination.¹⁰ The legal property law system therefore only appears as a secondary settlement method.

The contract can be concluded by both future spouses and spouses, but there is no place for representation (Civil Code, Sections 4:63-4:64.). The dispositive regulation enables the creation of a special property law system applicable only between contracting spouses.¹¹ The freedom of content is therefore broadly enforced. In practice, the following stipulations are typical: deviation from the legal rules for real estate, movable property of significant value, special assets, e.g. shares in a business partnership; complete separation of assets; it is also typical to specify a requirement other than joint responsibility, if, for example, one of the spouses engages in an activity that is risky from a business or financial point of view.¹²

Among the reasons for invalidity that limit the freedom of content, the prohibited, obviously contrary to good morals, usurious contract, as well as obvious disproportionality may be of particular importance in the discussed circle. The latter case can also be excluded in the matrimonial property contract, which solution can apply especially in the division of joint property.¹³ In practice, the contract can be contested by referring to an error in the contractual intention if it is contrary to conjugal solidarity and seriously violates the interests of family protection.¹⁴ The content limitations in Book Six are supplemented by the following in Book Four: Protection of third parties a matrimonial property contract shall not contain any provision of retroactive effect (Section 4:67.); even in the case of living under the separation of property regime, neither spouse can be fully or predominantly exempt from costs and expenses (Section 4:73.)¹⁵ This is in line with the basic principle regarding the protection of marriage and the family,¹⁶ part of which is to ensure the harmony of family and individual interests.

¹⁰ SZEIBERT, O. : The marriage (A házasság). In: Lajos Vékás – Péter Gárdos (eds.): Commentary on the Civil Code, Volume 1 (Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, 1. kötet). Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 676.

¹¹ TÓTH, Z. : New elements, new perspectives: new rules of the matrimonial property rights contract (Új elemek, új távlatok: a házassági vagyoni jogi szerződés új szabályai). In: Közjegyzők Közlönye, 2014/2. 24.

¹² KÖVESNÉ KÓSA, Z. : Contracts between spouses (A házastársak egymás közötti szerződése). In: Közjegyzők Közlönye, 2018/1. 22-23.

¹³ KÖVESNÉ KÓSA: op cit 20.

¹⁴ HERGER, Cs. – KATONÁNYÉ PEHR, E. : Hungarian family law (Magyar családjog). Budapest, Novissima, 2021. 120.

¹⁵ KÖVESNÉ KÓSA: op cit 20.

¹⁶ JOBBÁGYI, G. : Family law effects of marriage and cohabitation (A házasság, az élettársi kapcsolat családügyi hatásai). In: András Osztovits (ed.): Act V of 2013 on the Civil Code and the Great Commentary on the related legislation, II. volume (A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, II. kötet). Budapest, Opten, 2014. 96.

Compliance with the formal requirements (public document or private document countersigned by a lawyer) is a condition for the validity of the contract, while registration in the national register maintained by the Hungarian Chamber of Notaries is necessary for validity vis-à-vis third parties. However, declaring that the negotiated contracts are ineffective as a general rule¹⁷ limits the contractual freedom and private autonomy of the spouses to an unjustified extent.

The contract can be amended or terminated by the spouses, in the latter case the law will govern. Either spouse can request a modification by the court according to the rule on amendment of the contract by the court in the Book of Obligations (Section 6:192). However, the court can only make changes within the framework of the given contract, it cannot apply a different property law system.¹⁸ Future spouses and spouses can also choose the applicable law for their property relations.

Although statistical data are not available specifically for the analyzed group, certainly, neither pre-marital nor marital property rights contracts occur often. Despite this, spouses and especially future spouses sometimes record in a deed which property belonged to which spouse's separate property before the marriage, thus making it easier to prove the ownership of certain property. The rarity of matrimonial property rights contracts may be because the previously valid Hungarian Family Law Act contained only one provision regarding this and did not regulate other alternative property rights.¹⁹ In comparison, the 2013 Civil Code its more detailed regulation probably contributes to its more frequent application.

The Hungarian Chamber of Civil Law Notaries was able to provide information regarding the following: Non-litigation procedure for the registration of marriage and cohabitation property rights contracts in the electronic register and the registration of the fact of modification, cancellation, termination or termination of the registered property rights contract. The data indicate the number of procedures conducted by notaries at the national level. Although the number of cases covers a wider range than the subject of the research, it is clear that there has been a continuous increase since 2014, by 2018 the number of cases had increased by more than 2.5 times compared to the initial period, at which time it reached its peak and then slowly decreased started.²⁰

III. UNIFICATION EFFORTS IN EUROPE

Because international marriages, which require unanimity for the sake of legal certainty and predictability, are becoming more and more common, the need to unify family law and matrimonial property law issues within the European framework has arisen. The most serious obstacle in this process is the complexity and diversity of property law systems.²¹ That is why unification is progressing slowly in the area of family law, as it is an area that is closely related to the social perception of the given state, the area of matrimonial property law is also closely related to property and family law relations, and the traditions of the country.²² A fundamental problem is deciding what the process should cover: only procedural issues or also substantive

¹⁷ See more details on the subject Tímea Barzó: Creditor protection rules in matrimonial property law (Hitelezővédelmi szabályok a házassági vagyonyjogban). In: Forum: Acta Juridica et Politica, 2015/2. 41-53.

¹⁸ JOBBÁGYI: op cit 92.

¹⁹ WEISS, E. – SZEIBERT-ERDŐS, O. : National Report: Hungary, 2008. 24.

²⁰ Based on data from the Hungarian Chamber of Civil Law Notaries.

²¹ WOPERA – TÓTH: op cit 196-198.

²² KÓRÓS, A. : Fundamental issues of the modernization of matrimonial property law (A házassági vagyonyjog korszerűsítésének elvi kérdései). In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/2. 3-18.

legal provisions. The latter represents a much greater restriction on the sovereignty of the member states.²³

Arguments in favour of the approximation of the law of marriage contracts are that it makes it easier for both couples (who can adjust property regulations to their own needs) and for law enforcement officers, it can be considered a flexible legal instrument, and it can also reduce legal uncertainty with the possibility of choosing the law.²⁴ The first document of the ongoing legal harmonization process²⁵ was created in 2006, the Green Book of the European Commission.²⁶ The document aimed to standardize the material legal requirements of matrimonial property law, for example, using the same criteria formulated against the registration system.²⁷ The legal certainty of the parties concerned, and especially of the creditors, is served by improving the publicity of matrimonial property law systems.²⁸

Without a detailed description of the related activity, I would like to refer to the following legal source in connection with the topic. In June 2016, the Council Regulation on matrimonial property law was published in the Official Journal.²⁹ The regulation widely enforces the private autonomy of the parties, for example, it ensures the choice of the parties in connection with the applicable law.³⁰ The Council Regulation was created to contribute to the easier management of the property of the spouses and make it simpler to divide the property in the event of a divorce or the death of one of the spouses.³¹ The regulation was adopted by 18 member states within a strengthened cooperation procedure framework. The method of acceptance is based on the fact that the unanimity required in cross-border family law cases was not available.³² Hungary and Slovakia are not among the accepting countries, because the Hungarian legislator did not agree with the conceptual approaches and its interpretation obstacles raised doubts.³³ The legal document uses the term matrimonial property agreement, which is an agreement between spouses or future spouses by which they organise their matrimonial property regime.³⁴ To facilitate the acceptance of matrimonial property rights acquired as a result of the matrimonial property agreement in the Member States, the decree emphasizes the need to establish rules regarding formal validity. At least the agreement should be expressed in writing, dated and signed by both parties. However, the agreement should also fulfil additional formal validity requirements set out in the law applicable to the matrimonial property regime as determined by this Regulation and in the law of the Member State in which the spouses have their habitual residence. This Regulation should also determine which law is to govern the material validity

²³ KRISTON, E. : Certain contractual relationships of „family property law” and the contractual freedom prevailing in them (PhD thesis) (A „családi vagyonyjog” egyes szerződéses viszonyai és a bennük érvényesülő szerződési szabadság (PhD értekezés)) Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2020. 101.

²⁴ LÁNYINÉ DR. TOLDI, J. : Matrimonial property law contract in the European Union (Házassági vagyonyjogi szerződés az Európai Unióban). In: Családi jog, 2007/1. 22.

²⁵ See details about the process Lányiné dr. Toldi: op cit 21-25.; Wopera – Tóth: op cit 189-196.; Kriston (2020): op cit 97-105.

²⁶ Commission of the European Communities: Green Paper on Conflict of Laws in Matters Concerning Matrimonial Property Regimes, Including the Question of Jurisdiction and Mutual Recognition {SEC(2006) 952} COM/2006/0400 final.

²⁷ LÁNYINÉ DR. TOLDI: op cit 21.

²⁸ Green Paper 9.

²⁹ Council Regulation (EU) 2016/1103 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes.

³⁰ KRISTON (2020): op cit 103.

³¹ Matters related to matrimonial property systems, National information related to Regulation (EU) 2016/1103 (Házassági vagyonyjogi rendszerekkel kapcsolatos ügyek, Az (EU) 2016/1103 rendelettel kapcsolatos nemzeti tájékoztatás).

³² TÓTH, B. : Current issues of EU rules on matrimonial matters (A házassági ügyek uniós szabályainak aktuális kérdései). In: Publicationes Universitatis Miskolciensis, 2019/1. 485.

³³ KRISTON, E. : Problematic points of the harmonization of matrimonial property law: Council Regulation (EU) 2016/1103 on the settlement of matrimonial property law issues (A házassági vagyonyjog harmonizációjának problematikus pontjai: A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete, a házassági vagyonyjogi kérdések rendezéséről). In: Publicationes Universitatis Miskolciensis, 2019/1. 446.

³⁴ Council Regulation (EU) 2016/1103 Article 3, 1. (b).

of such an agreement.³⁵ In connection with the matrimonial property law decree, the problem that appears in practice is how it relates to other EU decrees. The Court of Justice of the European Union stated that the purpose of the matrimonial property law regulation is primarily to facilitate the day-to-day management of property and the termination of the property law system.³⁶ The close intertwining of matrimonial property and succession issues is indicated by the fact that it is not always easy to determine the rules applicable to such matters.³⁷

For the sake of free movement, in the area of matrimonial property rights contracts, the means of substantive legal harmonization can be to ensure the conclusion and execution of the contract and to outline the optional property rights systems with precise content.

The Commission of European Family Law (CEFL), founded in 2001, which created the Principles of European Family Law, has a decisive role in the coordination of the relevant material law. The purpose of the Principles is to serve as guidelines for legislators, thereby promoting substantive legal harmonization. The following requirements are formulated against the matrimonial property law rules: equality of the spouses, guaranteeing a share on a fair basis, protecting the weaker party, enforcing legal certainty, flexibility and solidarity.³⁸ With the issue of the matrimonial property contract, „Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses” Chapter II. deals with.³⁹ The relevant regulations establish the concept and form requirements of the marital property agreement, emphasize the disclosure obligation of the spouses and the obligations of a notary or other legal professional with comparable functions, effects as against third parties and the so-called Hardship Clause. Chapter III. recommends two of the matrimonial property law systems: participation in acquisitions and community of acquisitions.⁴⁰ The latter is regulated in much more detail.

Based on the responses to the questionnaire prepared by the Commission, the following matrimonial property law systems can be distinguished: participation in acquisitions, a community of acquisitions, delayed community of property, regime of separation of property and regime of separation of property with court settlement. The fundamental question is whether, as a general rule, both parties share or increase their separate assets, and whether the parties have joint property or not.⁴¹ In the next chapter, the study examines the main issues related to matrimonial property law contracts through one country’s example of the mentioned property law systems based on the reports prepared in 2008 and their 2021 update.

IV. INTERNATIONAL OUTLOOK

Examining and comparing the rules of individual Member States regarding the matrimonial property law contract can contribute to the definition of the content elements of the contract. The study presents a country from each of the systems that CEFL has developed based on questionnaire replies.

Poland follows the community of property system. Spouses and future spouses can enter into a matrimonial property law contract, modify it later or even cancel it. The contracting parties can only choose from the systems defined by law (separation of property or community

³⁵ Council Regulation (EU) 2016/1103 (48).

³⁶ Curia Case C-558/16. 41.

³⁷ DIKOVSKA, I. : Can a choice-of-court agreement included in a marriage contract meet the requirements of both EU Succession and Matrimonial Property Regulations? *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 2019. 299.

³⁸ SZEIBERT, O. : The bridging of differences between matrimonial property law systems, in particular with regard to the community of property and property regime of community of accrued gains (A házassági vagyoni jogi rendszerek közötti eltérések áthidalhatósága, különös tekintettel a házastársi vagyontörségre és a közszerzeményi rendszerre). In: *Családi Jog*, 2016/1. 7-8.

³⁹ SZEIBERT, O., (translated by): Principles on property relations of spouses (A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó Elvek).

⁴⁰ See in detail SZEIBERT, O. : Marriage in Europe in the light of efforts to unify the law (A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében). Budapest, ELTE Eötvös, 2014. 195-218. (Szeibert 2014a).

⁴¹ SZEIBERT (2016): op cit 3.

of accrued gains/participation in acquisitions), and their rules cannot be modified, so the parties cannot move freely.⁴² Practice shows that since the turn of the millennium, the commercial activity of spouses and their participation in business life has increased, which justifies the deviation from the legal property law system in terms of asset management and responsibility.⁴³ The contract must be concluded in the form of a notarial act, in connection with which the notary is obliged, according to the general rules, to ensure that the parties fully understand the content of their agreement and its significance, that it corresponds to their free will. No record is kept of these agreements, they are effective against third parties if they knew about the conclusion and its content.⁴⁴

In the Nordic countries (Sweden, Norway, Denmark, Finland), on the basis of delayed community of property, property acquired before or during the cohabitation is separate property, but in the case of divorce, the property is divided by taking into account all property. It must be emphasized that although the range of separate property objects that did not have to be taken into account in the division of property became larger and larger in the 20th century.⁴⁵ In the 21st century, the property of the spouses is already widely considered to be joint property, from which, as a general rule, they receive half in the event of a divorce.⁴⁶ In these countries, too, the solution is that the spouses can choose from among the regulated systems (so the asset separation regime can also be used here).⁴⁷

In Germany, the statutory property rights regime is a public procurement system based on the principle of surplus value, in which settlement is made based on a comparison of the starting and closing assets.⁴⁸ The parties acquire their assets independently and upon termination of the marriage they share in each other's assets. When the marriage ends, no community of property arises, but only a demand for compensation.⁴⁹ The property of the spouses is separated in proportion to the acquisition, joint property is created only on those assets that were jointly acquired in return.⁵⁰ Matrimonial property rights contracts can be concluded by both future spouses and spouses, they are binding. Within the framework of the marriage contract to be concluded before a notary public, the system of property separation or property consolidation can be chosen. Within the framework of the BGB, the legal rules can be partially amended, however, it is forbidden to mix the individual systems. This type of restriction of contractual freedom is justified by the security of business life and the guarantee of formality. The marriage contract must be registered in a separate register to ensure that third parties know the financial

⁴² SZEIBERT (2014a): op cit 194.

⁴³ SZEIBERT, O.: Property regime of community of accrued gains in Germany and Poland; the family business in Italy and Spain (A közszerzeményi rendszer Németországban és Lengyelországban; a családi vállalkozás Olaszországban és Spanyolországban). In: Családi Jog, 2010/3. 43.

⁴⁴ AUTEUR, N. : National Report: Poland, 2008. 18-19.

⁴⁵ BOELE-WOELKI, K. – BRAAT, B. – CURRY-SUMNER, I. (eds.): European Family Law in Action. Volume IV. Property Relations between Spouses cites: Orsolya Szeibert: Matrimonial property law trends in Europe and the new Civil Code. in his family law book (Házassági vagyoni jogi tendenciák Európában és az új Ptk. családjogi könyvében). In: Zoltán Csehi – Katalin Raffai (eds.): State and private law – Efforts and results at the intersection of European Union law, private international law, civil law and civil procedural law (Állam és magánjog – Törekvések és eredmények az Európai Unió joga, a nemzetközi magánjog, polgári jog és polgári eljárásjog keresztmetszetében). Budapest, Pázmány Press, 2014. Szeibert (2014b) 239.

⁴⁶ SZEIBERT, O. (2014a): op cit 187.

⁴⁷ SZEIBERT, O. (2014a): op cit 193-194.

⁴⁸ KÓRÓS: op cit See also Csabáné Herger: Property equalization in German matrimonial property law (A szerzeményi kiegyenlítés a német házassági vagyoni jogban). In: Családi Jog, 2015/4. 33-44.

⁴⁹ SZEIBERT, O. (2014a): op cit 187.

⁵⁰ WOPERA, Z. : Handbook of European family law - regulation of matters related to marriage, parental responsibility and maintenance in EU law and the Hague Conventions (Az európai családjog kézikönyve – házassággal, szülői felelősséggel és tartással kapcsolatos ügyek szabályozása az európai uniós jogban és hágai egyezményekben). Budapest, HVG-ORAC, 2012. 220.

situation of the parties.⁵¹ If the spouses have chosen the community of property system, the notarized marriage contract must also be submitted to the real estate registry and a request must be made to correct this registry.⁵² Contract clauses typically modify the compensation rules related to accumulated profits, for example, stock ownership is not taken into account in either the initial or final assets; facts other than the cases included in the BGB are recorded for the premature settlement of the accumulated profit.⁵³ Since 2009, even at the legal level, compensation for accumulated profits has been dealt with in more detail to avoid abuses.⁵⁴ Spouses can also choose a special form of community property in their contract, the community of property system. In such cases, they must stipulate in their agreement that all assets acquired before the marriage are considered reserved assets.⁵⁵ About content limitations, it should be emphasized that the contract can only have a valid clause, i.e. if, for example, the agreement unilaterally puts one of the spouses in a disadvantageous position, if other conditions exist, the contract conflicts with good morals and is therefore void. The relevant statutory provisions, which are otherwise excluded in the contract, must be applied in such cases. Jurisprudence in this respect is situational, it can be decided on a case-by-case basis whether the contract conflicts with good morals and is therefore invalid.⁵⁶ Although statistical data are not available, expert estimates from 2008 suggest that less than 10% of married couples enter into such an agreement.⁵⁷

In a decision of the German Constitutional Court in 2001, it was stated that if the contracting parties are not equal, i.e. the dominant position of one of the parties is reflected in the contract, then the court does not protect it, but intervenes on behalf of the weaker party.⁵⁸ Based on this, the Federal Supreme Court also changed its previous practice about marriage contracts: if the basic rights of one of the parties are violated due to renunciation, it does not consider it acceptable if the circumstances of the parties do not justify it and it is disadvantageous for one of the parties.⁵⁹ In this case, the principle of *pacta sunt servanda* can be overridden.

In Austria, the asset separation system is the legal form of property law, but at the same time, moderate equalization is implemented by law.⁶⁰ The court considers and divides the following: property acquired separately by the parties during the marriage and property used during the marriage. That is, the range of property that can be divided is defined by law, but the distribution ratio is at the discretion of the court.⁶¹ Preliminary agreements regarding marital property rights cannot be reviewed or amended by the court, they are binding.⁶² Spouses are also free to enter into a binding contract with each other, in which they can choose different forms of community property, modify existing types or create new ones, in the form of a public

⁵¹ RYZNAR, M. – STĚPIEŇ-SPOREK, A. : To Have and to Hold, for Richer or Richer: Premarital Agreements in the Comparative Context. In: *Chapman Law Review*, 2009/1. 49-50.

⁵² European Judicial Network (Európai Igazságügyi Hálózat): *Matrimonial Property Regimes – Germany (Házassági vagyoni rendszerek – Németország)*.

⁵³ MARTINY, D. – DETHLOFF, N. : National Report: Germany, 2008. 45-46.

⁵⁴ DETHLOFF, N. – MARTINY, D. – MAURER, M. : Update – Germany, 2021. 6.

⁵⁵ European Judicial Network (Európai Igazságügyi Hálózat): *Matrimonial Property Regimes – Germany (Házassági vagyoni rendszerek – Németország)*.

⁵⁶ European Judicial Network (Európai Igazságügyi Hálózat): *Matrimonial Property Regimes – Germany (Házassági vagyoni rendszerek – Németország)*.

⁵⁷ MARTINY, D. – DETHLOFF, N.: op cit 40-42.

⁵⁸ SANDERS, A. : Marriage, Same-sex partnership and the German Constitution. In: *German Law Journal*, 2012/8. 923.

⁵⁹ SZEIBERT-ERDŐS, O. : The direction of family law changes in England and Germany - same-sex partnerships, legal status of transgender persons, naming and matrimonial property rights agreement (A családügyi változások iránya Angliában és Németországban – azonos neműek partnerkapcsolata, transznemű személyek jogállása, névviselése és házassági vagyoni szerződés). In: *Családi Jog*, 2008/1. 41-42.

⁶⁰ SZEIBERT, O. (2014b): op cit 240.

⁶¹ MOLNÁR: op cit 227.

⁶² ROTH, M. : Update – Austria, 2021. 10.

document. Among the stipulations used in practice, it should be highlighted that the limitation of liability is typical.⁶³ Regarding the limitations of the agreement in the matrimonial property law system, it should be emphasized that a marriage contract may not include, for example, a complete mutual waiver of maintenance in an existing marriage.⁶⁴ In connection with the scope of the matrimonial property rights contract covering third parties, a solution was developed in Austria that linked the registers: the examined contract also appears in the company register.⁶⁵

In the common law legal system, including in England, there is no independent matrimonial property law system, marriage does not affect the property relations of the spouses in a legal sense, they only have separate property. At the same time, discretionary compensation appeared in jurisprudence in 1970 in the name of fairness.⁶⁶ In legal disputes related to the dissolution of marriage, in addition to reasonableness, social and fairness aspects have also come to the fore when determining what amount the party in a better financial situation should pay after the dissolution of the marriage in order to maintain the standard of living of the ex-spouse.⁶⁷ The court, taking into account the totality of the parties' financial relations, decides on the basis of almost completely free consideration, and the settlement can be realized either in a lump sum or in the form of alimony.⁶⁸

In the report on England prepared for the Commission on European Family Law, the following was highlighted: Future spouses couples can also enter into a property-related agreement, and although it is not binding, it still has an effect. The *K v K* case is decisive in this respect. If the parties have used independent legal advice, their assets have been fully disclosed, there is no significant inequality in terms of their bargaining position, the agreement was concluded some time (e.g. 21 days) before the marriage, they were mindful of the children, and the agreement still suits their situation, then it will be taken into account in the court's decision. Despite the lack of binding force, there is a growing willingness to abide by agreements, especially if the marriage was short.⁶⁹ Spouses can also conclude a contract regulating their property relationship, provided that it does not limit the right to go to court, but this is not necessarily binding either. Prenuptial and/or postnuptial agreements must be in written form or may be approved by the court after full disclosure of all assets and can then be enforced as a court order.⁷⁰ As for the registration system, there is no such system in England. Although the conclusion of the agreement does not require full disclosure of the assets and debts of the spouses, based on case law it can be established that if this is not done, it is unlikely that they will pay attention to the agreement.⁷¹ Although statistics are not available on how often negotiated agreements are entered into, it can be seen that, despite the lack of enforceability, more and more people are entering into such contracts, especially those who are not getting married for the first time. Competent authorities have full discretion in deciding whether to enforce the agreement or take it into account or disregard it.⁷² Although the court enforceability of pre-and post-nuptial agreements is not general, decisive decisions on this issue have been made in case law.⁷³ In *Macleod v. Macleod*, a dissolution agreement limiting the

⁶³ ROTH, M.: National Report: Austria, 2008. 56-57.

⁶⁴ European Judicial Network (Európai Igazságügyi Hálózat): Matrimonial Property Regimes – Austria (Házassági vagyoni jogi rendszerek – Ausztria).

⁶⁵ SALERNO CARDILLO, F. : Proposal for the „European” Marriage Contract (Javaslat az „Európai” Házassági szerződésre). In: *Közjegyzők Közlönye*, 2006/1. 5.

⁶⁶ SZEIBERT (2014b): op cit 237-238.

⁶⁷ KRISTON (2019): op cit 440.

⁶⁸ SZEIBERT, O. : Matrimonial property law in European countries – Part 1 (Házassági vagyoni jog az európai országokban – 1. Rész). In: *Családi Jog*, 2009/3. 36.

⁶⁹ BARLOW, A. : National Report: England and Wales, 2008. 16.

⁷⁰ BARLOW, A: op cit 16.

⁷¹ BARLOW, A: op cit 16.

⁷² BARLOW, A: op cit 17.

⁷³ LOWE QC (HON), N. – BARLOW, A. : Update – England and Wales, 2021. 6.

financial terms of divorce was upheld. According to the relevant Matrimonial Causes Act, spouses can enter into property rights agreements at any time, thus agreements created at the end of the marriage and thereby circumventing the discretionary powers of the court are widespread.⁷⁴ In 2010, the Supreme Court made a landmark decision in *Radmacher v. Granatino*: the court must enforce a prenuptial agreement freely entered into by the parties, unless it would not be fair to bind the parties to it under the circumstances.⁷⁵ The practice therefore seems to be moving in the direction of the court taking into account the existing agreement between the parties when deciding, if it meets the strict set of conditions.⁷⁶

This chapter is based on responses to a questionnaire prepared by CEFL. Although answers are not available for Slovakia, the place of publication justifies the study to include this country. Slovak law does not provide broad frameworks for spouses, it contains a limited and exhaustive list of possible means for regulating property relations outside the law. The Slovak Civil Code also applies the *numerus clausus* principle in the law of marriage contracts, i.e. spouses can only enter into agreements that are regulated by law. They can choose from three options: the range of jointly owned assets is narrowed or expanded compared to the legal system; the legal rules of joint asset management are amended; subject the formation of common ownership to the dissolution of marriage.⁷⁷ In Slovakia, under the Slovak Civil Code, the default matrimonial property regime is the „undivided joint property of the spouses”, which is established upon the conclusion of the marriage. However, spouses may contractually extend or limit the scope of this system and the administration of property. However, regarding the content of the marriage contract, the contractual freedom of the parties does not apply unlimitedly, it is limited by law. The spouses are entitled only to: extend or limit the scope of undivided joint property as defined by law; change the rules of asset management; and postpone the establishment of undivided joint property until the marriage is dissolved.⁷⁸ Matrimonial agreements are limited to the choice of matrimonial property regime.⁷⁹ The spouses may, for example, agree that joint property includes property that would otherwise belong to the separate property of the spouses; or exclude parts of the joint property from joint ownership. Similarly, spouses may agree to treat joint property differently from the law, for example by stipulating that joint property or certain assets should be managed by both spouses or only by one of them. If the spouse disposes of property excluded from joint administration, the other spouse cannot plead the invalidity of the alienation. The spouses may also agree on a deferred community of property in the contract, which does not modify the extent of joint property, but the date of its creation. Thus, during marriage, each spouse acquires exclusive ownership of a property, and only now when the marriage is terminated does the community property complex arise, which is then settled.⁸⁰

Of the individual solutions, I consider the one that gives the contracting parties a great deal of freedom as regards the content of the agreement, to be the most appropriate.

V. CONCLUSION

After examining the relevant Hungarian regulations, it can be concluded that Hungary fits into the legal culture of the surrounding countries.⁸¹ I consider the greatest advantage of the Hungarian regulations to be that it broadly ensures the enforcement of the will of the parties since the parties can apply any property law system, and the rules that allow deviations from

⁷⁴ KRISTON (2019): op cit 441.

⁷⁵ LOWE QC – BARLOW: op cit 6.

⁷⁶ MOLNÁR: op cit 231.

⁷⁷ SISÁK: op cit 664.

⁷⁸ Bronislava Pavelkova: Slovakian family and succession law recognise one form of couple's relationship.

⁷⁹ JEŽOVÁ, D. : Family Laws and Regulations Slovakia 2023.

⁸⁰ Couples in Slovakia.

⁸¹ BATA, D. : The emergence of alternative property law systems in the new Civil Code (Az alternatív vagyoni jogi rendszerek megjelenése az új Ptk.-ban). In: *Családi Jog*, 2017/3. 27.

matching will provide the opportunity to create a specific property law system applicable only between the contracting spouses.

The increasing number of international marriages and the free movement of persons justify the unification of matrimonial property law regulations. Although it is an area with traditional values, despite the differences in property law, there seems to be an increasing degree of legal cohesion, the spontaneous approximation of the relevant rules, and the reduction of the differences between the continental and common law legal systems. Unification is simpler in matters of procedural law, but in the field of substantive law, it greatly limits the independence of the states. That is why, in my opinion, in the case of the latter, it is sufficient to ensure the conclusion and execution of the matrimonial property contract and to outline the possible property law systems as a model. With regard to harmonisation in the area under consideration, I consider it sufficient to ensure, also within the framework of the European Union, that future spouses and spouses can freely shape the content of their property agreement.

In the examined countries and based on the Principles, both future spouses and spouses can enter into a matrimonial property contract. The difference between the continental and common law legal systems is manifested in the fact that, in the latter, marriage does not affect the property relations of the spouses in a legal sense, and the binding force of the negotiated agreements cannot be considered general. The greatest differences can be observed regarding the freedom of contractual content: the solution most adapted to the needs of the parties exists in Austria, similar to the Hungarian one: the existing types can be modified or new ones can be created. Poland is one of the strictest in this regard: you can only choose from the specified systems, without changing the rules. The stipulations typically refer to deviations from the applicable liability rules or modify the compensation rules. In connection with the form of the contract, it can be stated that in the countries following the examined continental legal order, the qualified document form is required everywhere and also in the Principles. In England, in comparison, the documentary form or the approval of the court is sufficient. Regarding the register, there is no such thing in Poland and England, but it exists in other countries, and Austria's solution, by connecting the registers so that the examined contract also appears in the company register, seems to be followed because the security of business life requires the public.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Manželská majetková zmluva, zmluvná sloboda, Maďarsko, Európska únia

KEY WORDS

matrimonial property contract, freedom of contract, Hungary, European Union

The research was made under the scope of the Ministry of Justice's program on Strengthening The Quality Of Legal Education. (A kutatás az Igazságügyi Minisztérium által támogatott, a „Jogászképzés színvonalának emelését célzó programok” keretén belül valósult meg.)

BIBLIOGRAPHY

1. ANDRÁS KŐRÖS: Fundamental issues of the modernization of matrimonial property law (A házassági vagyonyog korszerűsítésének elvi kérdései). In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/2. 3-18. <https://ptk2013.hu/polgari-jogi-kodifikacio/koros-andras-hazassagi-vagyonjog-korszerusitesenek-elvi-kerdesei-pjk-20012-3-18-o/845> (12-11-2022)
2. ANNE BARLOW: National Report: England and Wales, 2008. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-Property.pdf> (12-11-2022)

3. ANNE SANDERS: Marriage, Same-sex partnership and the German Constitution. In: German Law Journal, 2012/8. 911-940. <https://doi.org/10.1017/S2071832200017740> (10-11-2022)
4. BARBARA TÓTH: Current issues of EU rules on matrimonial matters (A házassági ügyek uniós szabályainak aktuális kérdései). In: Publicationes Universitatis Miskolciensis, 2019/1. 481-497. https://matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_37_no_1_2019/ISSN_0866-6032_tomus_37_no_1_2019_481-497.pdf (10-11-2022)
5. BRONISLAVA PAVELKOVA: Slovakian family and succession law recognise one form of couple's relationship. https://www.euro-family.eu/atlas_scheda-sk (25-07-2023)
6. Commission of the European Communities: Green Paper on Conflict of Laws in Matters Concerning Matrimonial Property Regimes, Including the Question of Jurisdiction and Mutual Recognition {SEC(2006) 952} COM/2006/0400 final
7. Council Regulation (EU) 2016/1103 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes
8. Couples in Slovakia. <https://www.coupleseurope.eu/couples-in-slovakia> (25-07-2023) Curia Case C-558/16. – Mahnkopf
9. CSABÁNÉ HERGER – ERIKA KATONÁNÉ PEHR: Hungarian family law (Magyar családjog). Budapest, Novissima, 2021. 978-615-5499-77-7
10. CSABÁNÉ HERGER: Property equalization in German matrimonial property law (A szerzeményi kiegyenlítés a német házassági vagyonjogban). In: Családi Jog, 2015/4. 33-44.
11. DANIELA JEŽOVÁ: Family Laws and Regulations Slovakia 2023. <https://iclg.com/practice-areas/family-laws-and-regulations/slovakia> (26-07-2023)
12. DIETER MARTINY – NINA DETHLOFF: National Report: Germany, 2008. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Property.pdf> (12-10-2022)
13. DOROTTYA BATA: The emergence of alternative property law systems in the new Civil Code (Az alternatív vagyoni rendszerek megjelenése az új Ptk.-ban). In: Családi Jog, 2017/3. 21-27. https://www.mokk.hu/regioldal/pdf/linkgyujto/Csaladi_Jog/Aktualis/2017%20-09.pdf (12-12-2022)
14. EDIT KRISTON: Certain contractual relationships of „family property law” and the contractual freedom prevailing in them (PhD thesis) (A „családi vagyonjog” egyes szerződéses viszonyai és a bennük érvényesülő szerződési szabadság (PhD értekezés)) Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2020. <http://midra.uni-miskolc.hu/document/35531/33521.pdf> (12-12-2022)
15. EDIT KRISTON: An interdisciplinary study of modern types of family relationships and relationships created as a result of economic and innovation potentials (A gazdasági és innovációs potenciálok hatására létrejövő családi kapcsolatok, viszonyok modern típusainak interdiszciplináris vizsgálata). In: Multidiszciplináris tudományok, 2021/2. 284-290. <https://doi.org/10.35925/j.multi.2021.2.37> (11-10-2022)
16. EDIT KRISTON: Problematic points of the harmonization of matrimonial property law: Council Regulation (EU) 2016/1103 on the settlement of matrimonial property law issues (A házassági vagyonjog harmonizációjának problematikus pontjai: A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete, a házassági vagyoni kérdések rendezéséről). In: Publicationes Universitatis Miskolciensis, 2019/1. 438-448.

- https://matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_37_no_1_2019/ISSN_0866-6032_tomus_37_no_1_2019_438-448.pdf (12-11-2022)
17. EMILIA WEISS – ORSOLYA SZEIBERT-ERDŐS: National Report: Hungary, 2008. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungary-Property.pdf> (11-10-2022)
 18. European Judicial Network (Európai Igazságügyi Hálózat): Matrimonial Property Regimes – Austria (Házassági vagyoni jogi rendszerek – Ausztria). https://e-justice.europa.eu/36686/HU/matrimonial_property_regimes?AUSTRIA&member=1 (09-11-2022)
 19. European Judicial Network (Európai Igazságügyi Hálózat): Matrimonial Property Regimes – Germany (Házassági vagyoni jogi rendszerek – Németország). https://e-justice.europa.eu/36686/HU/matrimonial_property_regimes?GERMANY&member=1 (11-11-2022)
 20. ÉVA CSÚRI: Partnership shares in matrimonial property (A társasági részesedések a házassági vagyoni jogban). Budapest, HVG-ORAC, 2006. 963-7490-39-6
 21. FRANCO SALERNO CARDILLO: Proposal for the „European” Marriage Contract (Javaslat az „Európai” Házassági szerződésre). In: *Közjegyzők Közlönye*, 2006/1. 3-11. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1304309> (12-11-2022)
 22. GÁBOR JOBBÁGYI: Family law effects of marriage and cohabitation (A házasság, az élettársi kapcsolat családjogi hatásai). In: András Osztoivits (ed.): Act V of 2013 on the Civil Code and the Great Commentary on the related legislation, II. volume (A polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja, II. kötet). Budapest, Opten, 2014. 18-106. 978 615 5122 15 6
 23. IRYNA DIKOVSKA: Can a choice-of-court agreement included in a marriage contract meet the requirements of both EU Succession and Matrimonial Property Regulations? *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 2019. 269-300. <https://doi.org/10.3935/cyelp.15.2019.348> (24-07-2023)
 24. JUDIT LÁNYINÉ DR. TOLDI: Matrimonial property law contract in the European Union (Házassági vagyoni jogi szerződés az Európai Unióban). In: *Családi jog*, 2007/1. 21-25. <http://budafok-kozjegyzo.hu/hazassagi-vagyonjogi-szerzodes-az-europai-unioban/> (12-11-2022)
 25. KATHARINA BOELE-WOELKI – BENTE BRAAT – IAN CURRY-SUMNER (eds.): *European Family Law in Action. Volume IV. Property Relations between Spouses*. Cites: ORSOLYA SZEIBERT: Matrimonial property law trends in Europe and the new Civil Code. in his family law book (Házassági vagyoni jogi tendenciák Európában és az új Ptk. családjogi könyvében). In: Zoltán Csehi – Katalin Raffai (eds.): *State and private law - Efforts and results at the intersection of European Union law, private international law, civil law and civil procedural law (Állam és magánjog – Törekvések és eredmények az Európai Unió joga, a nemzetközi magánjog, polgári jog és polgári eljárásjog keresztszétében)*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 235-250. 978-963-308-179-2
 26. LUBOSLAV SISÁK: Smart Marriage Contracts: The Future of Blockchain in Matrimonial Property Law? In: *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 2021/3. 657-676. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.42.3.4> (26-07-2023)
 27. MARGARET RYZNAR – ANNA STEPIEŇ-SPOREK: To Have and to Hold, for Richer or Richer: Premarital Agreements in the Comparative Context. In: *Chapman Law Review*, 2009/1. 27-62. https://www.chapman.edu/law/_files/publications/CLR-13-margaret-ryznar-and-anna-stepiensporek.pdf (12-12-2022)
 28. MARIANNE ROTH: National Report: Austria, 2008. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Property.pdf> (12-09-2022)

29. MARIANNE ROTH: Update – Austria, 2021. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Austria-Roth-.pdf> (12-09-2022)
30. Matters related to matrimonial property systems, National information related to Regulation (EU) 2016/1103 (Házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyek, Az (EU) 2016/1103 rendelettel kapcsolatos nemzeti tájékoztatás) https://e-justice.europa.eu/content_matters_of_matrimonial_property_regimes-559-hu.do (12-11-2022)
31. NAAM AUTEUR: National Report: Poland, 2008. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Poland-Property.pdf> (12-09-2022)
32. NIGEL LOWE QC (HON) – ANNE BARLOW: Update – England and Wales, 2021. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/England-and-Wales-BarlowLowe.pdf> (12-09-2022)
33. NINA DETHLOFF – DIETER MARTINY – MELINA MAURER: Update – Germany, 2021. <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Dethloff-Martiny.pdf> (12-09-2022)
34. ORSOLYA SZEIBERT (translated by): Principles on property relations of spouses (A házastársak közötti vagyoni viszonyokra vonatkozó Elvek) <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Hungarian-translation-of-CEFL-Principles-on-property-relations-of-spouses.pdf> (11-09-2022)
35. ORSOLYA SZEIBERT: Marriage in Europe in the light of efforts to unify the law (A házasság Európában a jogegységesítő törekvések tükrében). Budapest, ELTE Eötvös, 2014. 978 963 312 201 3
36. ORSOLYA SZEIBERT: The marriage (A házasság). In: Lajos Vékás – Péter Gárdos (eds.): Commentary on the Civil Code, Volume 1 (Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, 1. kötet). Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 674-724. 978-963-295-429-5
37. ORSOLYA SZEIBERT: The bridging of differences between matrimonial property law systems, in particular with regard to the community of property and property regime of community of accrued gains (A házassági vagyoni rendszerek közötti eltérések áthidalhatósága, különös tekintettel a házastársi vagyonközösségre és a közszerzeményi rendszerre). In: Családi Jog, 2016/1. 1-9. https://www.mokk.hu/regioldal/pdf/linkgyujto/Csaladi_Jog/Aktualis/2016%20-03.pdf (11-09-2022)
38. ORSOLYA SZEIBERT: Property regime of community of accrued gains in Germany and Poland; the family business in Italy and Spain (A közszerzeményi rendszer Németországban és Lengyelországban; a családi vállalkozás Olaszországban és Spanyolországban). In: Családi Jog, 2010/3. 41-47. <https://szakcikadatbazis.hu/doc/1170061> (11-09-2022)
39. ORSOLYA SZEIBERT: Matrimonial property law in European countries - Part 1 (Házassági vagyoni jog az európai országokban – 1. Rész). In: Családi Jog, 2009/3. 31-36.
40. ORSOLYA SZEIBERT-ERDŐS: The direction of family law changes in England and Germany - same-sex partnerships, legal status of transgender persons, naming and matrimonial property rights agreement (A családjogi változások iránya Angliában és Németországban – azonos neműek partnerkapcsolata, transznemű személyek jogállása, névviselése és házassági vagyoni szerződés). In: Családi Jog, 2008/1. 36-42.
41. PABLO JOSÉ ABASCAL MONEDERO: Family Laws in the European Union. In: Socialinè teorija, empirija, politika ir praktika, 2019. 87-94. <https://doi.org/10.15388/STAPP.2019.13> (28-07-2023)

42. SAROLTA MOLNÁR: The systems of matrimonial property relations especially from the point of view of the autonomy of the parties (A házassági vagyoni viszonyok rendszerei különösen a felek autonómiája szempontjából). In: *Iustum Aequum Salutare*, 2017/1. 225-243. https://ias.jak.ppke.hu/20171sz/17_MolnarS_IAS_2017_1.pdf (03-01-2023)
43. TÍMEA BARZÓ: Creditor protection rules in matrimonial property law (Hitelezővédelmi szabályok a házassági vagyoni jogban). In: *Forum: Acta Juridica et Politica*, 2015/2. 41-53. http://acta.bibl.u-szeged.hu/49977/1/juridpol_forum_004_002_041-053.pdf (11-09-2022)
44. ZOLTÁN TÓTH: New elements, new perspectives: new rules of the matrimonial property rights contract (Új elemek, új távlatok: a házassági vagyoni szerződés új szabályai). In: *Közjegyzők Közlönye*, 2014/2. 4-34.
45. ZSUZSA WOPERA – BARBARA TÓTH: EU settlement of the property relations of international couples – Another strengthened cooperation for the regulation of family law disputes (A nemzetközi párok vagyoni viszonyainak uniós rendezése – Újabb megerősített együttműködés a családjogi jogviták szabályozására). In: Katalin Raffai (ed.): *Cross-border family matters. International personal and family law issues in the 21st century (Határokon átnyúló családi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században)*. Budapest, Pázmány Press, 2018. 189-205. 978-963-308-335-2
46. ZSUZSA WOPERA: *Handbook of European family law - regulation of matters related to marriage, parental responsibility and maintenance in EU law and the Hague Conventions (Az európai családjog kézikönyve – házassággal, szülői felelősséggel és tartással kapcsolatos ügyek szabályozása az európai uniós jogban és hágai egyezményekben)*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 978 963 258 160 6
47. ZSUZSANNA KÖVESNÉ KÓSA: Contracts between spouses (A házastársak egymás közötti szerződése). In: *Közjegyzők Közlönye*, 2018/1. 17-27. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3573039> (09-12-2022)

CONTACT DETAILS OF THE AUTHOR

Dr. Éva Török, PhD.

senior lecturer

ORCID: 0000-0003-4177-9113

University of Debrecen, Faculty of Law,

Civil Law Department, 4028 Debrecen,

Kassai Street 26, Hungary

Phone number: + 36 52512700/77111

E-mail: torok.eva@law.unideb.hu

UPRÁZDNENÉ MIESTO VEDÚCEHO (RIADITEĽA) ROZPOČTOVEJ ALEBO PRÍSPEVKOVEJ ORGANIZÁCIE OBCE A MOŽNOSTI JEHO OBSADZOVANIA¹

VACANT POSITION OF HEAD (DIRECTOR) OF THE BUDGETARY OR CONTRIBUTORY ORGANIZATION OF THE MUNICIPALITY AND POSSIBILITIES OF ITS FILLING

Jana Žul'ová², Marek Švec³

<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-07>

ABSTRAKT

Predkladaný príspevok sa zaoberá analýzou právnej úpravy obsadzovania miesta vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie zriadenej obcou. Vo vnímaní a pri aplikácii tejto právnej úpravy možno identifikovať viaceré sporných okruhov. Osobitne autori skúmajú hypotézu, či je možné tieto miesta dočasne obsadiť, t. j. či starosta obce (obdobne primátor mesta) môže dočasne poveriť výkonom funkcie osobu, ktorá neprešla schvaľovacím procesom podľa § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení.

ABSTRACT

The submitted article deals with the analyse of the legal regulation of filling job of the head (director) of the budgetary or contributory organization established by the municipality. Several controversial areas can be identified in the perception and application of this legislation. In particular, authors examine the hypothesis, whether it is possible to temporarily filling these places, i.e. j. whether the mayor of the village (similarly the mayor of the city) can temporarily entrust the performance of function a person who has not passed the approval process according to § 11 par. 4 letters l) of the Municipal Establishment Act.

I. ÚVOD

Podľa § 4 ods. 3 písm. l) zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v z. n. p. (ďalej len zákon o obecnom zriadení) obec pri výkone samosprávy okrem iného zakladá, zriaďuje, zrušuje a kontroluje podľa osobitných predpisov⁴ svoje rozpočtové a príspevkové organizácie, iné právnické osoby a zariadenia. Konkrétne je táto kompetencia zriaďovať, zrušovať a kontrolovať rozpočtové a príspevkové organizácie obce, zakladat' a zrušovať obchodné spoločnosti a iné právnické osoby (ďalej súhrne ako zriaďovateľská pôsobnosť) zverená obecnému zastupiteľstvu (§ 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení).⁵

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0013/23 „Európske mimikry algoritmickeho riadenia obsahu pracovnoprávneho vzťahu v slovenskej právnej úprave v dôsledku transpozície prameňov európskeho pracovného práva a revidovaného uplatnenia GDPR.“

² doc., JUDr., PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika. Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

³ doc., JUDr., PhD., LL. M., univ. prof., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Slovenská republika. Matej Bel University in Banská Bystrica, Faculty of Law, Slovak Republic.

⁴ T. j. podľa zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z. n. p.

⁵ V príspevku je uvádzaný príklad starostu a obecného zastupiteľstva. Rovnaká právna úprava platí aj pre situáciu mesta a mestského zastupiteľstva.

Z uvedeného vyplýva, že obecné zastupiteľstvo môže zriadiť a založiť tri skupiny právnických osôb: rozpočtové a príspevkové organizácie, obchodné spoločnosti a iné právnické osoby. Rozpočtové a príspevkové organizácie sú právnické osoby, ktoré sa zriaďujú podľa zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z. n. p. (ďalej len zákon o rozpočtových pravidlách verejnej správy). Majú najužšie spojenie so svojim zriaďovateľom, pretože sú napojené rozpočtom alebo finančnými vzťahmi na jeho rozpočet. Obchodné spoločnosti sú právnické osoby založené podľa zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v z. n. p. (ďalej len „Obchodný zákonník“). Skupina iné právnické osoby zahŕňa rôznorodé subjekty. Obecné zastupiteľstvo môže založiť napr. nadáciu, neziskové združenie alebo záujmové združenie. Rozlišovanie o aký typ právnickej osoby v rámci definovaných skupín ide, je kľúčové pre zodpovedanie otázky, akým spôsobom sa ustanovuje jej štatutárny orgán. Kto je štatutárnym orgánom právnickej osoby závisí od toho o akú právnickú osobu ide, pretože napríklad v prípade obchodných spoločností je to Obchodný zákonník, ktorý ustanovuje kto je štatutárnym orgánom týchto podnikateľských subjektov. Pre účely nášho príspevku sa obmedzujeme na ustanovovanie štatutárnych orgánov rozpočtových a príspevkových organizácií zriadených obcou.

Rozpočtovú organizáciu alebo príspevkovú organizáciu možno zriadiť zákonom alebo rozhodnutím zriaďovateľa (obec). V prípade, že sa rozpočtová organizácia alebo príspevková organizácia zriaďuje zákonom, tento ustanovuje aj formu jej štatutárneho orgánu a ďalšie záväzné pravidlá pre obsadenie tejto funkcie, ktoré musia orgány obce bezpodmienečne rešpektovať.⁶ Ak sa rozpočtová organizácia alebo príspevková organizácia zriaďuje rozhodnutím zriaďovateľa, zriaďovateľ vydá o zriadení rozpočtovej organizácie alebo príspevkovej organizácie zriaďovaciu listinu. Zriaďovacia listina okrem iných náležitostí obsahuje aj označenie štatutárneho orgánu (§ 21 ods. 9 písm. f) zákona o rozpočtových pravidlách verejnej správy). V tomto smere je právna úprava len rámcová a je vecou zriaďovateľa, ako označí štatutárny orgán rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie, najčastejšie je ním riaditeľ, ale možné je aj označenie správca a pod. Keďže zriaďovanie rozpočtových a príspevkových organizácií je podľa § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení výlučnou kompetenciou obecného zastupiteľstva, o obsahových náležitostiach zriaďovacej listiny vrátane formy štatutárneho orgánu ako aj o pravidlách obsadenia tejto funkcie rozhoduje obecné zastupiteľstvo. Nie však bezbreho a úplne autonómne.

II. OBSADENIE MIESTA VEDÚCEHO (RIADITEĽA) ROZPOČTOVEJ ALEBO PRÍSPEVKOVEJ ORGANIZÁCIE OBCE

Podľa § 20 ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v z. n. p. je štatutárny orgán osoba, ktorá robí právne úkony právnickej osoby vo všetkých veciach, pretože je na to oprávnená zmluvou o zriadení právnickej osoby, zakladacou listinou alebo zákonom. Štatutárnym orgánom tak môže byť fyzická osoba alebo právnická osoba, rovnako môže ísť o individuálny alebo kolektívny orgán.⁷ To však neplatí pre štatutárne orgány pri výkone práce vo verejnom záujme. Z ust. § 2 ods. 1 zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v z. n. p. podľa odbornej literatúry vyplýva, že štatutárny orgán pri výkone práce vo verejnom záujme je vždy v pracovnoprávnom vzťahu k zamestnávateľovi určenom týmto

⁶ Napríklad podľa zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v z. n. p je štatutárnym orgánom školy alebo školského zariadenia riaditeľ.

⁷ Bližšie k tomu: BARANCOVÁ, H. *Zamestnanec, štatutár a spoločník v pracovnom práve*. Praha: Leges, 2018, s. 34, alebo tiež: BARANCOVÁ, H. Výkon funkcie člena štatutárneho orgánu a pracovný pomer. In: *Justičná revue*, 2018, roč. 70, č. 2, s. 143-161, DOLOBÁČ, M. K problematike manažérskej zmluvy v pracovnom práve. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2009, I. časť : zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16.-18.4.2009 v priestoroch ÚZ NR SR Časť-Papiernička*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2009, s. 93-98.

zákonom, to znamená, že je zamestnancom – fyzickou osobou.⁸ V rámci vymedzenia svojej pôsobnosti v § 1 ods. 2 písm. b) a ž d) sa zákon o výkone práce vo verejnom záujme vzťahuje aj na pracovnoprávne vzťahy zamestnancov rozpočtových a príspevkových organizácií zriadených obcou. Výkon funkcie štatutárneho orgánu rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie zriadenej obcou je tak realizovaný v rámci pracovnoprávneho vzťahu.⁹

Obsadzovanie miesta vedúceho (riaditeľa), ktorý vykonáva funkciu štatutárneho orgánu v pracovnoprávnom vzťahu vo všeobecnosti upravuje § 5 zákona o výkone práce vo verejnom záujme. Ust. § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme¹⁰ predpokladá, že miesto vedúceho zamestnanca v pozícii štatutárneho orgánu bude obsadené buď výlučne v súlade s postupom § 5 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, t. j. prostredníctvom výberového konania alebo iným postupom, ak tak ustanoví osobitný zákon. Legislatívny odkaz smerujúci k určení tohto iného postupu uvádza demonštratívny výpočet ustanovení osobitných zákonov, pri ktorých je výberové konanie nahradené osobitnými mechanizmami pre obsadzovanie týchto miest vedúcich zamestnancov. Ide o osobitné predpisy z odvetvia verejného i súkromného práva (napríklad § 85, 101, 133 a 194 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka v z. n. p., § 11 ods. 4 zákona Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. v z. n. p., § 3 ods. 3 zákona č. 385/1997 Z. z. o Slovenskom národnom divadle v znení zákona č. 103/2014 Z. z., § 4 ods. 2. zákona č. 114/2000 Z. z. o Slovenskej filharmónii v znení zákona č. 103/2014 Z. z., § 11 ods. 2 písm. h) zákona č. 302/2001 Z. z. v z. n. p., § 17 ods. 1 zákona č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 5 ods. 3 zákona č. 103/2014 Z. z. o divadelnej činnosti a hudobnej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov) a nájdeme medzi nimi i relevantný odkaz na § 11 ods. 4 zákona o obecnom zriadení. Legislatívny odkaz v § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme odkazuje na osobitné právne predpisy, ktoré teda ustanovujú špecifický proces obsadzovania konkrétnych miest vedúcich zamestnancov, pri ktorých sa neuskutočňuje výberové konanie. To znamená, že vzhľadom na to, že § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení ustanovuje iný (osobitný) spôsob obsadenia miesta vedúceho zamestnanca, neobsadzujú sa tieto miesta vedúcich zamestnancov v pozícii štatutárnych orgánov rozpočtových a príspevkových organizácií zriadených obcou výberovým konaním podľa § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, ale práve týmto iným spôsobom. Právny konštrukt vzájomnej väzby medzi § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme je nastavený tak, že toto ustanovenie predstavuje *lex generalis* a ustanovenia osobitných právnych predpisov *lex specialis* na obsadenie miesta vedúceho zamestnanca.

Podľa § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení obecné zastupiteľstvo vymenúva a odvoláva vedúcich (riaditeľov) rozpočtových a príspevkových organizácií obce na návrh starostu. Obligatórne uskutočnenie výberového konania na obsadenie miesta vedúceho zamestnanca podľa § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme je nahradené kumulatívnou požiadavkou na súčinnosť orgánov obce v podobe ingerencie starostu, ktorý podáva personálny návrh na obsadenie miesta vedúceho zamestnanca a zastupiteľstva, ktorý tento personálny návrh schvaľuje. Starosta obce nie je oprávnený autoritatívne na základe svojho rozhodnutia vymenovať a ani odvolať vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo

⁸ PALUŠKOVÁ, M. a kol. Štatutárny orgán pri výkone práce vo verejnom záujme. In: Verejná správa, 2012 [cit. 2023-09-05]. Dostupné na: <https://www.vssr.sk/odborny-clanok/Statutarny-organ-pri-vykone-prace-vo-verejnom-zaujme-1.htm>.

⁹ Osoba v pozícii štatutárneho orgánu inej právnickej osoby (napr. obchodné spoločnosti) nemusí byť v pracovnoprávnom vzťahu, ale môže pôsobiť v inom obdobnom vzťahu (napr. na základe mandátnej zmluvy podľa § 566 a nasl. Obchodného zákonníka).

¹⁰ Úplné znenie § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme: Miesto vedúceho zamestnanca, ktorý vykonáva funkciu štatutárneho orgánu u zamestnávateľa uvedeného v § 1 ods. 2, a miesto ďalšieho vedúceho zamestnanca, u ktorého to určí pracovný poriadok, sa obsadzujú na základe výsledku výberového konania; to neplatí ak osobitný predpis¹²⁾ ustanovuje aj iný spôsob výberu vedúceho zamestnanca alebo ustanovuje voľbu alebo vymenovanie vedúceho zamestnanca kolektívnym orgánom.

príspevkovej organizácie, a na druhej strane je rozhodovanie obecného zastupiteľstva o vymenovaní alebo odvolaní vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie podmienené návrhom starostu obce.¹¹ Od oboch orgánov obce sa tak očakáva vysoká miera súčinnosti a kooperácie k naplneniu citovaného zákonného ustanovenia.

Uvedené však neznamená, že miesto vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce nemožno za žiadnych okolností obsadzovať výberovým konaním. Práve naopak, výberové konanie je považované za najlepší spôsob obsadzovania kľúčových miest vo verejnom sektore.¹² Výberové konanie na miesto riaditeľa obcou zriadenej rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie tak neprebehne podľa § 5 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, ale postupom, na ktorom sa dohodli starosta a obecné zastupiteľstvo. „*Keďže vymenovanie v tomto prípade vyžaduje návrh starostu a schválenie obecným zastupiteľstvom, je rozumné uskutočniť výberové konanie s vlastnými pravidlami, s komisiou zloženou z (mienkotvorných) poslancov a starostu, pričom bude namieste, že starosta bude mať pri výbere právo veta; tým sa zabezpečí, že výsledok bude zodpovedať aj požiadavke budúceho návrhu starostu, aj názorom hlasujúcich poslancov.*“¹³ Prípadná nominácia starostu tak prejde otvoreným výberovým konaním, v ktorom sa ukáže, či ide o najlepšieho kandidáta na obsadenie funkcie a obecné zastupiteľstvo tak nemá dôvod personálny návrh starostu vetovať.¹⁴

Treba sa však zamyslieť aj nad ďalšími súvislosťami. V praxi sa môže stať, že dôjde k náhlemu uprázdneniu funkcie štatutárneho orgánu rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce. Oslovenie vhodného kandidáta, predloženie personálneho návrhu až po schválenie zastupiteľstvom, prípade vyššie spomenutá realizácia dohodnutého výberového konania, sú procesy trvajúce určitý čas. Treba počítať tiež s eventualitou, že obecné zastupiteľstvo personálny návrh starostu ani nemusí schváliť a proces hľadania môže začať odznova. Natíska sa otázka, akým spôsobom potom zabezpečiť fungovanie rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce počas prebiehajúceho procesu obsadzovania miesta vedúceho zamestnanca vo funkcii štatutárneho orgánu alebo aj vtedy, ak jednoducho k naplneniu pozitívneho záväzku kooperácie oboch orgánov obce z rozličných dôvodov nedôjde?

III. DOČASNÉ OBSADENIE MIESTA VEDÚCEHO ZAMESTNANCA VO FUNKCII ŠTATUTÁRNEHO ORGÁNU ROZPOČTOVEJ ALEBO PRÍSPEVKOVEJ ORGANIZÁCIE OBCE

Drvivá väčšina vyššie citovaných osobitných zákonov ohľadne iného spôsobu obsadzovania miesta vedúceho zamestnanca vo funkcii štatutárneho orgánu (t. j. nie postupom podľa § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme) obsahuje jednostranný postup určitého nadriadeného orgánu štátnej správy, pri ktorom neexistuje požiadavka na kooperáciu viacerých orgánov právnickej osoby alebo iných orgánov osobitne určených v tomto právnom predpise (napr. generálneho riaditeľa Slovenského národného divadla alebo Slovenskej filharmónie menuje minister kultúry). T. j. ani teoreticky nedochádza k predpokladu neobsadenia tohto miesta vedúceho zamestnanca. Výnimkou, ktorú možno pripodobniť posudzovanému prípadu je spôsob ustanovenia generálneho riaditeľa RTVS, pri ktorom sa podľa § 15 a nasl. zákona č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska v z. n. p. (ďalej len ako „zákon o RTVS“) vyžaduje súčinnosť pléna Národnej rady SR a príslušného výboru národnej rady SR. Môže teda vzniknúť situácia, kedy samotná realizácia voľby generálneho

¹¹ TEKELI, J. – HOFFMAN, M. *Zákon o obecnom zriadení – Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 404.

¹² NECHALA, P. *Ako uskutočniť výberové konanie v samospráve? Návod pre primátorov a aktívnych občanov*. Bratislava: Transparency International Slovensko, 2015, s. 4.

¹³ BRIESTENSKÝ, L. Pracovnoprávne vzťahy štatutárneho orgánu právnickej osoby zriadenej alebo založenej obcou. In: *Právo pre ROPO a obce*, č. 3/2012, s. 6.

¹⁴ Pozri aj: ALMAN, T., VOLOCHOVÁ, J. Transparent local self-government – Right of public to information as a form of direct democracy. In: *Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration*, 2020, roč. 28, č. 1, art.no. 101.

riaditeľa nasleduje až po skončení funkčného obdobia generálneho riaditeľa a dočasne je potrebné zabezpečiť výkon tohto miesta vedúceho zamestnanca. Vzhľadom na právnu úpravu *lex specialis* v § 15 ods. 2 zákona o RTVS sa uplatní mechanizmus výkonu činnosti zástupcami generálneho riaditeľa RTVS. Zákon o obecnom zriadení však žiadnu podobnú úpravu o výkone činnosti zástupcom štatutárneho orgánu vo vzťahu ku konaniu za rozpočtové a príspevkové organizácie obce ako zákon o RTVS neobsahuje. Akým spôsobom teda zabezpečiť kontinuálnu činnosť rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce? Domnievame sa, že k dispozícii sú dve využiteľné riešenia.

Prvá možnosť spočíva v tom, že už priamo v zriaďovacej listine alebo následne v internom organizačnom akte rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie sa bude myslieť na situáciu zastupiteľnosti vedúceho (riaditeľa).

Druhé riešenie spočíva vo využití inštitútu dočasného obsadenia miesta vedúceho zamestnanca podľa § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, aj keď sa niektorí odborníci z praxe stavujú k jeho aplikácii v danom prípade veľmi rezervovane.

Nemožno spochybniť povinnosť starostu a obecného zastupiteľstva poskytovať si takú súčinnosť, aby kompetenciu podľa § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení bolo možné zrealizovať, a aby prišlo k riadnemu a zákonnému trvalému obsadeniu miesta vedúceho zamestnanca vo funkcii štatutárneho orgánu. To však nevyklučuje povinnosť starostu do tohto okamihu zabezpečiť riadny chod takejto právnickej osoby. Aj v dôsledku tejto skutočnosti je v § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme upravené tzv. dočasné obsadenie miesta vedúceho zamestnanca (v praxi aj ako dočasné poverenie), aby sa predchádzalo negatívnemu a zodpovednostnému vzťahu samosprávy. Podľa citovaného ustanovenia voľné miesto vedúceho zamestnanca možno obsadiť bez výberového konania len do vymenovania po úspešnom vykonaní výberového konania podľa tohto zákona, a to najdlhšie na šesť mesiacov. Časť odbornej verejnosti zastáva názor o aplikačnej nemožnosti § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme na situáciu rozpočtových a príspevkových organizácií obce. Hlavný argument spočíva v tom, že zákon o obecnom zriadení má vlastnú právnu úpravu obsadzovania miesta vedúceho zamestnanca s aplikačnou prednosťou pred § 5 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, a že citované ustanovenie dopadá len na situácie miest obsadzovaných výberovým konaním, čo *a priori* v prípade rozpočtových a príspevkových organizácií obce neplatí.¹⁵ Pravdivosť tohto argumentu nespochybňujeme, ale treba si uvedomiť akého spektra prípadov sa dotýka. Platná právna úprava zákona o obecnom zriadení totižto vôbec nepokrýva situáciu dočasného neobsadenia miesta vedúceho zamestnanca rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce a zachovanie *statusu quo* (čakanie na vymenovanie do funkcie) by znamenalo praktické znefunkčnenie danej právnickej osoby. S ohľadom na potrebu zabezpečenia činnosti rozpočtových a príspevkových organizácií zriadených obcou, preto zastávame názor, že kým príde k riadnemu, trvalému obsadeniu miesta vedúceho zamestnanca vo funkcii štatutárneho orgánu, je možné postupovať podľa princípu *analogie legis* a aplikovať § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme. Citované ustanovenie prostredníctvom dočasného obsadenia miesta vedúceho zamestnanca pokrýva prípady neobsadenia miesta vedúceho zamestnanca výberovým konaním a rieši tak potrebu zabezpečenia činnosti právnickej osoby do okamihu úspešného ukončenia nového výberového konania. V aplikácii na pomery obce by tak ust. § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme riešilo dočasné obsadenie miesta vedúceho zamestnanca, pokiaľ by obecné zastupiteľstvo nerozhodlo o personálnom návrhu starostu a funkcia nebola obsadená. Vylúčenie *analogie legis* je možné len v okamihu, ak by prevážil argument *a contrario* (teda, že prevažujú argumenty na jej nepoužitie napr. z pohľadu

¹⁵ FUJAK, V. „Dočasné“ poverenie zamestnanca za riaditeľa príspevkovej organizácie obce, 2021, [cit. 2023-09-05]. Dostupné na: <https://www.isamosprava.sk/clanky/docasne-poverenie-zamestnanca-za-riaditeľa-príspevkovej-organizácie-obce/>.

prípadných právnych následkov a pod). Úskalie pripustenia aplikácie § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme na situáciu obsadenia miesta vedúceho zamestnanca rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce, spočíva v potenciálnej hrozbe jej zneužitia starostom. Ust. § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme neupravuje to, koľkokrát môže zamestnávateľ postupovať pri obsadzovaní funkcie vedúceho zamestnanca. To znamená, že uvedené ustanovenie zákona neobmedzuje zamestnávateľa v tom, aby využil toto ustanovenie zákona viackrát za sebou. Vymedzuje len dobu, počas ktorej môže ten istý vedúci zamestnanec vykonávať funkciu vedúceho zamestnanca bez výberového konania, a to na dobu najdlhšie šiestich mesiacov. Takisto neobmedzuje zamestnávateľa v tom, aby týmto spôsobom obsadil to isté miesto vedúceho zamestnanca viackrát za sebou tým istým zamestnancom. Starosta obce tak môže otáľať s predložením svojho personálneho návrhu a blokovať riadne obsadenie miesta vedúceho zamestnanca vo funkcii štatutárneho orgánu, ktorého by schválilo obecné zastupiteľstvo. Možnosti starostu v tomto smere však netreba príliš preceňovať. V zmysle nálezu Ústavného súdu SR sp. zn. PL.ÚS 18/06: „*V právnom štáte sa orgánu verejnej moci neponecháva na úvahu, či uplatní kompetenciu, ktorú mu priznáva ústava alebo zákon. Preto je povinnosťou každého orgánu konať, uplatniť svoju kompetenciu vždy, v celom rozsahu a včas.*“. Starosta je tak povinný svoj personálny návrh obecnému zastupiteľstvu predložiť a svoju kompetenciu realizovať.

Naopak, pozitívnym dôsledkom pripustenia aplikácie § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme na situáciu obsadenia miesta vedúceho zamestnanca rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie obce je to, že sa týmto spôsobom zabezpečuje (aj keď dočasne) riadny chod takejto právnickej osoby s priamym pozitívnym dopadom na adresátov jej činnosti a plnenia si úloh v rámci výkonu samosprávnej činnosti (verejnej moci). Domnievame sa, že tento pozitívny aspekt prevažuje, a preto je použitie § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme v rámci uplatnenia princípu *lex generalis* a analógie *legis* prípustné. Prijatie iného právneho záveru by podľa nášho názoru vyvolalo rozpor so všeobecnou právnou požiadavkou na zákonnosť úradného postupu a rozhodovania nielen orgánov štátnej správy, ale aj samosprávy.¹⁶ Možno hovoriť aj o prípadnom vzniku zodpovednosti, keďže počas uprázdnenia funkcie štatutárneho orgánu bez ohľadu na časový rámec, by nebol zabezpečený princíp konania a rozhodovania za predmetnú právnickú osobu, a to najmä v situácii, ak jej činnosť má priamy vplyv a dopad na práva a právom chránené záujmy dotknutých osôb s predpokladom vzniku vysokej hospodárskej škody, sociálnych a právnych dopadov na adresátov jej činnosti. Upozorňujeme aj na skutočnosť, že pod tzv. nesprávny úradný postup možno podradiť aj nečinnosť orgánu podľa § 14 zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov v z. n. p.: „*Územná samospráva zodpovedá za škodu spôsobenú nesprávnym úradným postupom. Za nesprávny úradný postup sa považuje aj porušenie povinnosti urobiť úkon alebo vydať rozhodnutie o zákonom ustanovenej lehote, **nečinnosť orgánu verejnej moci pri výkone verejnej moci, zbytočné prieťahy v konaní alebo iný nezákonný zásah do práv, právom chránených záujmov fyzických osôb a právnických osôb.***“ V tomto prípade by totižto mohla prichádzať do úvahy dokonca kumulatívna zodpovednosť starostu, že do okamihu nenaplnenia kompetencie zastupiteľstva podľa § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení nezabezpečil dočasne výkon kompetencie predmetného orgánu verejnej moci iným spôsobom, pričom tento si nemohol potom riadne plniť svoje úlohy a samotnej právnickej osoby, ktorá by nemohla na svojom úseku plniť svoje úlohy v okamihu, ak by chýbal príslušný vedúci zamestnanec

¹⁶ Porovnaj aj: MIHÁLIK, J., ŠRAMEL, B. Constitutional and legal foundations for local self-government law-making: Does the slovak republic need more precise legal regulation? In: *Lex Localis*, 2019, vol. 17, no. 3, s. 393-415.

oprávnený na rozhodovanie v hierarchii právnickej osoby, ktorého právny alebo faktický úkon by sa na realizáciu určitých úkonov vyžadoval.¹⁷

Na základe predmetnej analýzy sa domnievame, že v rámci popísaného právneho stavu je možné, dokonca žiaduce, realizovať aj v prípade rozpočtových a príspevkových organizácií zriadených obcou postup podľa § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, t. j. dočasné obsadenie miesta vedúceho zamestnanca do okamihu splnenia výkonu povinností starostu a obecného zastupiteľstva podľa § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení.

IV. ZÁVER

Zriaďovateľská pôsobnosť obecného zastupiteľstva je jeho výlučnou kompetenciou. To isté ale nemožno povedať o kompetencii vymenúvania a odvolávania vedúcich (riaditeľov) takto zriadených rozpočtových a príspevkových organizácií. Táto je v zmysle § 11 ods. 4 písm. l) zákona o obecnom zriadení kompetenciou založenou na súčinnosti oboch kľúčových orgánov obce. V zmysle citovaných ustanovení totiž obecné zastupiteľstvo vymenúva a odvoláva vedúcich (riaditeľov) rozpočtových a príspevkových organizácií na návrh starostu obce. Ide o prvý možný spôsob obsadzovania funkcie vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie zriadenej obcou. Aj keď obsadenie miesta vedúceho (riaditeľa) takejto organizácie nepodlieha realizácií výberového konania v zmysle § 5 ods. 1 zákona o výkone práce vo verejnom záujme, starosta a obecné zastupiteľstvo sa môžu dohodnúť, že miesto obsadia práve výberovým konaním. Vzhľadom na transparentnosť takéhoto obsadenia funkcie, je tento spôsob aj odporúčaný. V obdivoch prípadoch (návrh starostu - schválenie obecným zastupiteľstvom vs. dohoda o realizácii výberového konania) ide o riadne obsadenie miesta vedúceho (riaditeľa) rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie zriadenej obcou.

Naopak, v treťom prípade ide o dočasný spôsob obsadenia takéhoto miesta. Na základe vyššie uvedených argumentov a posúdenia právneho stavu sa domnievame, že pri uplatnení princípu *analógie legis* a súčasne pri dodržaní povinnosti starostu predchádzať nesprávnemu úradnému postupu s príslušným vznikom zodpovednostných vzťahov za škodu spôsobenú pri výkone samosprávy podľa zákon o zodpovednosti za škodu, je možné pri obsadzovaní miest vedúcich (riaditeľov) rozpočtových a príspevkových organizácií využiť § 5 ods. 9 zákona o výkone práce vo verejnom záujme a také miesto dočasne obsadiť na základe personálneho návrhu starostu bez schválenia obecným zastupiteľstvom. Legislatívny nedostatok v zákone o obecnom zriadení, keď nepredvída postup zabezpečenia funkčnosti rozpočtovej alebo príspevkovej organizácie zriadenej obcou pri náhlom uprázdnení funkcie jej štatutárneho orgánu nemôže byť na ujmu adresátov výkonu verejnej moci zo strany samosprávy. Hoci pozitívne konanie a kooperáciu možno od orgánov obce očakávať, jej časové rámce a riešenie konkrétnej situácie vyžadujú rovnako ako v iných prípadoch a odvetviach právny princíp spravodlivého usporiadania veci.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

rozpočtová organizácia a príspevková organizácia, starosta, obecné zastupiteľstvo, štatutárny orgán, výberové konanie, dočasné obsadenie miesta

KEY WORDS

budgetary organization and contributory organization, mayor, municipal council, statutory body, hiring procedure, temporary filling of a position

¹⁷ Pozri aj: SREBALOVÁ, M., PERÁČEK, T. Effective Public Administration as a Tool for Building Smart Cities: The Experience of the Slovak Republic. In: *Laws*, 2022, roč. 11, č. 5, art.no. 67.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ALMAN, T., VOLOCHOVÁ, J. Transparent local self-government – Right of public to information as a form of direct democracy. In: Scientific Papers of the University of Pardubice, Series D: Faculty of Economics and Administration, 2020, roč. 28, č. 1, art.no. 101.
2. BARANCOVÁ, H. *Zamestnanec, štatutár a spoločník v pracovnom práve*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-8502-300-1, 88 s.
3. BARANCOVÁ, H. Výkon funkcie člena štatutárneho orgánu a pracovný pomer. In *Justičná revue*, 2018, roč. 70, č. 2, ISSN 1335-6461. 143-161 s.
4. BRIESTENSKÝ, L. Pracovnoprávne vzťahy štatutárneho orgánu právnickej osoby zriadenej alebo založenej obcou. In: *Právo pre ROPO a obce v praxi*, č. 3/2012. ISSN1337-7523. 4-9 s.
5. DOLOBÁČ, M. K problematike manažérskej zmluvy v pracovnom práve. In: *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2009, I. časť : zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16.-18.4.2009 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2009. ISBN 978-80-716-0295-8. 93-98 s.
6. FUJAK, V. „Dočasné“ poverenie zamestnanca za riaditeľa príspevkovej organizácie obce, 2021. [cit. 2023-09-05]. Dostupné na: <https://www.isamosprava.sk/clanky/docasne-poverenie-zamestnanca-za-riaditeľa-príspevkovej-organizácie-obce/>.
7. MIHÁLIK, J., ŠRAMEL, B. Constitutional and legal foundations for local self-government law-making: Does the slovak republic need more precise legal regulation? In: *Lex Localis*, 2019, vol. 17, no. 3, s. 393-415. DOI: [https://doi.org/10.4335/17.3.393-415\(2019\)](https://doi.org/10.4335/17.3.393-415(2019)).
8. NECHALA, P. *Ako uskutočniť výberové konanie v samospráve? Návod pre primátorov a aktívnych občanov*. Bratislava: Transparency International Slovensko, 2015, 13 s.
9. PALUŠKOVÁ, M. a kol. Štatutárny orgán pri výkone práce vo verejnom záujme. In: *Verejná správa*, 2012 [cit. 2023-09-05]. Dostupné na: <https://www.vssr.sk/odborny-clanok/Statutarny-organ-pri-vykone-prace-vo-verejnom-zaujme-1.htm>.
10. SREBALOVÁ, M., PERÁČEK, T. Effective Public Administration as a Tool for Building Smart Cities: The Experience of the Slovak Republic. In: *Laws*, 2022, roč. 11, č. 5, art.no. 67. DOI: <https://doi.org/10.3390/laws11050067>.
11. RAK, P. Interné smernice. In: *Právne rozpravy on-screen 3. [elektronický dokument] : sekcia súkromného práva*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Belianum, 2021, ISBN 978-80-557-1933-7. 187-194 s. DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.ssp.187-194>.
12. TEKELI, J. – HOFFMAN, M. *Zákon o obecnom zriadení – Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, Bratislava, 2014. ISBN 978-80-816-8034-2. 776 s.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV**doc. JUDr. Jana Žulová, PhD.**

vysokoškolská učiteľka, docentka

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia

Kováčska 26, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 55 234 4135

E-mail: jana.zulova@upjs.sk

doc. JUDr. Marek Švec, PhD., LL.M., univ. prof.

vysokoškolský učiteľ, funkčné miesto profesora

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta, Katedra občianskeho práva a pracovného práva

Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica

Telefónne číslo: +421 048 446 3246

E-mail: marek.svec@umb.sk

RECENZIA/REVIEW

**MOLNÁR, P. – SUDZINA, M. – ČOLLÁK, J.: OCHRANA
ĽUDSKÝCH HODNÔT V PROCESNOM PRÁVE.**

(vydanie prvé)

Košice: Typopress, 2023,
ISBN: 978-80-8129-145-6, s. 197<https://doi.org/10.33542/SIC2023-2-08>

Trh knižných publikácií z oblasti (nielen) civilného procesu doznal v ostatnom čase obohatenia o publikáciu monografického charakteru s názvom „Ochrana ľudských hodnôt v procesnom práve“. Predmetná monografia pochádzajúca z pera trojice autorov doc. JUDr. Petra Molnára, PhD., doc. JUDr. Milana Sudzinu, PhD. a doc. JUDr. Jaroslava Čolláka, PhD. predstavuje a prináša podstatný príspevok k doktríne civilného súdneho procesu, správneho súdnictva, alternatívnych spôsobov riešenia sporov a v neposlednom rade aj ústavného súdneho konania. Tomu korešponduje aj vymedzenie cieľa monografie, ktorým je „*posúdiť normy, doktrínu a aplikačnú prax civilného práva procesného cez prizmu plnenia jeho poslania vo vzťahu k ochrane ľudských hodnôt, poukázať na limity tejto ochrany a (v prípade detekovaných nedostatkov) navrhnúť zmeny právnej úpravy alebo interpretačno-aplikačnej praxe.*“

Predložená monografia je štrukturálne členená do troch relatívne samostatných, ale súčasne úzko súvisiacich častí. Prvá časť monografie je zameraná na ochranu ľudských hodnôt v konaní na súde prvej inštancie a v alternatívnych spôsoboch riešenia sporov. Druhá, vecne (procedurálne) nadväzujúca čiastka, sa orientuje na ochranu ľudských hodnôt v opravných konaniach. Obsahom tretej pasáže recenzovanej monografie je ochrana ľudských hodnôt vo vybraných konaniach (procesoch) podľa Správneho súdneho poriadku.

Pokiaľ ide o prvú časť diela, autorský kolektív sa podujal na rozbor teoretických, procesnoprávných a hmotnoprávných východísk súdnej a inej ochrany ľudských práv a slobôd. Pozornosť je venovaná tematike všeobecného súdnictva, ústavného súdnictva a, ako to predznamenáva aj názov predmetnej časti knihy, i otázkam alternatívneho riešenia sporov. Druhá kapitola tejto časti recenzovanej monografie sa v širších a inšpiratívnych súvislostiach venuje žalobnému právu. Posledná, tretia kapitola, je vecne zameraná na prvky realizácie práva na súdnu a inú ochranu (kontextuálne väzby procesnoprávných inštitútov).

Obsahom druhej časti monografickej publikácie sú najskôr úvahy o úlohách opravných konaní pri ochrane ľudských hodnôt. Následné kapitoly sa orientujú na ochranu ľudských hodnôt a jej limitácie v konaní o odvolaní, v konaní o žalobe na obnovu konania, v dovolacom konaní (osobitne aj v konaní o dovolaní generálneho prokurátora) a napokon na avizované aspekty v kontexte konania o (individuálnej) ústavnej sťažnosti podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky. Z hľadiska systematiky radenia tejto časti a nadväznosti na systém právno-normatívnej výstavby opravných prostriedkov v civilnom procese možno zvolenú štruktúru hodnotiť ako konštrukčne veľmi vhodne zvolenú. Víťaný prínos predstavuje spracovanie tejto problematiky v nadväznosti na konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky.

Tretia časť diela sa venuje v súčasných časo-priestorových reláciách nesporne aktuálnym otázkam správneho súdnictva (administratívnej justície). Autori postupujú od historických aspektov problematiky smerom k aktuálne platnej a účinnej právno-pozitívnej konštrukcii niektorých konaní v správnom súdnictve. Konkrétne sa venujú matérii súdnych aspektov administratívneho sankčného práva (správna žaloba vo veciach správneho trestania), správnej

žalobe v sociálnych veciach, správnej žalobe vo veciach azylu, zaistenia a administratívneho vyhostenia. Osobitne aktuálne je spracovanie konania vo veciach ústavnosti a zákonnosti volieb do orgánov územnej samosprávy, ktorého právna úprava bola do Správneho súdneho poriadku (§ 312a až § 312k) zavedená len prednedávnom. Chronologicky posledná, šiesta kapitola tejto časti monografie, je orientovaná na konanie o vydaní súhlasu s inšpekciou.

Záverom sa žiada konštatovať, že monografia je z materiálneho hľadiska spracovaná vedecky erudovane, ideovo konzistentne a súčasne čítavo, zrozumiteľne. Dielu nemožno nič vytknúť ani z pohľadu formálno-logickej štruktúry. Publikácia predstavuje dielo, ktoré môže byť vhodným zdrojom poznatkov nielen pre vedeckú pospolitosť, ale aj pre študentský stav, orgány aplikácie práva a širšiu verejnosť, ktorá o túto problematiku prejaví záujem.

Lukáš Tomáš¹

¹ JUDr., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
University of Pavol Jozef Šafárik in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.